

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav slavistiky

Překladařství ruského jazyka

Jana Mašková

**Kritická analýza překladu reálií v textech časopisu
National Geographic do ruštiny a češtiny**
Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Gazda, CSc.

2014

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....

Podpis autora práce

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce doc. PhDr. Jiřímu Gazdovi, CSc., za jeho trpělivost a cenné rady, které mi poskytl při tvorbě této diplomové práce. Děkuji také všem svým blízkým za jejich podporu a pochopení.

Obsah

ÚVOD.....	5
1. O překladu.....	7
1.1 Definice překladu, stanovení cílů a druhy překladu.....	7
1.2 Strategie překladu.....	8
1.3 Překladové transformace.....	9
1.4 Překlad bezkvivaletního lexika.....	11
1.5 Jazyková tvořivost.....	13
1.6 Funkční styly a překlad.....	14
2. Reálie.....	16
2.1 Pojem reálie.....	16
2.2 Přenos reálií do jiného jazyka.....	16
2.3 Přejímání reálií.....	18
2.4 Reálie: terminologie.....	19
2.5 Klasifikace reálií.....	20
2.6 Překlad reálií.....	23
3. Problematika přenášení vlastních jmen do cílového jazyka.....	32
3.1 Definice pojmu vlastní jméno.....	32
3.2 Rozdělení vlastních jmen.....	32
3.3 Principy přenosu vlastních jmen podle Jermoloviče.....	33
3.4 Postupy přenosu podle J. Králové.....	36
3.5 Překlad společných evropských jmen, jmen vládařů a ženských jmen.....	37
3.6 Překlad toponym.....	39
3.7 Překlad zoonym.....	40
3.8 Překlad názvů společností a organizací.....	41
3.9 Překlad názvů literárních a uměleckých děl.....	41
1. National Geographic.....	42
2. Charakteristika textů.....	44
3. Analytická část.....	46
4. Výsledky.....	96
ZÁVĚR.....	105
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	115
PŘÍLOHA.....	118

ÚVOD

Realie tvoří nedílnou součást studia cizích kultur, zeměpisu, dějin i jazyka. Jazykové realie jsou slova, která tato národnostní specifika pojmenovávají, a tím nám zprostředkovávají informace o daném národu a jeho životě ve všech různých aspektech. Jsou to geografické názvy, dopravní prostředky, způsob odívání, názvy pokrmů, umění, jednotky míry, označení lidí a mnoho dalších elementů, které nám umožňují poznat a představit si život jiných národů, etnik a kultur.

Překlad jazykových reálií, nebo lépe řečeno jejich přenos do cílového jazyka, je oblastí do jisté míry prozkoumanou, ale jelikož se jedná o okruh velice široký a komplikovaný, teorií, jak k reáliím přistupovat existuje mnoho. Naše práce si neklade za cíl rozhodovat o vhodnosti té či oné překladatelské strategie či jmenovat výhody a nevýhody různých překladatelských postupů.

Cílem práce je srovnat překlad vybraných textů časopisu National Geographic z anglického originálu do češtiny a ruštiny. Naše analýza se bude zaměřovat na překlad reálií a jiných obecně „nepřeložitelných“ jevů, bude pozorovat, jak se překladatelé jednotlivých národních edic vypořádávají s jedinečnými pojmy a situacemi, nakolik jsou překlady věrné originálnímu textu a do jaké míry jsou inovativní, kolik vlastních myšlenek překladatelé do těchto nově stvořených „děl“ vkládají a v neposlední řadě se pokusí zjistit, zda národní edice ovlivňují texty i v jiném smyslu než uměleckém.

Naše práce obsahuje dvě základních částí. Teoretická část se v první kapitole věnuje teorii překladu, uvádí druhy překladu, zmiňuje a vysvětluje pojmy jako strategie překladu, překladová transformace, v krátkosti nastíní překlad bezekvivalentního lexika a představí pro naši práci významné funkční styly v překladu. První kapitola vychází z Jiřího Levého, druhy překladu a překladové transformace vysvětlujeme za pomoci práce Dušana Žváčka a teorii funkčních stylů přejímáme od Danuše Knittlové. Ve druhé kapitole práce, která se zakládá zejména na díle ruských teoretiků Vlachova a Florin, poměrně zešíroka osvětlíme problematiku jazykových reálií, jejich dělení a způsob jejich přenosu do dalších jazyků, jedná se tedy o oblasti pro naši práci zásadní. Ve třetí kapitole se věnujeme významné části jazykových reálií, a to vlastním jménům. Tato kapitola pojem vlastní jméno definuje, představuje jeho typy a principy a postupy jeho přenosu do cílových jazyků. Zde se opíráme o ruského autora D. I. Jermoloviče a české teoretičky M. Knappovou a J. Královou.

První kapitola praktické části diplomové práce nás seznámí s historií National Geographic Society a s historií originálního časopisu, dále se dozvíme několik údajů a faktů z národních edic National Geographic Россия a National Geographic Česko.

Druhá kapitola představuje čtyři texty z magazínu, které budou ve třetí kapitole analyzovány.

Třetí kapitola obsahuje vlastní korpus sestávající ze srovnání čtyř textů z několika vydání magazínu. Analyzovat budeme zkoumané jevy jednotlivě, takže každá podkapitola bude pojednávat a zkoumat každý jev zvlášť, materiál bude sebrán ze všech čtyř textů dohromady. Ve dvou sloupcích naproti sobě budou stát dvě verze překladu jevu obsaženého ve výchozím textu, který je pro ilustraci vložen názorně nad překlady. Tato analýza si všímá jevů popsaných v teoretické části, tedy překladů reálií, vlastních jmen osobních, zoonym, toponym, vlastních dodatků překladatele, myšlenek překladatele, vynechávek, stylistických i grafických rozdílů atd. Tato část obsahuje i krátký komentář k nalezeným jevům.

Čtvrtá kapitola shrnuje nalezená fakta a předkládá obecnou kvantifikaci.

Tato diplomová práce si tedy klade za cíl objektivně posoudit překlady jednoho z nejznámějších cestopisných časopisů světa z anglojazyčného originálu do cílových jazyků češtiny a ruštiny a najít v nich možné rozdíly. Nechceme vytvářet zobecňující teorie, pouze poukázat na odlišné přístupy k překladu cestopisných textů.

I Teoretická část

1. O překladu

1.1 Definice překladu, stanovení cílů a druhy překladu

Slovo překlad má dva významy: 1. proces přenosu textu z jednoho jazyka do druhého, 2. výsledek tohoto procesu. Definicí prvního významu můžeme najít v teoretických knihách o překladu bezpočet. U D. Žváčka čteme: „Překlad je překódování informace z jednoho znakového systému do druhého.“ Či „Překladem se nazývá proces přetvoření slovesného díla v jednom jazyce ve slovesné dílo v jiném jazyce při zachování nezměněného obsahu, tzn. významu“ (Žváček 1998, 9).

Z. Fišer uvádí princip překladu, kdy tvrdí, že výchozí a cílový text jsou nositeli významu, respektive komplexu významů a že příjemce cílového textu předpokládá, že suma informací obsažená v translátu je shodná se sumou informací obsaženou ve výchozím textu. Tento výrok je podle něj však potřeba zpřesnit z translátologického hlediska, a to tak, že nejde o shodu, ale že převážná suma informací obsažená v translátu byla obsažena také ve výchozím textu. Odlišnost mezi translátem a originálem podle Fišera je pak nejen v jazykovém ztvárnění, ale i v obsahu textů. Snahou překladatele však má být, aby tato odlišnost byla co nejméně zřetelná (Fišer 2009, 15).

Cílem překladatele by podle Žváčka mělo být vytvoření tzv. funkčně ekvivalentního překladu. Nezbytnou podmínkou pro to je zachování tzv. invariantu překladu. Invariantem se nazývá základní, klíčová informace určená pro převod z výchozího do cílového jazyka (Žváček 1998, 9–10).

Fišer pak prezentuje cíl překladu jako jeho co možná nejúplnější integraci do domácí kultury.

„To sice ve skutečnosti není úplně možné – zvláště texty literární, publicistické a společenskovedné povahy budou obsahovat znaky „cizosti“ – ovšem ideální snaha překladatele, aby se jeho cílový text začlenil do přijímacího prostředí především funkčně co nejlépe, je motivujícím momentem pro kreativní řešení“ (Fišer 2009, 22).

Žváček rozlišuje několik druhů překladu, my zmíníme některé z nich:

a) adekvátní překlad - překlad zachovávající maximálně možnou míru funkční ekvivalentnosti

b) antonymický překlad – lexikálně-gramatická transformace spočívající v záměně kladné konstrukce konstrukcí zápornou nebo naopak. Přeložená konstrukce si zachovává ekvivalentní význam.

c) doslovný (věrný) překlad – lineární, mechanická reprodukce jednotlivých formálních a/nebo sémantických komponentů překládaného textu bez ohledu na jejich stylistickou hodnotu.

d) volný překlad - vytvoření překladových paralel na úrovni klíčových informací bez ohledu na formální a sémantické komponenty výchozího textu (možné jsou úpravy ve smyslu doplňování, vynechávání či komentování. U uměleckých textů je patrná snaha o volné, často výrazně tvůrčí přetlumočení předlohy (Žváček 1998, 10).

Dále se hovoří o autorském, autorizovaném, počítačovém či uměleckém překladu, ale tyto nejsou pro naši práci relevantní, proto se jimi nebudeme blíže zabývat.

1.2 Strategie překladu

Podle M. H. Mansourové překlad není pouze převedení významu z jednoho jazyka do druhého, ale jedná se spíše o integrační proces, při kterém se překladatel rozhoduje, zda do textu vloží jazykové konvence svého jazyka, nebo zda věrně předá čtenáři cílového textu konvence výchozího jazyka, kdy předpokládá, že čtenáři bude vyhovovat odkrývání cizích kulturních referencí a „výzva“ představována cizím paradigmem (Mansour 2014, 25).

Mansourová vychází ze Schleiermachera, který tvrdí, že existují pouze dvě možné strategie překladu, zdomácnění a zcizování. Schleiermacher je vysvětluje jednoduše. Buď překladatel přiblíží čtenáře k autorovi, nebo naopak autora k čtenáři (a tím usnadní cílovému publiku příjem textu).¹

W. Yang zmiňuje k tomuto tématu také volný a doslovný překlad, které nejsou k zdomácnění a zcizování synonymní, ale někdy se mohou překrývat. Cizost v jazyce nebo kultuře může sloužit jako ukazatel, zda byl překlad skutečně zcizováním nebo zdomácněním. Volný a doslovný překlad se dotýkají stránky jazykové a zcizování a zdomácnění stránky kulturní (Yang 2010, 77).

¹ „Either the translator leaves the author in peace as much as possible and moves the reader toward him; or he leaves the reader in peace as much as possible and moves the writer toward him” (Podle Mansour 2014, 25).

Yang také cituje Nidu, který poukazuje na to, že pro úspěšný překlad je biculturalita důležitější než bilingualismus, jelikož slova získávají význam teprve až v kultuře, ve které fungují.² Nordová k tomu dodává, že překlad znamená srovnávání kultur³ (Yang 2010, 77).

Podle svých zastánců se zdomácnění snaží zmírnit dopad cizosti na čtenáře cílového textu, což ovšem podle zastánců zcizování znamená potlačení kulturních hodnot textu výchozího (Mansour 2014, 25–26).

Výhodou zcizování je pak v zásadě to, že dává cílovému čtenáři šanci zažít si odlišnou kulturní atmosféru. Na druhou stranu však kvůli zcizování dochází k výpůjčkám mezi jazyky a vzniku nových termínů v cílovém jazyce (Mansour 2014, 29). Yang varuje před informační zátěží, která může takovýmto přejímáním cizích kulturních obrazů vzniknout (Yang 2010, 79).

Mansourová tvrdí, že zdomácnění dává překladateli více svobody manipulovat s textem. Překladatel může přidávat informace, vynechávat je nebo nahrazovat některé jednotky zdrojového textu více vhodnými alternativami podle svého vlastního uvážení. Zastánci zdomácnění také tvrdí, že ne všechny vrstvy společnosti jsou schopny pojmout zcizování, jelikož znalost cizího prostředí může být charakteristická a zajímavá pro vrstvu vzdělanějších lidí, zatímco pro lidi s nižším vzděláním se zdá být vhodnější zase zdomácnění (Mansour 2014, 30).

1.3 Překladové transformace

Za důležité považujeme zmínit pojem překladové transformace, které Žváček vysvětluje jako určité přeměny, jimiž překladatel vytváří komunikativně rovnocenné ekvivalentní jednotky v jazyce překladu (Žváček 1998, 12).

Žváček rozděluje překladové transformace do tří základních skupin (Žváček 1998, 12–16):

- 1) Transformace lexikální, kam patří:
 - A. transkripce, transliterace a kalkování
 - B. lexikálně-sémantické záměny:

² „For truly successful translation, biculturalism is even more important than bilingualism, since words only have meanings in terms of the cultures in which they function“ (Podle Yang 2010, 77).

³ „Translating means comparing cultures“ (Podle Yang 2010, 77).

a) konkretizace, záměna slova nebo slovního spojení se širším, obecnějším významem ve výchozím jazyce slovem nebo slovním spojením s užším konkrétnějším významem v cílovém jazyce: *to come – приходить, прибывать, подбегать*

b) generalizace, záměna jednotky s užším, konkrétnějším významem ve výchozím jazyce jednotkou s širším, obecnějším významem v cílovém jazyce: *Young man of 6 feet 2 inches – молодой человек высокого роста.*

c) modulace, záměna slova nebo slovního spojení výchozího jazyka jednotkou cílového jazyka, jejíž význam lze logicky vyvodit z významu výchozí jednotky. (...) Nejčastěji se setkáváme se vztahy příčiny a následku. Např. *I don't blame them. – Я их понимаю.* (Neobviňuji je proto, že je chápu.)

2) transformace gramatické, kdy dochází k syntaktickým záměnám větných formací, a to jak k rozčlenění větné konstrukce, tak také ke spojení několika konstrukcí v jeden celek.

A. syntaktické kondenzace, „zhuštění“ ve formální rovině

B. záměny slovních tvarů, *опыт – zkušenosti*

C. slovnědruhové záměny: pronominalizace, nominalizace, verbalizace apod. *He was a pretty heavy drinker. – Он пил как лошадь.*

D. větněčlenské záměny, např. překlad neshodného přívlastku přívlastkem shodným, subjektivě-objektové záměny atd, *срок платежа – платежнй лһўта. У него была интересна книга. – He had an interesting book.*

E. záměny multiverbizačních pojmenování univerbizačními a naopak, překlad víceslovného pojmenování jednoslovným a naopak, *оказатъ поддержку – подроїт.*

F. záměny gramatického statutu větných konstrukcí, např. záměna trpných konstrukcí činnými. *В сун кладут... – До полёвки даме...*

G. slovosledné transformace, záměny pořádku slov ve větách

3) lexikálně-gramatické transformace

a) antonymický překlad. *Я вам серьезно говорю.* – *Nežertuji.*

b) rozšíření informačního základu. *Зимой Валерий осуществил экспедицию в Кызылкум.* – *V zimě se Valerij vydal na expedici do pouště Kyzylkum.*

c) explikace, opisný překlad. Lexikální jednotka se zamění slovním spojením, které podrobněji nebo méně podrobně vysvětluje, objasňuje její význam. *Conservationist* – *сторонник охраны окружающей среды.*

d) kompenzace – obsahové prvky v textu se převádějí jinými prostředky, přičemž k tomu nemusí docházet na témže místě textu, na kterém se nachází daný prvek originálu. *Убери винице! Только пьешь сегодня!* – *Dej pryč to víno! Pořád jen chlastáš!*

e) celkové přehodnocení, uplatňuje se při převodu frazeologismů a ustálených slovních spojení. *Как швед под Полтавой* – *jako sedláci u Chlumce*

1.4 Překlad bezekvivalentního lexika

Podle Otokara Fischera je překlad pomezí činností na rozhraní vědy a umění, překlad musí být do té míry volný, aby mohl být věrný (Levý 1998, 49–51). Teorií překladu založených na myšlence volnosti či věrnosti překladu bylo vysloveno již mnoho. To, do jaké míry musí překladatel dodržovat přesnost původního textu, závisí mimo jiné na jeho žánru a účelu. Pokud překládáme návod k použití televize či příbalový leták k léčivům, pro vlastní fantazii prostoru nezbyvá, stejně jako při překladu oficiálních projevů politiků apod. V krásné literatuře se překladatelé často uchylují k menším či větším změnám výchozího textu, v literatuře populárně-naučné taktéž. Odborných názorů na takovéto změny původního textu se dá vyčíst z teoretických knih o překladu také nespočet a rozhodně nejsou jednotné. V populárně-naučné literatuře, kam si v této práci dovoluji zařadit články National Geographic, je možností pro vlastní kreativitu dostatek. Překladatel musí vždy brát v potaz čtenářské publikum, pro které

překládá, vzít v úvahu jeho pravděpodobné znalosti a u populárně-naučných textů se také nabízí mnoho příležitostí, kdy se může projevit překladatelova empatie, což se týče zejména vysvětlení či objasnění jevů či termínů, které se pro výchozí publikum zdají být jasné, ovšem cílové publikum překladu by s nimi mohlo mít značné potíže. Jiří Levý se k tomuto vyjadřuje: „Požadavek pravdivosti předpokládá nikoliv naturalistickou kopii, ale sdělení všech podstatných kvalit originálu čtenáři: překlad nemůže být stejný jako originál, ale má stejně působit na čtenáře. Musí však počítat s jinou perspektivou: jeho čtenář má jiný fond vědomostí i estetických zkušeností, než měl čtenář originálu, proto by v mechanické kopii mnohému neporozuměl“ (Levý 1998, 53). Podle Levého by východiskem překladatele neměl být text originálu, ale ideové a estetické hodnoty v něm obsažené, stejně také jeho cílem by neměl být text, ale určitý obsah, který tento text sdělí čtenáři (Levý 1998, 23).

Zásadním jevem pro naši práci jsou jevy tzv. nepřeložitelné, bezekvivalentní lexikum. Žváček definuje bezekvivalentní slovní zásobu jako případy, kdy pro výraz ve výchozím jazyce označující místní jev, pojem či realii neexistuje příslušný ekvivalent v lexikálním inventáři cílového jazyka (Žváček 1998, 16). Fišer říká, že je úkolem překladatele předat informaci o těchto tematizovaných entitách (Fišer 2009, 16).

Translatologických řešení, jak s takovými jevy naložit, nabízí Žváček několik (Žváček 1998, 16):

- 1) transliterace a transkripce, např. *агитпроп* – *agitprop*
- 2) kalkování, např. *Парк культуры и отдыха* – *Park of Culture and Rest*
- 3) opisný, vysvětlující překlad – *кулебяка* – *druh slaného pirohu plněný masem*
- 4) přibližný překlad – *техникум* – *průmyslovka*
- 5) vytvoření nového domácího výrazu, neologismu – tento postup

Žváček pro jeho složitost nedoporučuje.

„Součástí uměleckého díla je nikoliv skutečnost objektivní, ale autorova interpretace skutečnosti, a tu se také má snažit vystihnout překladatel. (...) Nepochopení této věci vede k opravování a „vylepšování“ originálu. Je absurdní provádět botanické a zoologické opravy v básnickém líčení přírody a v básnických obrazech,“ píše Jiří

Levý (Levý 1998, 18). Levý komentuje překlad Longfellowovy básně Písně o Hlawathovi, kde překladatel opravuje básníkovy biologické a zoologické nedostatky a poučuje čtenáře o zvířatech zmíněných v díle autorem. Požaduje záměnu autorem jmenovaných zvířat za taková, která v dané době na daném místě žila apod. (Levý 1998, 18). Pro naši práci je toto ideálním příkladem přenosu reálií z výchozího do cílového textu. Zde si tedy překladatel dovolil zaměnit výchozí reálie svými reáliemi a opravit chyby autora. V tento okamžik jde takřikajíc o estetickou stránku věci. Ve chvíli, kdy překladatel objeví chybu, záleží na jeho vnitřním pocitu a svědomí, jestli nedostatek přeloží a nechá své čtenáře číst „nepřesnosti“, či chybu opraví, popřípadě jakým způsobem: zda nechá cílové publikum pocítit, že v původním textu stála informace jiná a on, překladatel, ji pozměnil, nebo se k tomuto vůbec nevyjádří a čtenář tedy nezjistí, že nečte původního autora doslova.

Levý tvrdí: „Cílem překladatelovy práce je zachovat, vystihnout, sdělit původní dílo, nikoliv vytvořit dílo nové, které nemělo předchůdce; cíl překladu je reprodukční. Pracovním postupem tohoto umění je náhrada jednoho jazykového materiálu jiným, a tudíž samostatné vytvoření všech uměleckých prostředků vycházejících z jazyka. Překlad jako dílo je umělecká reprodukce, překlad jako proces je původní tvoření, překlad jako umělecký druh je pomezí případ na rozhraní mezi uměním reprodukčním a původně tvůrčím“ (Levý 1998, 50).

Fišer také zmiňuje požadavek na celistvost a správnost cílového textu: „I když výchozí text může být neúplný či jinak defektní, od překladatele požadujeme, aby vytvořil text komunikačně celistvý a bez defektů.“ Navrhuje vysvětlovat řešení problému v poznámce na konci textu či třeba v poznámce pod čarou. (...) „Pokud to umožňuje rozsah nalezené chyby a její syntaktická struktura, překladatel chybu do cílového textu vůbec nepřekládá a v poznámce či komentáři uvede pro úplnost původní znění originálu“ (Fišer 2009, 16).

1.5 Jazyková tvořivost

Tvořivost překladatele je omezena na oblast jazykovou: o nové jazykové hodnoty může svou národní literaturu obohacovat nejen tím, že cizí výrazy vytváří (neologismy), ale i tím, že cizí výrazy ve svém prostředí zdomácňuje (exotismy).

Jiří Levý se vyjadřuje k věrnému překladu: „Věrný překlad se upíná na momenty zvláštní. Proto připouští jen výměnu jazykového materiálu a ostatní prvky směřující

k jedinečnosti zachovává jako součást koloritu, často na úkor srozumitelnosti, tj. na úkor obecného významu. Volný překlad klade důraz na obecné. Zachovává obecný obsah a formu a zavádí substituci do celé oblasti zvláštního: za národní a dobovou specifičnost originálu dosazuje národní a dobovou specifičnost oblasti, do které se překlad uvádí, proto ve svém extrému vede k lokalizaci a aktualizaci“ (Levý 1998, 73). O překladu v pravém slova smyslu lze podle Levého mluvit pouze v oblasti obecného, tj. u čistě pojmového významu (např. obecná terminologie). V oblasti zvláštního, tj. při těsné závislosti na jazykovém materiálu a dobovém nebo národním prostředí, dochází buď k substituci, nebo transkripci, volný a věrný překlad se ostře diferencují. Substituce, tj. náhrada domácí analogií, je na místě tam, kde se zároveň silně uplatňuje obecný význam, transkripce, přepis, je nutný tam, kde význam, tedy činitel obecný, úplně vymizí (Levý 1998, 74). Jako překladatelský postup je však možno uznat jen přepis, nikoli opis, říká Levý. Oba postupy se kryjí jen tehdy, převádí-li se mezi jazyky, které mají společné písmo. O opis ale nemůže jít už tam, kde slovo v originále je již samo fonetickým přepisem z cizího grafického systému: proto se anglická forma bengálského jména Tagore přepisuje českým Thákur. Neznalost původní podoby jména působí často potíže při překládání jmen transkribovaných do azbuky (Levý 1998, 75).

1.6 Funkční styly a překlad

Podle D. Knittlové je třeba přistupovat k problematice překladu s jistou lingvistickou přípravou, jelikož každý styl má své zásadní charakteristické rysy, které je třeba při obsahově ekvivalentním převádění z výchozího do cílového jazyka respektovat (Knittlová 2003, 121). Jelikož se naše práce dotýká textů z magazínu *National Geographic*, podíváme se zblízka na styly dva, a to žurnalistický a publicistický. Vycházíme právě z Knittlové, ze stran 158–159 pro styl žurnalistický a stran 178–179 pro styl publicistický.

➤ Styl žurnalistický

Knittlová vyděluje na základě specifických rysů styl žurnalistický ze stylu publicistického. Styl žurnalistický slouží k informování a instruování čtenáře, k podávání dat a skutečností bez komentáře, bez apelu. Neproniká do něj individuálnost ve vyjadřování ani emocionální zabarvení, převládá stereotypní forma. Tím se blíží stylu vědeckému. Novinářský jazyk je specifický, ale měl by splňovat jednu podmínku, a to, že obyčejný čtenář musí rozumět každému slovu, každá věta musí být na první

pohled jasná. Jak ale uvádí Knittlová, neznamená to, že se norma všeobecně dodržuje, běžně se setkáváme i se záměrnou odlišností.

Tisk také pomáhá šířit neologismy, a to i z vědeckého stylu, např. *sputnik*, *laser* atd. Žurnalistický styl také projevuje velkou invenci ve vytváření nových slov, Knittlová zmiňuje příklady z angličtiny: *highjacker* (únosce letadel) apod.

Co se týče překladu výše zmíněných případů, navrhuje Knittlová řešení opisem či parafrází. Doslovný překlad je podle autorky nemožný.

➤ Styl publicistický

Publicistický styl se odštěpil od stylu vědeckého, s nímž ho ještě spojuje řada charakteristických rysů, a na druhé straně má styčné body se stylem administrativním a v řadě útvarů si podává ruku se stylem uměleckým. K němu ho přibližuje používání emociálně zbarvených slov, obrazných prvků a jiných stylistických prostředků, jenže používá obrazů méně vynalézavých a méně neotřelých.

Na pomezí mezi publicistkou a literaturou uměleckou stojí například esej nebo cestopisná reportáž.

Ze stylu vědeckého publicistický styl vyšel, když od objektivního konstatování skutečností bylo nutno přejít k subjektivnímu, poutavému a přesvědčivému podávání informací. Tak vznikly žánry úvahové, rozborové, jako komentář, úvodník apod.

Podle Knittlové má žurnalistika (zpravodajská) čtenáře informovat, kdežto publicistika také formovat. Zahrnuje tedy apel na čtenáře, působí intelektuálně, ale i na vůli a někdy na cit.

Vzhledem k tomu, že se publicistika zaměřuje na nejširší veřejnost, je dalším důležitým požadavkem na publicistický projev obecná přístupnost a srozumitelnost. Odbornost není tak vyhraněná, odborné termíny se nahrazují opisy, pojmově jsou publicistické texty méně náročné.

Nejfrekventovanějším beletristickým útvarem, který se vyskytuje v publicistickém stylu, je reportáž. Je informativně popisná, nebere zřetel na vztahy věcí. Uplatňují se v ní estetizující výrazové prvky, vybírá neotřelá pojmenování, ale ne metafory (ty ztěžují vnímání), slovní zásoba není příliš bohatá. Je to typ pomezí, od uměleckého stylu ji vzdaluje příliš dokumentární, faktografický charakter a od naučného popisnost a smyslové vjemy (Knittlová 2003, 188)

2. Reálie

2.1 Pojem reálie

Slovem reálie označujeme slova, která pojmenovávají elementy života a kultury, historické epochy i sociálního zřízení, folkloru, jinými slovy specifika daného národa nebo země, která jsou cizí jiným národům či zemím. Reálie jako takové je potřeba vnímat v souvislosti s ostatními prvky textu, a to lexikálními, frazeologickými nebo i vnějšazykovými (Vlachov – Florin 1980, 6).

Jak uvádí Vlachov a Florin, někteří řadí k reáliím události společenského a kulturního života národa, názvy společenských organizací a institucí, zvyky a tradice, geografické názvy, názvy uměleckých děl a literatury, jména společenských činitelů, vědců, sportovců, umělců, dále přírodní jevy a množství dalších kategorií, které nespádají do uvedené klasifikace (Vlachov – Florin 1980, 44).

Reálie, to je vyjádření národní svéráznosti, nejvýraznější vyjádření národního charakteru. Překlad reálií tedy může být pro některá díla – v závislosti na jejich charakteru - důležitý a pro některá až klíčový. A stejně jako existuje několik teorií překladu, existuje i několik teorií překladu reálií, hlavně pokud zohledníme dělení reálií a přístupy k nim.

Slovo „reálie“ pochází z latinského *realis* – skutečný, opravdový, věcný. Slovník cizích slov uvádí, že slovo reálie má několik významů, my si uvedeme dva z nich: 1. Skutečné věci, skutečnosti; věcnosti, věcné znalosti; 2. Souhrn poznatků z veřejného života, historických památek soukromého života atd. (Rejman 1966, 316).

Reálie představují věcné údaje, charakteristická dílčí fakta (Slovník cizích slov 1996, 285).

2.2 Přenos reálií do jiného jazyka

Způsobů, jakými se cizí reálie dostávají do druhého jazyka, může být několik. Jejich přenos do cílového jazyka bývá rovnoměrný a úměrný kontaktům mezi danými národy. Často ale dochází k obohacování jazyka reáliemi ve vlnách v závislosti na politických a společenských událostech v konkrétní zemi, literárních směrech, ale také na obecném vkusu společnosti (Vlachov – Florin 1980, 69). Každé období tak s sebou přináší určité množství „moderních slov“, která mohou být přejata do jiných jazyků. Co se týče pak „moderních slov“ – reálií, ty budou přejímána na stejném principu. A stejně

jako je to u módy, kdy se z nových výstřelků postupně stávají obyčejné kousky, to co jednou vejde do cílového jazyka jako reálie, se postupem času může změnit v termín nebo dokonce v neterminologickou jednotku (Vlachov – Florin 1980, 66). Jako příklad uvádí Vlachov a Florin slovo *sauna*, které bylo do jazyků po celém světě přejato jako jasná finská reálie. Postupem času, kdy se toto slovo, a nejenom slovo, ale i nositel tohoto významu, stalo naprosto běžným v ostatních kulturách, není třeba jeho význam hledat ve slovnících cizích slov (Vlachov – Florin 1980, 67).

Podle Vlachova a Florina se značná část reálií dostává do cílových jazyků cestou překladu:

«Немало, если не большинство, чужих реалий поступает и через переводы. Впрочем, следует, вероятно, отметить, что это характернее для работы более современных переводчиков. Известно, например, что старые переводчики — судим по И. Введенскому — нечасто транскрибировали реалии, а старались больше русифицировать текст по Гердеру: «чужое сделать своим» (Vlachov – Florin 1980, 70).

To stejné bezpochyby platí u ostatních jazyků, zejména u překladů v období národních obrození, kdy se vlastenci snažili dokázat hodnotu vlastního jazyka.

Jakmile se jednou reálie ocitne v cílovém jazyce, jeho nositelé se s ní sžijí a reálie může postupně ztratit nádech své exotičnosti a koloritu, nebo se v průběhu času ztratí z paměti čtenářů (Vlachov – Florin 1980, 70). V závislosti na osvojení si cizí reálie, mohou být tyto rozděleny na reálie známé a neznámé:

«Качество «знакомости» чужая реалья приобретает в ходе употребления: знакомым становится иноязычное слово, которое часто встречается в литературе, популяризируется (вольно или невольно) средствами массовой информации, употребляется многими носителями принявшего его языка и — под конец уже — представляет интерес для массового читателя, — все это в течение достаточно продолжительного времени. В результате слово становится частью лексики данного языка и попадает в его словари» (Vlachov – Florin 1980, 77).

Jako příklad cizí reálie, která se stala součástí slovní zásoby ruského jazyka, uvádí Vlachov a Florin slova jako *джунгли, бизнес, прерия* (Vlachov – Florin 1980, 77).

Další skupinou reálií hodnocenou podle stupně její „známosti“ ve druhém jazyce, jsou takzvané módní reálie, o kterých již bylo krátce řečeno výše. Jsou to slova, která ve vlně vejdou do cílového jazyka v určitou dobu a jsou v hojné míře používána širokou vrstvou společnosti, a to hlavně mezi mladými. Jako příklad nabízí Vlachov a Florin slova typu *рок-н-ролл, суинг, хиппи*. Pro reálie, které se v druhém jazyce neuchytí a jsou brzy zapomenuty, se podle Vlachova a Florina používá termín „epizodní reálie“ («эпизодические реалии»). Jejich klasickým rysem je jejich krátká životnost a jsou definovány jako:

Это внесловарные реалии, которые переводчики, в зависимости от требований контекста, вводят в перевод, однократно или несколько раз, но которые распространения не получают, в языке не закрепляются, а, следовательно, не попадают и в словари (Vlachov – Florin 1980, 79).

2.3 Přejímání reálií

Rasprostraněné mínění o tom, že reálie představují sobou nepochybně zapůjčení, v určité míře je protichůbně: zapůjčení už jsou prvky lexiky daného jazyka, tudíž, slovo, jednorázně zavedené do textu překladu (takých mezi reáliemi nepochybně), lze nazvat zapůjčením pouze podmíněně: zatímco to je pouze zvláštní neologismus nebo okazionalismus. S druhé strany, při mnohokrátovém opakování, když reálie se usadí natolik, že je zahrnují do slovníku zapůjčeného jazyka, může se stát z zapůjčeného slova, ztratit do určité míry status reálie (Vlachov – Florin 1980, 26).

Za zajímavý typ přejímaných reálií považují Vlachov a Florin slova popisující život v předrevolučním Rusku nebo sovětské reálie. Jako příklad přejímání ruských reálií do ostatních jazyků uvádí Vlachov a Florin slova spojená s ruským státem a státním uspořádáním, jednotky vzdálenosti a peněz (Vlachov – Florin 1980, 27).

Reálie zpravidla bývají jednoznačné a polysémie pro ně není zrovna typická. Některá slova, Vlachov a Florin uvádějí názvy alkoholických nápojů, však v průběhu

svého používání rozšířily svůj význam a postupně se z anglické reálie *whiskey* stalo označení pro více druhů tvrdého alkoholu ve více zemích světa a ztratilo tak typické národnostní rysy (Vlachov – Florin 1980, 35).

2.4 Reálie: terminologie

Na tomto místě by se také patřilo uvést výrazy používané v mnoha případech jako synonymní ke slovu „reálie“ nebo výrazy s podobným významem. Vlachov a Florin uvádí, že nejčastěji se používají termíny bezekvivalentní slovní zásoba, exotická slovní zásoba a exotismy. Nesmíme opomenout dále také varvarismy, lokalismy, etnografismy, alienismy, lakuny, probely. Definice těchto slov nejsou v žádném případě jednoznačné a jejich významy se mnohdy překrývají, z čehož vyplývá, jak těžké je určit faktickou reálii (Vlachov – Florin 1980, 39).

2.4.1 Lokalismus, etnografismus, probel, alienismus, varvarismus

Lokalismus ve smyslu reálie, se používá k označení místních předmětů. Tyto však nevyjadřují národní či historický kolorit. Etnografismus vykazuje tutéž vlastnost nevyjadřování národního koloritu a podle názoru Vlachova a Florina je jeho význam ještě užší než u lokalismu. Probel nebo lakun je slovo používané pro označení situace, která je vlastní jedné kultuře a zcela cizí kultuře druhé. Alienismus se používá k označení slov z „málo známých jazyků“, která podtrhávají stylistickou funkci exotismů. Definice varvarismu se mírně odchyluje, jelikož varvarismus neznamena jen slovo, které je cílové kultuře cizí, ale je to i označení slova, které vzniklo nesprávně. Jelikož však může být použito pro popsání cizozemských zvyklostí a zvláštností života jiného národa, staví se pojem varvarismus opět na úroveň reálie (Vlachov – Florin 1980, 39).

2.4.2 Exotismus

Za největšího „konkurenta“ slova reálie však považuje Vlachov a Florin slovo exotismus nebo exotická slovní zásoba. Exotismus představuje cizojazyčné slovo pocházející z málo známého jazyka, nejčastěji se nejedná o indoevropský jazyk (Vlachov – Florin 1980, 40).

2.4.3 Bezekvivalentní slovní zásoba

Termín bezekvivalentní slovní zásoba se vyskytuje u mnoha autorů, ovšem s mírně jiným vysvětlením. Pro některé badatele je to synonymum slova reálie, pro

některé je to slovo označující skutečnosti neexistující v jiné kultuře a jazyce, pro jiné jsou to pouze slova sovětské doby a pro další skupinu vědců jsou to jednoduše nepřeložitelná slova. Vlachov a Florin pak dochází k závěru, že bezekvivalentní slovní zásoba pojímá lexikální a frazeologické jednotky, které nemají jazykový ekvivalent v cílovém jazyce. Do oblasti bezekvivalentní slovní zásoby zapadají reálie jako samostatný okruh slov spolu s termíny, citoslovci, zkratkami, oslovenými a vybočeními od literární normy (Vlachov – Florin 1980, 43).

2.5 Klasifikace reálií

Na začátku kapitoly uvedeme ještě jednu definici reálie, a to tu, ke které dochází Vlachov a Florin po studii několika desítek jiných badatelů. Reálie jsou tedy podle autorů knihy *Непереведимое в переводе* taková slova, která nazývají fakta charakteristická pro život jednoho národa, neznámá pro národ další. Jako nositelé národního koloritu zpravidla nemají přesně odpovídající ekvivalent v jazyce jiného národa, v důsledku čehož se pak nedají přeložit a tím pádem vyžadují zvláštní „zacházení“ (Vlachov – Florin 1980, 47).

Vlachov a Florin zmiňují rozdělení slov, která se nejvíc přejímají do druhých jazyků: vlastní jména, názvy měn a mincí, označení funkcí, národní oděvy a ozdoby, jídlo a nápoje, oslovení a tituly u jmen (Vlachov – Florin 1980, 47).

Vlachov a Florin k následující klasifikaci reálií:

2.5.1 Předmětné dělení

A. Geografické reálie:

- a) Předměty fyzické geografie a meteorologie: *step, mistrál*
- b) Geografické objekty spojené s lidskou činností: *язовиц*
- c) Názvy endemitů: *kivi, yetti, sekvoje*

Přičemž je potřeba doplnit, že reálie podskupiny i) a iii) se blíží k termínům. Vlachov a Florin vysvětlují na příkladu *stepi*, že jako rodový název je *step* termín a až její druhy *pusta*, *prérie* a *pampa* představují reálie. Fakt, že se slovo jako geografický pojem vyskytuje v mnoha jazycích, do kterých bylo přejato formou transkripce, nedokazuje, zda se jedná o reálii či termín, jelikož jak reálie, tak termín se do druhých jazyků právě transkribují. Pouze kontext tedy může určit, funguje-li *step* v daném

kontextu jako termín či reálie. (...) Stále je třeba mít na paměti, že reálie ukazuje na národní příslušenství: *pusta* – Maďarsko, *prérie* – Severní Amerika, *pampa* – Jižní Amerika (Vlachov – Florin 1980, 52).

B. Etnografické reálie:

Do této kategorie spadají slova označující etnografickou stránku života národů, tedy kultura a život, náboženství, zvyky, umění a folklor (Vlachov – Florin 1980, 53–56):

- a) Život: jídlo, nápoje, oblečení, nábytek, obydlí, doprava
- b) Práce: pracovníci, nářadí, organizace práce,
- c) Umění a kultura: hudba a tanec, hudební nástroje, folklor, divadlo, interpreti, zvyky a tradice, svátky, hry, mytologie, kultury, kalendář.
- d) Etnická označení: etnonymy, přezdívky, označení lidí podle místa bydliště
- e) Míry a měny včetně jejich neoficiálních názvů.

C. Společenské a politické reálie

- a) Administrativně – teritoriální zřízení
- b) Orgány a nositelé moci
- c) Společenský a politický život
- d) Vojenské reálie

2.5.2 Místní dělení

Místní dělení je třeba vnímat ve dvou rovinách, a to v rovině jednoho jazyka, kde se rozlišují reálie vlastní a cizí, a v rovině dvojice jazyků, kde se reálie dělí na vnitřní a vnější. Vlachov a Florin rozlišují podle rozšířenosti (Vlachov – Florin 1980, 57):

A. Rovina jednoho jazyka:

- a) Vlastní reálie: národní, lokální, mikroreálie
- b) Cizí reálie: mezinárodní, regionální

B. Rovina dvojice jazyků: vnitřní a vnější

Vlastní reálie jsou většinou původní slova daného jazyka. Pro ruštinu uvádí Vlachov a Florin *samovar, sovět, komsomolec*. Krom původních slov do této skupiny patří i slova přejatá, která byla však cílovou kulturou natolik osvojena, že se již nedají odlišit od slov původních. Pro tuto skupinu uvádí Vlachov a Florin slovo *tajga*. Cizími reáliemi označují autoři přejatá slova, která vešla do slovní zásoby druhého jazyka, kalky či transkribovaná slova, která v cílovém jazyce představují svým způsobem okasionalismy nebo neologismy. Zde Vlachovu a Florinu slouží jako příklad slovo *byznys*, které najdeme v mnoha jazycích a slovo *sputnik* přejaté do většiny evropských jazyků (Vlachov – Florin 1980, 58). Vnější reálie jsou cizí oběma jazykům ze srovnávané dvojice. Jako příklad uvádí Vlachov a Florin slovo *fjord*, které je cizí jak pro ruštinu, tak pro jakýkoli jiný jazyk kromě norštiny. Vnitřní reálie jsou slova patřící do slovníku jednoho z jazyků, které je cizí pro druhý jazyk z dané dvojice. Slovo *fjord* je vnitřní reálií pro dvojici ruský a norský jazyk (Vlachov – Florin 1980, 59).

Národní reálie jsou předměty patřící jednomu národu, cizí jakémukoli jinému národu. Jedná se tedy o většinu reálií. Jako ruskou reálii uvedeme např. *опричник*. Regionálními reáliemi nazývá Vlachov a Florin takové reálie, které překročily hranice jedné země a rozšířily se mezi několik dalších národů, většinou také rozšířením pojmenovávaného předmětu. Klasickým příkladem regionálních reálií jsou sovětismy, které se rozšířily nejen po zemích bývalého Sovětského svazu, ale takřka po celém světě: *bolševik, sovět, kolchoz*. Mezinárodní reálie figurují ve slovní zásobě mnoha jazyků, ale přesto uchovávají národní kolorit původní kultury, odkud konkrétně pochází. Jasným příkladem mezinárodní reálie je slovo *kovboj* (Vlachov – Florin 1980, 62). Vlachov a Florin však také upozorňují na zajímavý fakt, kdy se z obecného slova stane reálie, aniž by to pro původní kulturu reálie byla. Slovo *sombrero*, které pro všechny ostatní jazyky krom španělštiny představuje široký španělský nebo mexický klobouk, je pro Španěla naprosto obyčejným kloboukem, to až přijetím do jiných jazyků získalo dané slovo nádech exotiky a stalo se nositelem koloritu (Vlachov – Florin 1980, 62). Lokální neboli místní reálie nepřísluší jazyku daného národa, nýbrž nářečí určité skupiny lidí. Mikroreáliemi označujeme slova používaná pouze v jediném městě či vesnici, nebo dokonce v jediné rodině. Tyto představují zvláště těžký případ pro překladatele, jelikož ten musí při překladu zachovat veškerá specifika daného slova i kontextu (Vlachov – Florin 1980, 63).

2.5.3 Časové dělení

Základními druhy jsou reálie současné a historické.

2.6 Překlad reálií

Není možno, a ani záhodno, psát návod k překládání. Je třeba zjistit, jaké jsou estetické možnosti jednotlivých překladatelských řešení, a hlavně kde jsou meze jejich použitelnosti, tj. upozornit na metody, které by mohly do přeloženého díla rušivě zasáhnout (Levý 1998, 42).

Při překladu místně a dobově zabarvených složek díla jde podle Levého zejména o to zachovat nejen jejich význam, ale i jejich hodnotu koloritní. Současná překladatelská teorie stále více zdůrazňuje zachování národní a historické specifčnosti originálu (Levý 1998, 119).

Tam, kde je lexikální jednotka nositelem významu typického pro historické prostředí originálu, je jí možno ponechat v původním znění: to je podle Jiřího Levého případ „bytových“ slov jako *rikša*, *častuška*, *tomahavk*. Tato slova jsou nositelem významu, který nebylo možno vyjádřit prostředky domácího jazyka, proto může češtinu trvale obohatit. Proti čistotě jazyka se však prohřešuje překlad, který užívá cizích slov samoúčelně, bez významové nutnosti, jen pro kolorit, pro zajímavost (Levý 1998, 122).

K jazykovým specifikům se Levý vyjadřuje dále: „V překladu má smysl zachovávat jen ty prvky specifika, které čtenář překladu může cítit jako charakteristické pro cizí prostředí, tj. jen ty, které jsou schopny být nositeli významu „národní a dobová specifčnost“. Všechny ostatní, které čtenář nechápe jako odraz prostředí, pozbývají obsahu a poklesají na bezobsažnou formu, protože nejsou schopny konkretizace. (...) Za ty prostředky, pro které nemá domácí jazyk ekvivalent a které v původním znění nemají schopnost vyvolat iluzi originálu, je možno substituovat domácí analogii bezpříznakovou, neutrální, která není jasně spojena s dobou a místem překladu. Nemůžeme-li zde prostředí originálu vystihnout, je nutné se vyhnout alespoň jasnému rozporu s ním“ (Levý 1998, 122-123).

Jak komentuje Vlachov a Florin, slovní spojení „překlad reálií“ je poněkud zavádějící, jelikož reálie se považují za nepřeložitelné. Dalším názorem však je, že nic není nepřeložitelné a proto se autoři zmiňují o Jiřím Levém, který řadí reálie k *cruces translatorum*, překladatelským mučírňám (Vlachov – Florin 1980, 80). Vlachov a Florin

si tedy nepokládají otázku, zda lze reálii přeložit, ale otázku, jakým způsobem ji přeložit. Hlavním problémem při překladu reálií je nepřítomnost popisovaného předmětu či jeho ekvivalentu v cílovém jazyce a potřeba nalézt takový překlad, který by vystihl také kolorit překládaného pojmu a jeho národní zabarvení (Vlachov – Florin 1980, 80). Při překladu, nebo obecně při uvedení reálie do cílového textu, je třeba si uvědomit, zda má smysl danou reálii použít a zda je potřeba k ní uvést – a popřípadě jakým způsobem – vysvětlení. Je otázkou, zda smí překladatel vysvětlit danou reálii, pokud ji například autor nevysvětloval. Podle Vlachova a Florina se jak autor, tak překladatel často spoléhají na kontextuální vysvětlení, tedy že čtenář význam reálie pochopí z kontextu a není třeba ji nějak blíže objasňovat (Vlachov – Florin 1980, 82). To je ovšem očekávání značně zrádné, a proto autoři připomínají nutnost ověření existence daného slova v cílovém jazyce:

„Однако при переводе, несмотря на интернациональный характер этих реалий, а может быть, именно в связи с ним, существует опасность ошибок: не рассчитывая в сомнительных случаях на память или интуицию, переводчик должен тщательно проверить, 1) существует ли это слово и в ПЯ, 2) соответствует ли оно по значению переводимому в ИЯ и 3) каков его фонетический и графический облик в ПЯ” (Vlachov – Florin 1980, 81).

Levý také diskutuje, zda a na jakém místě je potřeba místo překladu vysvětlení a na jakém místě stačí náznak. Vysvětlení je na místě, uniká-li našemu čtenáři něco, co pro původního čtenáře bylo obsaženo v díle; není správné vysvětlovat náznak, doříkat zámlku, dokreslovat dílo tam, kde ani pro čtenáře originálu nebylo vše naplno řečeno. Náznak použijeme, není-li plné vyjádření možné, protože uměleckým prostředkem se stal sám jazykový materiál, tedy ta složka, která v překladu nemůže být zachována (Levý 1998, 124): „Náznak je na místě podle Levého tam, kde není možné plné přetlumočení. Je-li na pozadí celonárodního jazyka užito místního nářečí nebo jazyka cizího, stává se cizorodý jazykový systém sám o sobě uměleckým prostředkem a jeho překlad je neřešitelný metodami, jejichž podstatou je právě výměna jazykového materiálu. Cizí jazyk, běžný v prostředí, pro něž bylo dílo původně určeno, stává se pro českého čtenáře často nesrozumitelným, a proto jej není možno zachovat” (Levý 1998, 125). Jako příklad uvádí Levý např. francouzštinu v Tolstého *Vojně a míru*. Pokud se cizí jazyk nahradí prostou češtinou, ztratí svou charakterizační hodnotu, obvyklý překlad pod čarou v uměleckém díle nevyhovuje. Nejlepší

řešení je podle Levého přeložit významově závažné cizí věty do češtiny a k naznačení cizosti promluvy ponechat jen běžné pozdravy a krátké odpovědi, které jsou jasné ze souvislosti. Tedy cizojazyčné promluvy jen naznačit a tento náznak případně kombinovat s vysvětlením (prohodil francouzsky) (Levý 1998, 126). Stejný názor prezentuje i D. Knittlová. Podle ní se výrazy nářečové, slangové, hantýrka atd. nazývají obecně substandardismy a při jejich převádění lze obecně zachovávat jistá pravidla, při jejichž aplikaci také závisí na čtenářovi. Budeme-li hledat v češtině dialekt, který by měl podobný status a kulturní asociace jako použitý dialekt anglický, jde už o kulturní transplantaci a taková substituce je riskantní. Nejlépe je zůstat jen u náznaku rysu dialektu (Knittlová 2003, 112).

Vlachov a Florin také uvádějí možnost vysvětlení významu reálie do závorky, což praktikoval Lev Nikolajevič Tolstoj v díle *Kozáci*, nebo použití reálie v původním znění a podobě s uvedením jejího vysvětlení, překladu: *Free way – свободный путь* (Vlachov – Florin 1980, 85). Někteří autoři a překladatelé upřednostňují vysvětlivky na konci knihy, ve slovníčku či glosáři. To však značně zatěžuje čtenáře a znesnadňuje mu orientaci v textu. Někteří autoři dokonce slova, která nakonec vysvětlují v glosáři, v původním textu ani nijak nevyznačí, takže čtenář neví, které slovo si vzadu může vyhledat.

K vyřešení otázky překladu reálie existují podle Vlachova a Florina dva základní přístupy: transkripce a překlad.

Podle Vlachova a Florina je transkripce mechanický přenos slov do cílového jazyka ve formě maximálně blízké nebo zcela identické té, ve které vystupuje dané slovo v původním jazyce. Princip transkripce je vysvětlen na příkladu francouzského slova *taverne*, které se do ruštiny překládá jako *таверна* (Vlachov – Florin 1980, 87).

Žváček charakterizuje transkripci jako lexikální transformaci, při níž se reprodukuje zvuková podoba cizojazyčného slova (*скейтбординг – skateboarding*) (Žváček 1998, 12).

Překlad reálie, nebo jak navrhuje Vlachov a Florin její záměna či substituce, se pro přenos reálie používá tehdy, když je transkripce z nějakého důvodu nemožná nebo nežádoucí. Překlad reálií může mít několik podob (Vlachov – Florin 1980, 88–92):

I. Použití neologismu, což Vlachov a Florin označují za nejvíce vhodný způsob přenosu reálie po transkripci. V této kategorii rozlišují kalky, semikalky, osvojení, semantický neologismus.

Žváček naproti tomu vytváření neologismů (kalkování vyčleňuje jako samostatný druh řešení převodu bezekvivalentního lexika), nových domácích výrazů, pro jeho náročnost nedoporučuje.

II. Přibližný překlad slouží k přenosu předmětného významu dané reálie, ten však není nikdy přesný. Navíc se vždy ztratí národní kolorit, jelikož přibližný překlad se uskuteční použitím neutrálního slova, které nemůže kolorit zachovat. Jako „vedlejší účinek“ zde tedy nastává zevšeobecnění významu. Přibližný překlad má několik podtypů: a) princip rodové-druhovité záměny: Jako příklad uvádí Vlachov a Florin reálie *cottage* překladem *дом*; b) překlad funkčním analogem, který se používá například při překladu jazykových her, které by v cílovém jazyce čtenáři nic neřekly; c) opis, vysvětlení, výklad.

Vlachov a Florin soudí, že přibližný překlad není adekvátní, jelikož nepřenáší věrně původní význam dané reálie a co se týče národního či historického koloritu, ten ve většině případů nemůže být ani tušen (Vlachov – Florin 1980, 93).

Žváček, který definuje přibližný překlad jako hledání nejbližšího domácího protějšku, uvádí jako příklad *Santa Claus – Дед Мороз* (Žváček 1998, 16).

III. Kontextuální překlad stojí podle Vlachova a Florina v protikladu ke slovníkovému překladu, jelikož slovníkový překlad nabízí jen překlad slov a ne převod v širším kontextu. Při tomto typu překladu se právě kontext stává hlavním faktorem pro překlad (Vlachov – Florin 1980, 93).

Kontextuální a přibližný překlady, i když kvalitní a zdařilé, nikdy zcela nebudou moci vystihnout přesnou atmosféru původního překládaného slova, jelikož vždy nakonec bude takový překlad uskutečněn obecným slovem, které sice umožní pochopení kontextu, ale nikdy dokonale nepřenesou původní pocit.

Žváček ještě uvádí další způsob převodu bezekvivalentního lexika, a to opisný, vysvětlující překlad, např. *мибемеика* – tatarská nebo uzbecká kulatá vyšívaná čepička (Žváček 1998, 16).

Překladatel se tedy může ocitnout před těžkou úlohou, zda by měl danou reálii transkribovat nebo přeložit. To, která volba bude pro konkrétní text lepší, záleží na několika faktorech: charakter textu, význam reálie v kontextu, charakter samotné reálie, charakter jazyka, do kterého se překládá a sám čtenář, pro kterého je překlad určen (Vlachov – Florin 1980, 93).

Charakter textu ovlivňuje výběr typu přenosu reálie do cílového jazyka s ohledem na svá žánrová specifika. Ve vědeckém textu se reálie jeví jako termíny, a tak se překládají také termínem. Překladatelé publicistických textů směřují podle studií analyzovaných Vlachovem a Florinem spíše k transkripci. Překlady umělecké literatury nemají jasný výsledek. Pro překlad poezie totiž může být vhodná jiná metoda než pro překlad románu či povídky. Výzkumy však podle autorů ukazují, že například v uměleckém textu, vyprávěčově řeči či delších popisech se transkripce přijímá snadněji než v dialogu a přímé řeči, kde je vhodné hledat jiná řešení (Vlachov – Florin 1980, 94).

Důležitou roli při určení, zda bude přeložena nebo transkribována, hraje význam reálie v kontextu. Cizí reálie obvykle potřebuje být nějakým způsobem vysvětlena, a to již v originálním textu, čili autorem. Překladatel tedy poté vychází z prostředků, které mu ponechal autor sám. Vlastní reálie jsou podle Vlachova a Florina mnohem větším překladatelským oříškem, a to také proto, že tato vnitřní reálie je vlastní jazyku originálu a cizí cílovému jazyku. Pokud je totiž tato reálie transkribována, vybočuje svou „cizostí“ ze svého lexikálního okolí, v důsledku čehož k sobě přitahuje pozornost a narušuje rovnováhu mezi obsahem a formou textu. Pokud však reálii přeneseme do cílového textu jiným způsobem, dané slovo ztratí své charakteristické zbarvení, které je pro ni stěžejní. Proto tedy Vlachov a Florin dochází k závěru, že transkripce bude lepším řešením, a to hlavně v tom případě, že i v originálním textu je na ni soustředěna pozornost. Je však potřeba dobře zvážit, zda je transkripce dobrá volba. V případě, že překladatel transkribuje slovo, které identifikuje v původním textu jako reálii, aniž by si pořádně uvědomil, zda je toto slovo pro text stěžejní, může dojít k tomu, že transkripcí nedůležitého slova na něj zbytečně přitáhne čtenářovu pozornost a zatíží cílový text nepotřebnou cizí reálií: „Перегрузка необязательными реалиями не сближает читателя с подлинником, а отдаляет от него“ (Vlachov – Florin 1980, 97–98).

Při výběru zda transkribovat nebo překládat v závislosti na výchozím a cílovém jazyce je třeba mít na paměti zvláštnosti gramatických systémů obou jazyků, jejich

schopnost vytvářet nová slova, kulturu řeči daných národů a jejich tradici přijímat či nepřijímat reálie do svých slovníků (Vlachov – Florin 1980, 100). Vlachov a Florin upozorňují, že anglický jazyk přejímá hravě orientální reálie, a ty ze slovanských jazyků mnohem hůře. Ruština naproti tomu je k cizím reáliím více kritická a ty, které jsou přejaty, si na dlouhou dobu ponechávají své originální zbarvení (Vlachov – Florin 1980, 100).

Zapomenout se nesmí na faktor čtenáře překladu, který také ovlivňuje překladatelův výběr, zda překládat či transkribovat. Jak píše Vlachov a Florin, překlad se dělá pro čtenáře, pokud tedy transkribované slovo nebylo čtenářem pochopeno, překlad nelze považovat za úspěšný. Na tomto místě také autoři zmiňují J. Levého, který říká, že podat vysvětlení je třeba na tom místě, kde by mohlo čtenáři překladu uniknout něco, co neunikne čtenáři originálu. Hlavní totiž je zachovat ten stejný dojem z textu (Vlachov – Florin 1980, 102).

1. Překlad sovětismů

Vlachov a Florin definují sovětismy jako slova či slovní spojení, která vznikla za sovětské vlády, nebo slova a slovní spojení, která za sovětského období získala nový význam (Vlachov – Florin 1980, 141). Vlachov a Florin také rozdělují sovětismy do tří skupin: vlastní sovětismy (*совхоз*), které je potřeba překládat a u většiny jazyků také vysvětlit; regionální sovětismy (*cyббoмнук*), které se do jazyků bývalých socialistických zemí překládají tradičními ekvivalenty – transkripcí nebo kalky – a do jazyků nesocialistických zemí je potřeba opět přeložit vhodným způsobem tak, aby čtenář neznalý poměrů pochopil; a mezinárodní sovětismy (*cнyтнук*), které jsou natolik známy po celém světě, že není potřeba je vysvětlovat a přenos transkripcí je dostačující (Vlachov – Florin 1980, 145).

2. Přenos vlastních jmen

Jsou situace, kdy i sebelepší překladatelské řešení je kompromisem, který nemůže úplně zakrýt rozporuplnost překládaného díla. To se podle Levého jeví mimo jiné při překládání křestních jmen. Pokud se v cílovém textu zachovají jejich anglické podoby, budou cizí jména rušit atmosféru důvěrnosti v některých situacích a především vzniknou potíže se skloňováním některých z takových jmen. Rozhodne-li se překladatel jména počeštit, stojí před otázkou, co udělat se jmény, která nemají v češtině obdoby. Vznikla by tak směsice křestních jmen českých a cizích. Podobné potíže nastávají se

jmény místními, tj. se jmény ulic, budov apod. Tady podle Levého slov nepomůže žádná paušální teorie, překladatel musí případ od případu hledat nejúnosnější řešení (Levý 1998, 58).

Co se týče jmen, zmiňuje Levý ještě nutnost zachování formy ruských patronymik, jelikož ty jsou zaprvé nositeli významu národní specifčnosti a zadruhé u nás již zdomácněla a nejsou považována jako cizí a nesrozumitelná (Levý 1998, 80).

3. Převod jednotek míry

Názvy měr, které označují jednotky váhy, délky, obsahu, objemu atd., disponují některými zvláštnostmi, které si zasluhují pozornost. Vlachov a Florin ve stručnosti říkají, že většinu pojmenování těchto jednotek představují termíny a realie z nich dělá jejich existence v jednotlivých jazycích. Pokud by se jednou mělo stát, že danou míru převezme celý svět, ostatní pojmenování zmizí a tím zmizí i realie (Vlachov – Florin 1980, 153).

Jelikož jsou jednotky měr nositeli informace o určité váze, vzdálenosti, objemu atp., je nutné, aby měl čtenář alespoň přibližnou představu o jejich hodnotě. Vlachov a Florin tedy vyvozují, že význam odpovídajících veličin by měl být v překladu uveden a podán tak, aby čtenář pochopil (Vlachov – Florin 1980, 154). Použitím funkčního analogu sice překlad ztrácí nepatrně na svém koloritu, ale je to jedno z nejrozměňších řešení, co se dosažení neutralnosti týče. Zachovat původní pojmenování míry je potřeba v těch případech, kdy se daná jednotka jeví jako rozhodující faktor, což může být třeba ve slovních spojeních typu *китайские ленты*, v tu chvíli je jasným řešením transkripce. Pokud se jedná o cestopisné knihy, bývá zvykem uvádět původní míru transkribovanou a v závorce či vysvětlivce její převod (Vlachov – Florin 1980, 161). Použití nepřeložených jednotek míry ztěžuje čtení a přijetí textu čtenářem, který je nucen neustále hledat vysvětlení a převádět si míry sám. Obecně se tedy u převodu jednotek míry do druhého jazyka transkripce nedoporučuje, pokud je nějakým způsobem možné uvést plnohodnotný překlad. Pokud se jedná o realii více či méně známou, ale každopádně často používanou, není třeba žádných zvláštních vysvětlení. (...) Pokud jsou míry v textu originálu použity jako metafory či v jiném nepřímém významu, doporučuje se je přeložit neutrálním způsobem (Vlachov – Florin 1980, 163).

4. Přenos názvů měn

Reálie – měny se jeví pole Vlachova a Florina jako protipól k reáliím – mírám, jelikož míry se snažíme do cílového jazyka přenášet na základě jejich smyslového nebo množstevního obsahu ekvivalentem, reálie – měny zpravidla transkribujeme. (...) Toto pravidlo však nelze aplikovat stoprocentně. Vlachov a Florin zmiňují příklad anglického slova *pound*, které se v jiných jazycích řekne: funt, livre, libra, lira atd. (Vlachov – Florin 1980, 165).

To, co odlišuje problematiku překládání měr a vah od překládání názvů měn, je vědomí národní specifičnosti. Nezvyklé měrní systémy, např. ruský a anglický, často nahrazujeme naší metrickou soustavou, a to i přes to, že aršiny, stopy, couly apod. mají jistou koloritní hodnotu. Nemají totiž pro českého čtenáře jasný významový obsah. Převádět názvy cizích měn není možné, protože měna je charakteristická vždy pro určitou zemi a koruny by lokalizovaly překlad do našeho prostředí. Je proto nutné ponechat rubly, pesety, centy, nanejvýš je možné převádět méně známé mince na známější (Levý 1998, 88).

Obecně se dá ale říci, že pokud není překladatelská povaha uměleckého prvku naprosto vyhraněná, je volba překladatele mezi překladem a substitucí podmíněna celkovou metodou a ta vyplývá z rázu celého díla. Jak Levý píše, cizí míry, váhy a peníze bude překladatel zachovávat v cestopisném díle, zatímco v beletrii je nahradí výrazem pro čtenáře známějším. Totéž platí pro metrické soustavy, které se v beletrii překládají jinak než v literatuře věcné: ve vědeckém díle musí přepočítávat matematicky (*10 yards – 9 metrů*, resp. *9.14m*), kdežto v beletrii přibližně (*10 yards - deset metrů*) (Levý 1998, 124).

5. Překlad cizojazyčných výrazů

Vlachov a Florin uvádějí několik různých termínů používaných pro cizí a přejatá slova. Může to být například: иностранное слово, чужое слово, варваризм, экзотизм, макаронизм, алиенизм, заимствованное слово (Vlachov – Florin 1980, 262). Cizojazyčné výrazy jsou podle Vlachova a Florina slova cizí pro jazyk originálu textu, transkribovaná a uvedená bez morfologických či syntaktických změn. Autor je do textu vkládá pro větší autentičnost, pro zdůraznění koloritu, vykreslení atmosféry. Někdy taková slova slouží komické či ironické stránce věci (Vlachov – Florin 1980, 263).

Vlachov a Florin a uvádějí dva přístupy k cizím slovům ve světové literatuře: 1) jsou vkládány autorem do textu bez vysvětlení. Autor předpokládá čtenářovo pochopení na základě kontextu či jeho znalost tématu nebo je považuje natolik za součást koloritu a atmosféry, že předpokládá, že není nutné cizí výrazy vysvětlovat; 2) autor dovede čtenáře k pochopení významu cizích výrazů (Vlachov – Florin 1980, 265).

6. Překlad termínů

V ideálním případě je termín jednoznačný, nemá synonyma a převádí se proto termín za termín. Tento ideální případ ale může nastat pouze v případě, že se termín nachází ve svém „přirozeném“ prostředí, tedy ve vědecké literatuře, kde zpravidla má plnocenný ekvivalent.

Pokud v cílovém jazyce neexistuje ekvivalent vhodný k přeložení termínu, liší se postup v závislosti na typu textu a cílovém čtenáři. Pokud jde o vědeckou literaturu, musí překladatel vhodný termín najít: buď jej transkribuje z výchozího jazyka, nebo vytvoří nové slovo: kalk či neologismus, nebo obecnému slovu přiřadí status termínu (Vlachov – Florin 1980, 279) V beletrii je možností více, všeobecná tendence je však stejná, přeložit termín analogickým výrazem (Vlachov – Florin 1980, 283).

7. Překlad zkratk

Zkratky jsou poměrně snadno rozšifrovatelné a bývají často uvedeny ve slovnících či ve vysvětlivkách knih, i přesto však musí překladatel rozhodnout, zda danou zkratku přeneseme do cílového textu ekvivalentem nebo mezijazykovým synonymem (Vlachov – Florin 1980, 315).

3. Problematika přenášení vlastních jmen do cílového jazyka

3.1 Definice pojmu vlastní jméno

Podstatná jména obecná označují určité množství stejných či podobných předmětů, v řeči se mohou vztahovat k jednomu předmětu z tohoto množství nebo k několika z nich (*корабль, мальчик, газета*). V lingvistice platí, že obecná podstatná jména mají klasifikační nominativní funkci. Pokud je potřeba oddělit jeden z těchto předmětů, aniž by se pojmenovaly jeho specifické znaky, je nutné přisvojit onomu předmětu jméno, které bude mít pouze jeden tento předmět a žádný jiný. Takové jméno se nazývá vlastní podstatné jméno (Jermolovič 2001, 12–14).

Encyklopedický slovník češtiny definuje vlastní jméno jako speciální jazykový prostředek, který má charakter podstatného jména nebo pojmenovacího spojení, jehož funkcí je označovat jedince, jednotlivinu nebo jako individuum chápané množstvím, odlišovat je od ostatních jedinců nebo jednotlivin dané třídy a identifikovat je jako jedinečné objekty (Karlík, Nekula, Pleskalová eds.2002, 205).

Vlastní jména v češtině zpravidla identifikujeme podle toho, že se píše s velkým počátečním písmenem. Velké počáteční písmeno tak označuje slovo, případně skupinu slov, jako vlastní jméno, a/nebo vyjadřuje unikátní jev, jedinečný výtvar či významnou událost (Pravidla českého pravopisu 1993, 41).

Podstatná jména vlastní slouží k označení individuálního předmětu nezávisle na popisované situaci a bez upřesňujících určení. Vlastní jména plní nominativní funkci individualizační. Referentem, nositelem vlastního jména, může být člověk, zvíře, instituce, společnost, geografický objekt, loď atd. Dále je možné k vlastním jménům přiřadit názvy knih, filmů, uměleckých děl (Jermolovič 2001, 14).

3.2 Rozdělení vlastních jmen

Pleskalová řadí vlastní jména do následujících kategorií:

3.2.1 bionyma – vlastní jména živých (nebo jakoby živých) bytostí a jiných organismů, a to:

A. antroponyma – vlastní jména jednotlivého člověka nebo skupiny lidí (Ondřej, Němci)

a) nepravá antroponyma – vlastní jména smyšlených osob (princezna Zlatovláska)

- B. zoonyma – vlastní jména skutečných živočichů (pes Rek)
 - a) nepravá zoonyma – vlastní jména smyšlených živočichů (včelka Mája)
- C. fytonyma – vlastní jména rostlin (dub Napoleon)

3.2.2 abionyma – vlastní jména neživých objektů a jevů, a to

- A. toponyma (vlastní jména zeměpisná) – vlastní jména objektů, které leží v krajině a jsou kartograficky fixovatelné v mapových dílech (Krkonoše, Svatka)
 - B. kosmonyma / astronyma (vlastní jména astronomická) – vlastní jména objektů nacházejících se mimo Zemi (tj. galaxií, planet, hvězd včetně jejich objektů, umělých kosmických těles atd.: Saturn, Challenger)
 - C. chrématonyma – vlastní jména lidských výtvorů, které jsou zakotveny nikoli v přírodě, nýbrž ve společenských, ekonomických, politických, kulturních aj. vztazích (zubní pasta Elmex, hotel Racek)
- (Pleskalová 2014, 10–11).

3.3 Principy přenosu vlastních jmen podle Jermoloviče

Jedna z nejvýznamnějších charakteristik vlastního jména se týká jeho přenosu do cizího jazyka. Jelikož vlastní jméno slouží k pojmenování jediné, individuální skutečnosti, toto pojmenování by mělo být platné nejen v jednom jazykovém prostředí, ale ve všech dalších jazykových a kulturních prostředích. Vlastní jméno se tedy jeví předmětem jazykového a kulturního přejímání (Jermolovič 2001, 14).

Přenos vlastního jména do druhého jazyka není lehká úloha, je třeba dodržovat několik principů:

1. Princip grafické podobnosti (transliterace): nejjednodušší způsob transliterace je přepis jména z výchozího do cílového textu beze změn. Toto se praktikuje mezi jazyky, které používají stejný grafický systém, zejména mezi západoevropskými jazyky, pro jejichž nositele je jednoduché se orientovat v textu s cizími vlastními jmény (Jermolovič 2001, 15). Jména přenesená tímto způsobem jsou však vyslovována podle fonetických pravidel rodného jazyka

cílových čtenářů. Pojem „transliterace“ se používá také tehdy, když dva jazyky používají jiné grafické systémy (angličtina vs. ruština), přičemž je vhodné, aby se zachovala i ta písmena, která v cílovém jazyce neexistují (například polská písmena jako nosové *ę*). Toto doporučení se praktikuje zejména ve vědeckých pracích. Noviny, časopisy a populární texty jej však většinou ignorují (Jermolovič 2001, 17). Výhodou transliterace je, že nedojde ke změně písemné varianty jména, jeho majitel si tedy zachovává univerzální identifikaci nezávisle na jazyku. Nevýhodou se může jevit neznalost výslovnosti. Transliterace francouzského slova Pully (město ve Švýcarsku) bude nefrankofonními čtenáři vyslovována různě, zřejmě však ne [py'ji]. Často se také přenáší západoevropské jméno do ruského textu ve své originální podobě v latince (Jermolovič 2001, 18).

2. Princip fonetické podobnosti (transkripce): Tradičně se zvuková stránka jazyka staví na první místo před písemnou, při překladu panuje snaha řídit se při přejímání jmen principem dosažení co nejbližší fonetické podobnosti originálu. Transkripce a v současnosti se jeví hlavním způsobem přenosu vlastních jmen do ruštiny. Je potřeba říci, že ne vždy je dokonalá transkripce dosažitelná. Některá jména mají více než jeden způsob fonetického způsobu přenosu: německé jméno *Heinrich* může být transkribováno jako *Генрих* i jako *Хайнрих*, ani jeden ze způsobů však není stoprocentní. Jermolovič také vysvětluje princip praktické transkripce, což je přenos fonetické stránky vlastního jména, který však zahrnuje některé elementy transliterace: *sterling* – *стерлинг*, *Brixton* – *Брукстон* (Jermolovič 2001, 22).

3. Zvážení národní příslušnosti nositele jména: I když teoreticky vlastní jméno identifikuje daný předmět v jakémkoli jazykovém kolektivu, vždy nese určitou míru národní příslušnosti. Příkladem je Jermoloviči Angličan s francouzskými předky a francouzským příjmením *Roget*, jehož jméno bude do ruštiny převáděno *Роже*, *Роужей*, *Роджет* (Jermolovič 2001, 23).

4. Princip etymologické příbuznosti (transpozice): Transpozice spočívá v tom, že existují vlastní jména, která jsou rozdílná formou, ale shodná původem, a tato se pak používají pro přenos z jednoho jazyka do druhého (ruská jména *Николай* nebo *Михаил* budou v ukrajinštině znít *Микола*, *Михайло*) (Jermolovič 2001, 25).

5. Princip libozvučnosti: transkripce jmen vede často k výslovnostním problémům. Proto Jermolovič tvrdí, že je někdy možné odstoupit od obecných pravidel transkripce a zaměřit se na příjemnější výslovnost daného slova (Jermolovič 2001, 26).

6. Zachování shody: vlastní jména se vyznačují variabilitou, jeden a týž objekt může být pojmenován několika různými způsoby, např. zdvojnásobením či zkratkou od osobního jména. Výběr té či oné varianty nezáleží na situaci, ale na konkrétním upřednostnění referenta. Při přenosu jména do cílového jazyka vznikají u čtenáře problémy s identifikací jména (Jermolovič 2001, 27).

7. Adaptace jména ke gramatickému systému cílového jazyka: ruský jazyk přiřazuje slovům do něj přejatým gramatický rod na základě vlastního gramatického systému, francouzské město *Cannes*, ve francouzštině ženského rodu, získává v ruštině podobu *Канн* a mužský rod (Jermolovič 2001, 27).

8. Schopnost vlastního jména vytvářet nová slova: přejaté vlastní jméno by mělo automaticky nabýt schopnosti vytvářet nová slova. Tato schopnost však závisí na tom, nakolik organicky bylo dané slovo přejato. Jermolovič uvádí příklad pojmenování obyvatele státu Шри-Ланка, kdy se musí odtrhnout první část názvu a zůstane *ланкийец* (Jermolovič 2001, 28).

9. Zohlednění historické tradice: Jermolovič například nabádá, aby se při překladu biblických jmen dbalo na tradici a nedopouštělo se její znehodnocování. Také uvádí možné varianty přepisu švýcarského města *Базель* – Basel и Bâle (Jermolovič 2001, 27).

10. Zohlednění charakterizujících prvků: Vlastní jméno mimojiné obsahuje charakteristiku daného pojmenovaného předmětu, je tedy vhodné tuto charakteristiku zachovat i v jeho převodu do cílového jazyka. Překladatel se musí často rozhodovat jak tento princip dodržet (Jermolovič 2001, 27).

11. Zohlednění konkrétní pragmatické úlohy: praktické řešení přenosu vlastního jména z výchozího do cílového jazyka závisí na konkrétní úloze, která stojí před účastníkem vzájemného jazykového působení. Jermolovič uvádí příklady na vízových dokumentech pro návštěvníky Ruska, kde je jejich jméno přepsáno azbukou s takovou přesností, že není problém dané jméno

zpětně vysledovat. Dále uvádí anglojazyčnou kartografii: toponyma na mapách jsou zde uvedena jazykem originálu, a ne v jejich anglickém znění (Jermolovič 2001, 32).

Jermolovič upozorňuje, že ne vždy lze dodržovat všechny jmenované principy. Navrhuje, aby si překladatel před vlastní prací vždy ujasnil priority, o jaký překlad se jedná, pro koho se překládá, jaká je tradice daného jména v cílovém jazyce atd. (Jermolovič 2001, 33).

3.4 Postupy přenosu podle J. Králové

- ✓ Kalkování – tento postup se používá především v těch pojmenováních, kde je součástí jména vlastního obecné jméno: č. *Černé moře* šp. *Mar Negro*, fr. *Mer Noir*, ang. *Black Sea*, něm. *Schwarzes Meer*.
- ✓ Výpůjčka / transkripce – tento postup zahrnuje i možné pravopisné přizpůsobení: *Berlin* č. *Berlín*, šp. *Berlín*. Teoretické práce o překladu upozorňují na problémy vycházející z neznalosti původní podoby jména transkribovaného do výchozího jazyka z jiného grafického systému v souladu s konvencemi odlišnými od jazyka cílového.
- ✓ Substitute – existují dvě varianty:

a) jde o různé varianty téhož osobního jména, zejména řecko-latinského (křesťanského) původu: Jan – (šp.) Juan - (fr.) Jean – (ang.) John apod.

b) zejména u toponym jde o náhradu „kulturním ekvivalentem“: (něm.) Markplatz – (šp.) Plaza Mayor.

- ✓ Explicitace – tedy doplnění informace, zejména kulturního charakteru: (něm.) Bundeshaus – (šp.) Bundeshaus, la sede del Parlamento Federal.
- ✓ Generalizace - náhrada vlastního jména apelativem: (něm.) Berliner Dom / Kölner Dom / Berner Münster – (šp.) catedral.

3.5 Překlad společných evropských jmen, jmen vladařů a ženských jmen

Při překladu společných evropských jmen vzniká otázka, jestli je vhodnější transpozice či transkripce. Jermolovič tuto problematiku vysvětluje na příkladu jména *Nicholas*, kdy stojíme před výběrem mezi ruskými variantami *Николай* a *Николас*. (...) Pokud překládáme jména monarchů či církevních činitelů, jejichž jména vycházejí z Bible, použijeme zpravidla metodu transpozice, tedy král *James* by se měl rusky jmenovat *Иаков*, král *John Lackland* se do ruštiny přeloží *Иоанн Безземельный* (Jermolovič 2001, 79).

Na tomto místě je ještě potřeba zmínit tradici vycházející z německých překladů jmen evropských vladařů. Anglický král *Charles I* se rusky jmenuje *Karl*, dobyvatel Anglie *William the Conqueror* se pak přeloží jako *Вильгельм* (Jermolovič 2001, 80).

Zároveň ještě Jermolovič dodává, že pokud se jedná o lidi současné doby, není potřeba ruská jména „poangličtřovat“. Jméno *Muxaил* se tedy správně přeloží *Mikhail*, *Николай* bude *Nikolay* a *Андреї* se do angličtiny přepíše *Andrey*.

Co se týče odlišování ženských jmen, Jermolovič uvádí, že se často k cizím ženským jménům končícím na souhlásku přidává koncovka „-a“ nebo „-ja“: ze jmen *Ann*, *Sybil*, *Alis* se stává *Анна*, *Сибилла* a *Алиса* (Jermolovič 2001, 80).

Pro české prostředí považujeme za důležité zmínit problematiku ženských příjmení.

Příjmení je dědičné jméno rodiny tvořící zpravidla jeden z funkčních členů dvoujmenné nebo vícejmenné antroponymické soustavy: Petr *Novák*, Jekatěrina *Alexejevna Petuchova* (Pleskalová 2014, 74).

Pravopisná podoba příjmení užívaných v ČR je dána rodinnou tradicí, nepodléhá dobovým pravopisným pravidlům: Procháaska (Pleskalová 2014, 74).

Ženská příjmení se tvoří přechylováním od příjmení mužských: Novák – Nováková, Černý – Černá (Pleskalová 2014, 75).

Přechylování příjmení má v češtině dvě závažné funkce: jednak jednoznačně vyjadřuje pohlaví pojmenovávané osoby, jednak umožňuje ženské příjmení v českém textu podle apelatvních vzorů skloňovat, podobně jako skloňujeme domácí i cizí příjmení mužská.

Protože přechylování a skloňování ženských příjmení v běžné společenské komunikaci, v médiích atd. není záležitostí legislativních rozhodnutí, nelze na ně vztahovat ani zákon o matrikách. Z jazykového hlediska se doporučuje užívat přechýlené podoby utvořené podle českých noremních zvyklostí. Pokud se autor rozhodne užít podobu nepřechýlenou, měl by pohlaví pojmenovávané osoby naznačit jiným způsobem, např. předřazením „pomocných“ slov jako *slečna*, *paní*, *umělkyně*, *sportovkyně*, a ta pak v textu skloňovat. Je třeba vycházet z konkrétní jazykové situace. Ponechání cizího příjmení v neskloňované výchozí podobě působí jako porušení gramatické a stylistické normy češtiny. Nepřechýlené příjmení nelze skloňovat a nepoznáme z něj rod pojmenované osoby.

Existují ovšem v češtině příjmení, která podle tradice obvykle nepřechylujeme (např. *Edith Piaf*, *Marilyn Monroe*, *Nastassja Kinski*, *Gina Lollobrigida*), ale u takových je obvykle nedorozuměním zabráněno jedinečností a známostí nositelky. Na zacházení s konkrétním jménem má vliv též původ jména a zdroj, z nějž se do češtiny dostalo. Nepřechýlená zůstávají např. některá orientální jména a někdy též jména, která mají přechýlenou podobu už ve výchozím jazyce. Obě podoby se pod vlivem původního názvu románu užívají v případě *Anna Kareninová/Karenina*. Svou roli hraje též chápání jména jako obchodní značky (např. jména některých spisovatelek na obálkách knih zůstávají nepřechýlená; ale oproti tomu se např. zcela vžilo přechýlené příjmení spisovatelky *J. K. Rowlingové*).⁴

M. Knappová se k přechylování vyjadřuje následovně: „Je třeba říci, že přechylování příjmení je charakteristickým rysem českého mluvnického systému, který se v češtině vyvíjel spolu s příjmeními; zápisy ženských příjmení v přechýlené podobě jsou staré již několik století. O běžnosti přechylování cizích ženských příjmení v češtině se můžeme na příklad přesvědčit i v Ottově slovníku naučném (Rinehartová Mary Roberts)“ (Knappová 1992, 34).

Podle Knappové se uvádění ženských příjmení v přechýlené podobě stalo samozřejmým a přirozeným i u jmen cizinek, u těch však neexistuje žádný jazykový zákon, a pokud tedy např. redaktor v časopise jméno nepřechýlí, není nijak právně postižitelný (Knappová 1992, 36).

⁴ UJČ. [online]. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>.

Vžitost používání přípony -ová má v češtině dva hlavní důvody. Jsme díky ní schopni rozlišit pohlaví pojmenovávané osoby (Polett Gyarmathy, M. Morgan) a je nám umožněno příjmení skloňovat (Knappová 1992, 36).

Stručně řečeno, přechylování se doporučuje uplatňovat při jakémkoli užívání ženského příjmení, bez ohledu na to, zda je jeho nositelkou Češka či cizinka (Knappová 1992, 37).

3.6 Překlad toponym

Топонима jsou vlastní jména sloužící k označení geografických objektů. Může se jednat o kontinenty, oceány, moře, státy, jezera, řeky, ostrovy, obce, ulice, náměstí atd. (Jermolovič 2001, 105). Název denotátu může být někdy nedílnou součástí samotného názvu, jako např. *New York City*, *Mont Blanc*, *Москва – река*. Dále může název denotátu představovat jakýsi pseudomorfém, např. *Новгород*. A nakonec existují také morfémy či pseudomorfémy typické pro toponymické názvy: v ruštině např. -ово, -ево, -ское, -ки, -ино, -ье : *Быково*, *Петушки* nebo v angličtině -ton, -field, -bridge, -burg, -borough, -mouth, -land, -hampton, -shire, -cester atd. (Jermolovič 2001, 105).

Při překladu toponym se předpokládá ekvivalent co nejbližší zvukové stránce původního názvu, proto se používá princip praktické transkripce (Jermolovič 2001, 108). Zároveň Jermolovič varuje před ošidnými místními názvy městské toponymie (городская топонимика), jako jsou názvy čtvrtí, ulic, náměstí, domů:

Как переводить слова square, street, building, house — *сквер, стрит, билдинг, хаус* или *площадь, улица, здание, дом*! Следует сказать откровенно, что единого решения эта проблема не находит и решается разными переводчиками и в разных случаях по-разному. В целом, как представляется, доминируют всё же варианты первого типа (транскрипционные). Этому способствует закреплённость таких соответствий, как *Times Square* — *Таймс-сквер*, *Empire State Building* — *Эмпайр Стейт Билдинг*, *Fleet Street* — *Флит-стрит*, *Wall Street* — *Уолл-стрит* и др. (Jermolovič 2001, 110).

Co se týče překladů ruských toponym do angličtiny, zmiňuje Jermolovič překlad ruských a sovětských správních jednotek, jako jsou *район*, *область*, *край*, *автономный округ*:

При передаче их с русского на английский язык имеют место две тенденции — использовать соответствия-аналоги (например, *область* — region, *край* — territory, *округ* — area или district) или соответствия на основе транслитерации, oblast, kray, okrug (Jermolovič 2001, 111).

3.7 Překlad zoonym

Зоонимы — это ИС, присваеваемые животным (в просторечии — клички животных). (...) В первую очередь такие имена дают домашним и хозяйственным животным (кошкам, собакам, лошадям и т.д.), но свои имена могут быть и у других животных, имеющих какую-то значимость для общества (например, содержащихся в зоопарках и цирках), в том числе даже у животных, существование которых пока не доказано, вспомним знаменитую *Несси* — гипотетического обитателя шотландского озера Лох-Несс (Jermolovič 2001, 113).

Jak Jermolovič vysvětluje, přístup k překladu zoonym se liší v závislosti na formě a typu překládaného textu. Pokud se jedná o tlumočení nebo písemný překlad jiných než uměleckých textů, překladatel zpravidla použije onomastické ekvivalenty, neboť je nutné, aby čtenář či posluchač dostal přesnou informaci o tom, na jaké jméno dané zvíře slyší. (...) Pokud tlumočnick/překladatel uzná za nutné, může také objasnit posluchači/čtenáři motivaci vzniku přezdívky, a to například v závorce: Clintonova kočka - Sox или Socks (Jermolovič 2001, 115).

Jiný je podle Jermoloviče postup při překladu umělecké literatury, kdy poznávací funkce zoonyma není pro smysl textu tak klíčová, a pokud se týče pohádkových zvířat, poznávací funkce zcela chybí. V tomto případě, pokud je jasná motivace vzniku jména, je možný transformující překlad (преобразующий) tedy ekvivalent s jinou vnější formou. Jermolovič uvádí příklad na knize Dode Smithové 101 dalmatinů, kdy v originále figuruje jméno Missis, které je do ruštiny přeloženo jako *Дамка*, nebo například Lucky, v překladu *Счастливчик*. Pokud však chybí smyslová konotace, překladatel volí ekvivalent: Bingo – Бинго, Roly Poly – *Ролли-Полли*. Je však třeba brát vždy v úvahu libozvučnost, připomíná Jermolovič (Jermolovič 2001, 116).

Obecná jména označující zvířata často získávají v pohádkách status jmen vlastních. V těchto případech se tedy píše s velkým počátečním písmenem a většinou

také ztrácejí člen (Cat, Frog). Jermolovič upozorňuje, že u těchto jmen obecných, resp. vlastních, dochází k aktualizaci rodového komponentu (родовой компонент). Ruština pro tuto aktualizaci používá biologický rod daného jména. Překladatelský problém nastává, pokud se jméno personifikovaného zvířete ve výchozím jazyce asociuje s jiným rodem než v jazyce cílovém (Jermolovič 2001, 117–118).

3.8 Překlad názvů společností a organizací

Názvy společností ve většině případů podléhají transkripci a v ruštině zachovávají slova *компания, корпорация* atd. Většinou se zachovávají také ortografické zvláštnosti originálního slova, kromě apostrofu: Macdonald's — *Макдоналдс*.

Zkratky *Ltd., Inc., Co.* se obvykle přenáší jako *Лтд., Инк., Ко.*

Důležité je také zmínit, že v obchodní korespondenci i novinách jsou názvy cizích společností uváděny v originální podobě, tedy latinkou. Tento způsob vidí Jermolovič jako velmi vhodný, jelikož díky němu nedochází k různým chybným variantám transkripce a nepředstavuje pro překladatele žádný problém. Příkladem problému může být firma přeložená jako «Роджерс», o které si však čtenář může myslet, že v originále zní její název Rogers nebo Rodgers, přičemž oba názvy mohou patřit jiným společnostem.

V kategorii společností Jermolovič uvádí také hudební skupiny, které se dají transkribovat, jako např. Битлс, Эйсоф Бейс, Спайс Гёрлс, nebo jsou ponechány v originální podobě (Jermolovič 2001, 123–129).

3.9 Překlad názvů literárních a uměleckých děl

Názvy literárních a uměleckých děl se z angličtiny do ruštiny obvykle překládají jako jakákoli jiná fráze, přičemž je třeba dbát na to, že pokud bylo dané dílo v ruštině již v minulosti publikováno, měl by titul zůstat stejný. Příkladem zmiňuje Jermolovič americkou komedii *Some Like It Hot*, která je v Rusku známá jako *В джазе только девушки*. Pokud se objeví nový překlad tohoto díla, měl by překladatel zachovat tento název (Jermolovič 2001, 129).

II Praktická část

1. National Geographic

V této kapitole se krátce věnujeme historii National Geographic Society a magazínu National Geographic jako takového.⁵

National Geographic Society (česky „Národní zeměpisná společnost“) byla založena 13. ledna 1888 v klubu Cosmos ve Washintonu, USA. Původně se jednalo o elitářskou skupinku akademiků, geografů, dobrodruhů, kartografů, učitelů, právníků a dalších bohatých a vzdělaných nadšenců se zájmem o cestování. O dva týdny později byla společnost zapsána do obchodního rejstříku. Hlavní myšlenkou založení National Geographic Society bylo "a society for the increase and diffusion of geographical knowledge."⁶ („Společnost pro zvyšování a rozšiřování zeměpisných znalostí“). Spoluzakladatelé společnosti toužili po získávání a rozšiřování nových informací. Mezi těmito nadšenci byli objevitelé Grand Canyonu a první dobyvatelé Skalnatých hor, průkopníci, kteří nesli americkou vlajku dál na sever než kdokoli jiný před nimi, výzkumníci, kteří měřili nejodlehlejší hory a nejnepřístupnější pobřeží, popisovali neznámou flóru a faunu a vyprávěli o životě cizích národů. Prvním prezidentem National Geographic Society se stal Gardiner Green Hubbard, který ve své nástupní řeči zdůraznil, že společnost není určena pouze pro vědce, ale pro všechny lidi se zájmem o svět a podporu hlavní myšlenky společnosti. Mottem společnosti se stalo „Inspiring people to care about the planet“ (česky: Chceme inspirovat lidi k péči o planetu). Druhým prezidentem společnosti se stal Alexander Graham Bell. A devět měsíců po založení společnosti se poprvé objevil první magazín National Geographic. Roku 1899 měl NG magazín 1400 čtenářů, o šest let později to bylo 11 479 a po dalších 15 letech již 713 208. V té době měli k časopisu přístup pouze členové společnosti. Obsahoval mnoho fotografií a reportáží o expedicích a mnoho dalších projektech, které společnost podporovala. Roku 1995 se magazín poprvé objevil v zahraničí, konkrétně v Japonsku. Poté následovaly Izrael, Řecko, Španělsko a Itálie. O čtyři roky později přistoupily další země, a to Francie, Německo a Polsko. Od roku 1998 si pak mohou Američané koupit svůj NG magazín i ve stánku.

⁵ Zpracováno podle National Geographic Deutschland. [online]. [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: <http://www.nationaleoeraphic.de/die-welt-von-ng/die-geschichte-von-ng>.

⁶ Wikipedia. [online]. [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: cs.wikipedia.org/wiki/National_Geographic_Society.

Časopis obsahuje zejména články o geografii, historii a světové kultuře. Je znám pro svůj široký a lesklý čtvercový formát se žlutým rámečkem a masivní používání fotografií. Časopis vychází měsíčně a je k dispozici jak v tištěné verzi tak jako interaktivní edice online. Své zaměření změnil od orientace na text blíže k orientaci na fotografie a právě pro tento styl se stal známý po celém světě.

Roku 2011 byl časopis vydáván ve 36 jazycích a jeho světový oběh činil 8.3 miliony čtenářů. National Geographic Society inspiruje lidi k péči o svět a planetu. Je to jedna z největších obecně prospěšných vědeckých vzdělávacích institucí na světě. Její zájmy zahrnují geografii, archeologii, přírodní vědy a podporu životního prostředí. Od svého vzniku společnost podpořila již téměř 10 000 projektů. Na výzkum a objevy nadace rozděluje více než milion dolarů ročně.

Roku 2006 byla časopisu udělena cena Prince z Asturie za komunikaci a společenské vědy. V květnu 2007 obdržel magazín NG cenu *General Excellence Award of American Society Magazine Editors* v kategorii „náklad nad dva miliony“ a cenu za nejlepší fotografii tří vydání časopisu v roce 2006.

„Národní zeměpisná společnost“ vydává kromě magazínu NG také další publikace: další časopisy, knihy, školní potřeby, má neuvěřitelně propracované webové stránky v mnoha zemích a jazycích. Dalšími časopisy jsou myšleny: National Geographic Kids, National Geographic Little Kids, National Geographic Traveler, National Geographic Adventure, National Geographic Explorer, National Geographic Green Guide, Glimpse Magazine, National Geographic Exploring History, Treasures of the Earth.

➤ National Geographic Česko

Jak již bylo řečeno, první zahraniční verze byla publikována teprve v roce 1995. Konkrétně se jednalo o japonskou edici. Dalších sedm let bylo potřeba, než se objevila i česká verze. První vydání National Geographic Česko přišlo na svět v říjnu 2002. Ve skutečnosti bylo první číslo vydáno již v srpnu, ale šlo pouze o zkušební verzi, aby bylo jasno, zda je všechno dostatečně připraveno. Česká edice se stala 21. národní edicí.

Šéfredaktorem magazínu je Tomáš Tureček.

➤ National Geographic Россия

Magazín je v Rusku vydáván od roku 2003. Šéfredaktorem ruské jazykové mutace je Alexandr Grek.

2. Charakteristika textů

Analyzovaný text číslo 1:

Bringing Them Back to Life – Вперед в прошлое – Zpět k životu

Jedná se o hlavní téma dubnového vydání National Geographic roku 2013, kdy byl na obálce časopisu všech tří edic shodně stejný obrázek, a to právě obrázek k reportáži o ožívání vyhynulých druhů. (Obrázek vyhynulých tvorů vycházejících ze zkumavky v čele s mamutem srstnatým.)

Originální verze se skládá z 39 odstavců a je rozdělen do pěti částí, každá část je vyznačena v textu tučně vytištěnými prvními několika slovy. Text je prokládán citacemi uvedenými tučným písmem a obrázky.

Česká verze článku se skládá z 38 odstavců, ruská z 39 odstavců. Grafická stránka je u cílových textů víceméně shodná.

Tématem článku je ožívání vyhynulých druhů, praktická i etická stránka věci. Dozvídáme se o tvorech, kteří již byli naklonováni a jaké byly jejich osudy. Jsou nám představeni vědci, kteří se ožíváním vyhynulých druhů zabývají.

V tomto textu očekáváme značný výskyt antroponym a především zoonym, resp. biologických názvů. Bude nás zde tedy zajímat přepis jmen osobních, a jakým způsobem funguje překlad pojmenování živočišných druhů.

Analyzovaný text číslo 2:

Russian Refuge – Остров Врангеля: оазис во льдах – Ruské útočiště

Tento článek je součástí květnového vydání National Geographic roku 2013 všech tří národních edic.

Originální verze se skládá ze tří částí odlišených od sebe tučně vytištěným prvními slovy a z 19 odstavců. Není prokládán citacemi, pouze obrázky.

Česká verze obsahuje 19 odstavců a ruská 17. Obrazový materiál je u všech textů stejný.

Jedná se o reportáž z plavby na Wrangelův ostrov, který byl po dlouhou dobu vnímán spíše jako bájná země než jako skutečný geografický celek. Zjistíme historii objevování tohoto zapomenutého kousku světa, a jaký život vede strážce ostrova.

Zde předpokládáme opět zvýšený výskyt vlastních jmen osobních a zajímavé přepisy geografických názvů. S geografíí souvisí jednotky vzdáleností, takže si budeme všimnout také těch.

Analyzovaný text číslo 3:

Vanishing Voices – Умолкающие голоса – Umlkající hlasy

Jedná se o reportáž z červencového vydání National Geographic roku 2012.

Výchozí text je rozdělen do částí podle jazyků, o kterých autor vypráví a skládá se z 39 odstavců. Ruská verze se skládá z 37 odstavců a česká z 38. Fotografie u všech tří verzí shodné.

Úvodní větou textu je tvrzení, že každých 14 dní vymře na světě jeden jazyk. Článek tedy pojednává o jazycích s tak nízkým počtem mluvčích, že je jen otázkou měsíců, kdy i ony vymizí ze světa.

Text vybíráme z důvodu očekávání výskytu společenských i jiných reálií souvisejících s životem mluvčích těchto jazyků. Zajímavé bude také sledovat přepisy názvů těchto jazyků.

Analyzovaný text číslo 4:

Wakhan Corridor: Stranded on the Roof of the World – Забытые на крыше мира – Nebe a peklo: Uvěznění na střeše světa

Původní text je rozdělen do 53 odstavců, ruská verze do 42 a česká do 38.

Článek pojednává o řídce osídleném území v Afghánistánu obývaném kočovným kmenem Kyrgyzů. Autor popisuje náročný život těchto nomádů, jejich denodenní starosti, úmrtnost dětí a snahu se z toho začarovaného kruhu vymanit.

Reportáž o Vachánském koridoru ve východním Afghánistánu zařazujeme z důvodu předpokladu geografických a etnografických reálií ze života kyrgyzských kočovníků.

3. Analytická část

V této části práce se věnujeme analýze jevů, o kterých jsme pojednávali v části teoretické. Příklady, které zde uvádíme, pochází z textů National Geographic, jež jsme představili v předchozí kapitole.

1. Překlad antroponym

Antroponymum, tj. (vlastní) osobní jméno, je základním prostředkem individualizace nějaké konkrétní osoby pomocí lingvistických kategorií typických pro jazyk, v němž se příslušného antroponyma užívá.⁷

Jako základní typy přenosu vlastních jmen osobních uvádí Jermolovič transliteraci, transkripci a transpozici, Králová jmenuje substituci.

Pro překlad osobních jmen považujeme za důležité zmínit tvorbu podoby ženského příjmení. Přechylování příjmení, tj. odvozování podoby ženského příjmení od příjmení mužského, je v češtině záležitostí slovtvorného systému. Kategorie přirozeného rodu se v ní uplatňuje jak při užívání příjmení původu českého nebo slovanského, tak i cizího, ať už jde o příjmení z jazyků, které přechylování vůbec neznají, nebo o příjmení z takových jazyků, které mají pro vytváření ženských příjmení vlastní, často i speciální prostředky, které je třeba v češtině adaptovat. (...) Protože přechylování je záležitostí systémovou, pravidlo o užívání ženských příjmení v přechýlené podobě se vztahuje nejen na jejich zápis do oficiálních československých dokladů, ale na jakékoliv užívání ženského příjmení v češtině, a to bez zřetele na původ příjmení a na to, zda je jeho nositelkou Češka nebo cizinka.⁸

Pozn.: Informaci o přepisu kyrgyzského jména zmiňovanou níže získáváme z internetových zdrojů pojednávajících o Kyrgyzech⁹ a světových panovnících.¹⁰

⁷ Naše řeč. [online]. [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://nase-rec.uic.cas.cz/archiv.php?art=6216>.

⁸ Naše řeč. [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: <http://nase-rec.uic.cas.cz/archiv.php?art=6153>.

⁹ Turizmok. [online]. [cit. 2014-11-17]. Dostupné z: <http://turizmok.com/uroven-smertnosti-sredi-kirgizov.html>.

¹⁰ Praviteli mira. [online]. [cit. 2014-11-17]. Dostupné z http://pravitelimira.ru/biograf/bio_a/abdurashid.php.

Text 1:

(...) ever since novelist **Michael Crichton** unleashed the dinosaurs

(...) с тех самых пор, как писатель Майкл Крайтон выпустил в мир динозавров
(...) od doby, kdy **Michael Crichton** vypustil do světa dinosaury

Převod antroponyma: Jméno spisovatele je do ruštiny transkribováno, tedy probíhá přenos na základě fonetické podobnosti. Čeština jméno přejímá v originální podobě, jedná se tedy o výpůjčku. Oba dva překladatelé použili nejběžnějších způsobů přenosu vlastních jmen do svých jazyků.

Sergey Zimov, a Russian ecologist and director

Сергей Зимов, геофизик и директор *Sergej Zimov, ruský ekolog a ředitel*

Převod antroponyma: Zde se jedná o transkripci antroponyma z původního ruského originálu do angličtiny a češtiny.

Překladová transformace: Ruský překladatel nepřeloží funkci Zimova jako *ekolog* ale použije slovo *geofyzik*. Nejedná se zde o žádnou ze Žváčkových transformací, jelikož ty se týkají ekvivalentních jednotek. Vztah ecologist – geofyzik se však za ekvivalentní označit nedá. V ruském překladu tedy nacházíme nepřesnost.

Text 2:

John Muir, the first visitor to describe Wrangel Island to the world, waxed rhapsodic when he saw this vista in 1881.

В далеком 1881 году такая же картина открылась взору моего соотечественника, американского натуралиста шотландского происхождения Джона Мюира, который оставил первое описание острова. *Americký přírodovědec **John Muir**, první návštěvník, který popsal Wrangelův ostrov svět, nadšeně opřeval tento pohled v roce 1881.*

Převod antroponyma: Český překladatel převádí výpůjčkou, ruský jméno transkribuje. Antroponymum v ruském cílovém jazyce viditelně získává gramatické kategorie a je skloňováno.

Překladová transformace: Rozšíření informačního základu; John Muir je v ruské verzi čtenářskému publiku představen jako americký naturalista skotského původu. Navíc je uveden jako krajan autora článku. Tato informace ve výchozím textu zmíněna není, i když je psán v první osobě.

Mikhail Stishov, a Moscow-based WWF scientist who lived 18 years on the island

*Михаил Стешов, биолог, эксперт
Всемирного фонда дикой природы,
прожил на острове 18 лет, прежде
чем перебраться в Москву.*

*Michail Stišov, přírodovědec Světového
fondu na ochranu přírody pracující
v Moskvě, který žil na ostrově 18 let*

Převod antroponyma: Původně ruské jméno je transkribováno do angličtiny a češtiny. Oba cílové jazyky respektují původní znění a nesnaží se jej překládat anglickým či českým ekvivalentem.

(...) its commander, **George Washington De Long**, to determine that it was not a polar continent after all.

*(...) глава команды, Джордж
Вашигтон Де Лонг, смог
доподлинно установить, что это
именно остров, а не полярный
континент*

*(...) její velitel **George Washington De
Long** rozhodl, že nakonec nejde
o kontinent*

Převod antroponyma: Jméno je transkribováno do ruštiny a výpůjčkou převedeno do češtiny.

In 1926 the Soviets, attempting to extend their sovereignty over Wrangel, forcibly relocated **Chukchi** there from Siberia.

*В roce 1926 Sovětský svaz násilně
přesídlil na Wrangelův ostrov národ
Čukčů ze Sibíře.*

Převod antroponyma: Originální podoba jména národa je чукчи. Do angličtiny a češtiny je tedy jméno transkribováno. Ruský překlad informaci o přesídlení Čukčů neuvádí.

Text číslo 3:

The Aka measure personal wealth in mithan, a breed of Himalayan cattle.

*Богатство человека **ака** измеряют количеством принадлежащих ему гаялов, или митханов (местная порода крупного рогатого скота).*

***Akové** měří osobní bohatství počtem kusů místního skotu.*

Převod antroponyma: Označení národa je ve výchozím i cílových textech stejné, jedná se tedy o transliteraci. V jiné části textu je v ruském překladu používáno zobecněné „tito lidé“.

The Seri people of Mexico were traditionally seminomadic hunter-gatherers living in the western Sonoran Desert near the Gulf of California.

Народ сери изначально был полукочевым племенем охотников и собирателей, населяющим запад мексиканской пустыни Сонора вблизи побережья Калифорнийского залива.

***Mexický lid Seri** tvořili tradičně polokočovní lovci a sběrači žijící v západní části Sonorské pouště nedaleko Kalifornského zálivu.*

Převod antroponyma: Označení národa opět transliterováno do všech tří jazyků.

Překladová transformace: Výchozí text a český překlad uvádí u jména národa přívlastek „mexický“, ruský překlad tuto informaci uvádí na jiném místě odstavce, ve spojení s názvem geografickým. Jedná se tedy o kompenzaci.

One night in Palizi, **Harrison, Anderson**, an Indian linguist named **Ganesh Murmu**, and I sat cross-legged around the cooking fire at the home of **Pario Nimasow**, a 25-year-old teacher at the Jesuit school.

Однажды вечером в Палиси я, Харрисон, Андерсон и индийский лингвист Ганеш Мурму сидели, потурецки скрестив ноги, вокруг очага в доме 25-летнего Паро Нимасоу, учителя иезуитской школы.

*Jednoho večera v Palizi jsme se s **Harrisonem, Andersonem** a indickým lingvistou **Ganešem Murmu** seděli se zkříženýma nohama u **Paria Nimasova**, pětadvacetiletého učitele z jazykové školy.*

Převod antroponyma: Anglická jména výzkumníků jsou převedena praktickou transkripcí, resp. transliterací do ruštiny a výpůjčkou do češtiny, v obou cílových

jazycích zároveň získávají gramatické kategorie a jsou skloňována. Jména indického lingvisty a jezuitského učitele jsou do obou cílových jazyků transkribována.

Stylistický rozdíl při výčtu osob, kdy angličtina používá první osobu „já“ až na konci je patrný při srovnání s ruštinou, kde je „já“ uvedeno na prvním místě. Český překladatel vynechává fakt, že muži seděli u ohně, což není k výrazné škodě, ovšem nevystihuje to zcela atmosféru daného okamžiku.

When American linguists **Edward Moser** and **Mary Beck Moser** came to live with the Seris in 1951 in El Desemboque (...)

В 1951 году, когда американские лингвисты, супруги Эдвард и Мэри Бек Мозер, приехали в Эль-Десембоке (...)

*Když američtí lingvisté **Edward Moser** a **Mary Beck Moserová** přijeli v roce 1951 do El Desemboque, aby žili s lidmi Seri (...)*

Převod antroponyma: Ruština převádí praktickou transkripcí, čeština výpůjčkou. Ženské příjmení v češtině získává koncovku – ová.

The Mosers had a daughter, **Cathy**, who grew up among the Seris in El Desemboque

*Дочь Мозеров **Кэти** родилась и выросла среди сери в Эль-Десембоке*

*Moserovi měli dceru **Cathy**, která vyrůstala mezi lidmi Seri v El Desemboque*

Převod antroponyma: Jméno Cathy je do ruštiny transkribováno, v češtině použito v původní grafické podobě.

Ruský překladatel doplňuje informaci, že se Cathy mezi lidmi Seri také narodila (což ovšem z výchozího textu patrně není).

David Harrison and Greg Anderson compiled the first Tuvan-English dictionary and are proud of the excitement the volume elicited from native speakers. **Steve** and **Cathy Marlett** worked until 2005 finishing a Cmiique Iitom dictionary begun by her parents in 1951.

Стив и Кэти Марлетт только в 2005 году закончили работу над словарем Сtiique Iitom, начатую Мозерами в 1951-м.

David Harrison a Greg Anderson sestavili první tuvinsko-anglický slovník a jsou hrdí na vzrušení, které kniha vyvolala u domorodých mluvčích. Steve a Cathy Marlettovi pracovali až do roku 2005 na dokončení slovníku jazyka cmiique iitom, který začali zpracovávat Cathyini rodiče v roce 1951.

Převod antroponyma: Jména transkribována, v češtině získává příjmení koncovku množného čísla –ovi.

Text číslo 4:

Marco Polo passed through in the late 1200s.

Марко Поло, известный путешественник и дипломат, прошел по нему в конце XIII века.

Převod antroponyma: Ruský cílový text používá transkripci, český výpůjčku, kdy přejímá jméno beze změn (Italská podoba jména je také Marco Polo.). Ruský překladatel doplňuje pro své čtenáře informaci, kdo to Marco Polo byl. Autor výchozího textu i český překladatel u svých čtenářů předpokládají znalost a Marca Pola nepředstavují.

Halcha Khan and Abdul Metalib

Абду-Металиб и Халча-хан

Halcha Chán a Abdal Mutálib

Převod antroponyma: Transkripce jmen z kyrgyzštiny je víceméně podobná, ale přece jen se bude výslovnostně lišit, vidíme zde příklad dodržení principu libozvučnosti. V češtině získávají jména dlouhé samohlásky, v ruštině se mění grafická podoba, objevují se pomlčky.

Hajji Roshan Khan

Хаджи Рушан-хан

Hadži Rošan-chán

Převod antroponyma: Užita transkripce, přepis kyrgyzského jména podle výslovnosti, opět se mírně liší.

Abdul Rashid Khan

Абдурашид-хан

Abdurrašíd-chán

Převod antroponyma: Podle ruských zdrojů zní chánovo jméno Абдурашид-хан. V českých zdrojích jsme byli schopni nalézt verzi perského jména Abdurrašid. Anglické zdroje uvádí jméno Abdul Rashid Khan. Všechny tři jazyky tedy používají formu jména vlastní danému cílovému jazyku.

Er Ali Bai

Эр Алибай

Er Ali Bai

Převod antroponyma: Z výše zmíněných ruských zdrojů jsme opět naznali, že jméno váženého kyrgyzského stařešiny zní Эр Алибай. Jméno je do angličtiny transkribováno, čeština ho pak z angličtiny přejímá.

(...) says **Ted Callahan**, an anthropological researcher who lived with the Kyrgyz for more than a year.

По мнению Тедда Каллахана, исследователя-антрополога, который живет среди кочевников уже больше года (...)

*(...) jak uvedl antropolog **Ted Callahan**, který u Kyrgyzů žil déle než rok.*

Převod antroponyma: Jméno je převedeno do ruštiny transkripcí v kombinaci s transliterací (dvě l). Jméno získává gramatické kategorie a je skloňováno. Čeština používá výpůjčku.

The khan's brother-in-law, **Darya Bai**, charges into the water on his horse.

Шурин хана Дарьябай бросился в воду верхом на лошади.

Převod antroponyma: Transkripce.

Then the khan crosses on his horse with his five-year-old daughter, **Rabia**, her hands clamped around his waist

*Затем хан пересек реку верхом, вместе с пятилетней дочкой **Рабией**, руками она крепко обнимала отца*

Převod antroponyma: Transkripce.

His two-year-old, **Arizo**, rides behind his wife,

*Двухлетняя Аризо ехала позади
матери*

Převod antroponyma: Transliterace. Z výchozího textu nevyplývá, zda je Arizo dívka či chlapec, ruský překladatel jméno přejímá v originální podobě a považuje za dívčí.

while his other children, six-year-old **Kumush Ai (Silver Moon)** and three-year-old **Jolshek**, share a horse with their uncle.

*а другие дети – шестилетняя
Кумуш-Али (Серебряная Луна)
и трехлетняя Жолшек – вместе
с дядей.*

Převod antroponyma: Transkripce. Z výchozího textu opět není patrné, zda se jedná o dívku či chlapce, v ruštině jsou všechny děti označeny za dívky.

2. Překlad zoonym

Zoonymum je vlastní jméno připisované zvířeti. Jedná se hlavně o jména domácích zvířat či zvířat, která mají pro společnost nějaký zvláštní význam. Dále mohou jména dostávat bájná zvířata, jejichž existence nebyla potvrzena (Jermolovič 2001, 113).

Jermolovič zdůrazňuje nutnost přesné informace o jméně u textů jiných než uměleckých. Pokud překladatel uzná za vhodné, může také objasnit čtenáři motivaci vzniku přezdívky, např. v závorce (Jermolovič 2001, 115).

Do této podkapitoly řadíme také biologická pojmenování živočišných druhů, nejedná se tedy o jména vlastní. Krom nomenklatury si zde všímáme způsobů, jakými překladatel může překladatel čtenáři přiblížit dané zvíře.

Nomenklatura zoologická je systém vědeckých jmen živočichů. Podobně jako v botanice i v zoologii může mít každý taxon pouze jediné platné jednoznačné označení. Jméno základní systematické jednotky – druhu se skládá ze jména rodového a druhového.¹¹

¹¹ JTP. [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: www.jtpunion.org/spip/IMG/rtf/terminologie.rtf.

Text 1:

a female nicknamed **Celia**

самка по кличке Селия

samice jménem Celia

Přenos zoonyma: Jméno zvířete je do ruštiny transkribováno a do češtiny přejímáno výpůjčkou.

the animal they **revived** was a kind of wild goat known as a **bucardo**, or Pyrenean ibex. The bucardo (*Capra pyrenaica pyrenaica*) (...)

*Животное, которое они «оживили», было подвидом пиренейского козерога (*Capra pyrenaica pyrenaica*) и называлось **букардо**.*

*Zvíře, které **oživili**, patřilo k druhu divokých koz známých jako **bucardo** neboli kozorožec pyrenejský. Tento kozorožec (*Capra pyrenaica pyrenaica*)*

...

Původ: Bucardo je španělská realie, jedná se o obecně používaný název pro kozorožce pyrenejského.

Grafická podoba: originální verze je psána kurzívou. Český překlad slovo uvádí také v kurzívě, ruský v normálním fontu.

Přenos zoonyma: Realie přenesena do angličtiny výpůjčkou, do ruštiny transkripcí, do češtiny výpůjčkou.

Překladová transformace: V ruské verzi vidíme transformaci gramatickou: dělení na úrovni větných konstrukcí, spojení dvou větných konstrukcí v jednu.

Grafická podoba II (stylistika): Sloveso revived je přeloženo do češtiny doslovně a jeho grafická podoba je stejná jako v originální verzi. Ruština jej sice také překládá doslova, ale uvádí v uvozovkách.

The **dodo** and the **great auk**, the **thylacine** and the **Chinese river dolphin**, the **passenger pigeon** and the **imperial woodpecker** (...)

(...) вот **дронт**, **бескрылая гагарка**, **сумчатый волк**, **китайский речной дельфин**, **странствующий голубь** и **американский королевский дятел** исчезли совсем.

Dronte mauricijský (blboun ne jasný), **alka velká**, **vakovlk** (tasmánský tygr), **delfínovec čínský**, **holub stěhovavý** a **datel císařský**(...)

Přenos zoonyma: Všechna jmenovaná zvířata mají ekvivalenty svých rodových i druhových jmen.

Anglická a ruská nomenklatura staví druhové jméno před rodové, čeština naopak rodové před druhové.

Překladová transformace: V českém překladu nalézáme lexikálně-gramatickou transformaci, kdy dochází k rozšíření informačního základu. Překladatel doplňuje u dvou zvířat do závorky i jejich běžně používaná jména: dronte mauricijský – blboun nejapný; vakovlk – tasmánský tygr.

(...) the one remaining captive passenger pigeon, a female named **Martha**

(...) *последний странствующий голубь, содержащийся в неволе, – самка по имени **Марта**, названная так в честь упруги президента Джорджа Вашингтона* (...) *samice **Martha**, poslední holub stěhovavý žijící v zajetí*

Přenos zoonyma: Český překladatel si vypůjčuje jméno v jeho původní podobě, tedy i s písmenem „h“ uprostřed. Ruský překladatel využívá fakt, že se jedná o tzv. společné jméno evropské a překládá jménem běžnějším pro slovanské prostředí, tedy Marta.

Překladová transformace I: Na českém překladu vidíme gramatickou překladovou transformaci, a to transformaci slovosledovou, kdy je oproti originální verzi (jméno holuba na konci větného sdělení) uvedeno jméno zvířete před jeho charakterizací.

Překladová transformace II: Lexikálně-gramatickou transformaci pak nacházíme v ruském překladu, jedná se o rozšíření informačního základu, jelikož ruský překladatel dodává informaci, odkud pochází konkrétní jméno holuba.

Around the world frogs are getting decimated by a human-spread pathogen called the **chytrid fungus**.

Это грибковое заболевание распространяется неконтролируемой животными. из-за торговли *Žáby na celém světě ničí patogen jménem **Batrachochytrium dendrobatidis**, za jehož šíření je zodpovědný člověk.*

Přenos zoonyma: Originální patogen chytrid fungus je do češtiny přeložen konkrétním druhem těchto primitivních hub; ruština překládá pouze obecně jako houbové onemocnění.

Překladová transformace I: Do češtiny je obecný název patogenů přeložen konkrétní formou, vidíme zde tedy transformaci lexikálně-sémantickou, a to konkretizace. Zároveň by se mohlo jednat o rozšíření informačního základu, jelikož překladatel dává čtenáři možnost dozvědět se více.

Překladová transformace II: V ruštině naopak dochází k zobecnění pojmu, tedy ke generalizaci. Překladatel posouvá informaci z oblasti konkrétní do oblasti obecné, čímž na jednu stranu značně mění výchozí text, na druhou stranu nezatěžuje čtenáře velkým množstvím informací.

Překladová transformace III: Ruský překladatel rozšiřuje informační základ výroku o lidské vině při šíření daného patogenu svým doplněním, že se jedná o obchod se zvířaty.

“A **saber-toothed cat**? It would be neat to see one of those.”

«*Саблезубый тигр, говорите? Я хотел бы увидеть живого саблезубого тигра!*» *Šavlozubá kočka? Bylo by parádní, kdybychom nějakou viděli.*

Přenos zoonyma: Původní saber-toothed cat je do ruštiny přeloženo obecně známým, avšak nekorektním pojmem šavlozubý tygr. Je to všeobecně známý pojem, ovšem z vědeckého hlediska nesprávný, jelikož se jedná o šavlozubou kočkovitou šelmu. Jelikož se zde jedná o vědeckou reportáž, nepovažujeme za vhodné překládat zavádějícími termíny.

Český překlad je považován za vyhovující.

Text 2:

It is home to **snowy owls**, **muskoxen**, **arctic foxes**, and **reindeer** as well as massive populations of **lemmings** and **seabirds**. And yet, in merciful contrast to the boggy Siberian mainland, there are no **mosquitoes**.

С ними соседствуют белые совы, овцебыки, песцы, северные олени, а также крупные популяции леммингов и морских птиц.

Ostrov je domovem sovic sněžních, pižmoňů, lišek polárních a sobů i obrovských populací lumíků a mořských ptáků. A na rozdíl od sibiřské pevniny tu naštěstí nejsou komáři.

Přenos zoonyma: Všechny tři jazyky uvádí přesné biologické názvy.

Vynechávka: Ruská verze pouze vypouští zmínku o komárech.

Text číslo 3:

The Aka measure personal wealth in **mithan**, a breed of Himalayan cattle.

Богатство человека ака измеряют количеством принадлежащих ему гаялов, или митханов (местная порода крупного рогатого скота).

Akové měří osobní bohatství počtem kusů místního skotu.

Přenos zoonyma: Některé reálie jsou i v originálním textu nějakým způsobem zviditelněné a graficky odlišené od ostatních slov. Slovo mithan však nijak zdůrazněno není. V ruské verzi je kromě „mithanu“ zmíněno ještě druhé zvíře, „гаял“, ruský překladatel tedy doplňuje výchozí text o nové informace. Český překladatel konkrétní druh zvířete vypouští a použije všeobecné „skot“, vidíme zde tedy překladovou transformaci - generalizaci.

the operatic story of a conversation between the small beach clam *taijitiquiixaz* and the mole crab.

*песней, в которой пересказывается разговор между маленькой прибрежной двустворкой *taijitiquiixaz* и песчаным крабом*

*Píseň, která vypráví barvitý příběh o tom, jak si povídá malý plážový mlž *taijitiquiixaz* s krabem.*

Přenos zoonyma: Serijský název pro mlže je ve všech třech jazycích transliterován stejně a ve všech třech variantách je graficky odlišen kurzívou.

The Seris call one sea turtle *moosni hant cooit*, or green turtle that descends,

Сери называют одну морскую черепаху moosni hant cooit – «зеленая черепаха, которая спускается», *Seriové nazývají mořskou želvu moosni hant cooit neboli zelená želva, která klesá dolů*

Přenos zoonyma: Název pro želvu je přenesen do cílových jazyků v nezměněné podobě, v latince a kurzivou.

In 2005 the Seri name for shark, **hacat**, became the official name for a newly discovered species of **smooth-hound shark**, *Mustelus hacat*.

В 2005 году слово hacat, на языке сери – «акула», стало научным названием недавно открытого вида куньей акулы – Mustelus hacat. *V roce 2005 se serijské jméno pro žraloka, hacat, stalo oficiálním jménem pro nově objevený druh žraloka, hladkouna Mustelus hacat.*

Přenos zoonyma: Serijské pojmenování pro žraloka, jež se stalo oficiálním biologickým pojmem, je transkribována do všech tří jazyků stejně.

The Todzhu reindeer herders of southern Siberia have an elaborate vocabulary for reindeer; an *iyi düktüg myiys*, for example, is a castrated former stud in its fourth year.

У оленеводов тувинцев-тоджинцев есть множество слов для обозначения оленей: скажем, ийи дуктүг мыйыс – это трехлетний олень-самец (дословно: «трехлетний шерстистый рог»). *Todžinští pastevci sobů na jižní Sibiři mají pro soby podrobně propracovaný slovník. Třeba iyi düktüg myiys je vykastrovaný někdejší chovný samec ve čtvrtém roce.*

Přenos zoonyma: Ruský překladatel vytváří kompozitum ze slov Tuvinec a Todžinec, aby specifikoval národ, o kterém se mluví. Specifikaci použitou autorem originálu (kterou překládá český překladatel), totiž lokaci těchto pastevců, ruský překladatel nepoužije. Spoléhá na geografickou znalost svého čtenáře. Pojem, který se používá pro tohoto soba, *iyi düktüg myiys*, je v češtině opsán, v ruštině je ponechán v azbuce a navíc je uveden doslovný překlad z tuvínštiny.

Text číslo 4:

share the herding of **yaks** and **fat-tailed sheep** and **long-haired goats**

вместе кочующих и выращивающих (...) *společně se stará o jaky, ovce*
яков, курдючных овец и а козы.
длинношерстных коз

Přenos zoonyma: Ruský cílový text překládá jmenovaná zvířata přesnými ruskými ekvivalenty. Ve výchozím i cílovém textu jsou použita rodová i druhová jména.

Překladová transformace: Český překladatel nepřekládá přesné názvy zvířat, nepoužívá druhové jméno, jen obecné pojmy. Jednotku s užším významem převádí jednotkou s významem širším, jedná se tedy o generalizaci, jednu z lexikálních překladových transformací.

hundreds of valuable animals, including the **horses** and **donkeys** used for transportation

сотни голов ценного скота – от коз *Stovky cenných zvířat včetně koní*
и овец до яков и верблюдов. Совсем *а oslů používaných k dopravě*
не мало, хотя такую валюту – в банк
не положишь

Přenos zoonyma: Český cílový text překládá jmenovaná zvířata českými ekvivalenty. Ruský překladatel do svého výčtu zvířat chovaných Kyrgyzy zahrnuje i kozy, ovce, jaky a velbloudy, o kterých autor nemluví, mění tedy původní informace.

3. Překlad toponym

Toponyma jako vlastní jména slouží k označení geografických objektů. Při překladu toponym se předpokládá ekvivalent co nejbližší zvukové stránce původního názvu, tedy se používá principu praktické transkripce (Jermolovič 2001, 108).

Při překladu toponym, zejména pokud se jedná o městskou toponymiku, neexistuje jednotný názor. Překladaelé volí na různých místech různá řešení. Jak uvádí Jermolovič, překladaelé do ruštiny často volí princip fonetické podobnosti, transkripci: *Wall Street* — *Уолл-стрит* и др. (Jermolovič 2001, 110).

Pro převod cizích místních názvů do českých textů také neexistuje jednotný způsob. Knappová uvádí několik postupů, se kterými se můžeme setkat: 1) zachování cizího názvu jako celku v původní nesklonné (tj. citátové), nejvhodnější pro takové druhy textů, kdy je potřeba znát přesnou informaci; 2) překládání cizího názvu do češtiny, možné počestění (*Washington Street* – *Washingtonova ulice*), tento způsob pozorujeme především v překladech krásné literatury; 3) využití tzv. nominativu jmenovacího (*náměstí Place de la Concorde*), Knappová doporučuje pro průvodce; 4) spojení českého obecného jména se základem původního názvu (*ulice Royal*) (Knappová 1967, 12–22).

Pozn.: Informace o pravopisu u slova Wrangel¹² a vysvětlení pojmu ultima Thule¹³ čerpáme z internetových zdrojů a kartografických materiálů.

¹² Wikipedia. [online]. [cit. 2014-11-17]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wrangell_Island&oldid=628078351.

¹³ Wikipedia. [online]. [cit. 2014-11-17]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Thule&oldid=10710699>.

Text číslo 1:

And how would the residents of **Chicago, New York, or Washington, D.C.**, feel about a new pigeon species arriving in their cities, darkening their skies, and covering their streets with snowstorms of dung?

И как жители американских городов отнесутся к появлению голубиных стай, которые заслонят собой небо и зальют улицы пометом? *A co by obyvatelé Chicaga, New Yorku nebo Washingtonu řekli na to, že se do jejich měst nastěhoval nový druh holubů, kteří zastiňují oblohu a pokrývají ulice závěsemi trusu?*

Přenos toponyma: Do češtiny jsou americká města převedena výpůjčkou, jak je tomu zvykem. Získávají gramatické kategorie a jsou skloňována. Ruský překlad se názvům měst vyhnul.

Překladová transformace: Lexikálně-sémantická změna, ruský překladatel volí generalizaci, kdy místo vyjmenování tří měst použije pouze sousloví americká města obecně.

Text číslo 2:

Wrangel Island is a haven for wildlife, frozen in space and time

Впечатлениями от острова Врангеля, заповедного уголка русской Арктики, делится американский журналист. *Wrangelův ostrov je rájem divoké přírody zamrzlým v prostoru a čase*

Přenos toponyma: Jméno Wrangel je transkribováno do obou cílových jazyků, resp. Do všech tří jazyků, jelikož se jedná o příjmení německého původu.

V ruštině dochází k vytvoření neshodného přívlastku, čeština použije přívlastek shodný (rozdíl ve větných členech).

Waiting for us beside the landing site at **Rodgers Cove** (...)

У причала в бухте Роджерса (...) *V zálivu Rodžers, kde přistáváme (...)*

Přenos toponyma: Jméno Rodgers je transkribováno do obou cílových jazyků. Zrovna transkripce *Роджерс* i *Rodžers* patří k těm sporným, jelikož při zpětné identifikaci

jména ve výchozím jazyce může dojít k dilematu, zda se jedná o jméno Rodgers či Rogers.

V ruštině dochází k vytvoření neshodného přívlastku, čeština použije přívlastek shodný (rozdíl ve větných členech).

Throughout much of the 19th century “**Wrangell Land**” functioned as a kind of **ultima Thule**, a hypothetical realm just beyond the veil of the known world.

Po většinu 19. Století fungovala „Wrangelova země“ jako jakási ultima Thule, hypotetická říše ležící za hranicemi známého světa.

Přenos toponyma: Pojem „Wrangell Land“ je faktická chyba ve výchozím textu. Autor originálu zaměnil Wrangel Land/ Wrangel Island, ostrov patřící Ruské federaci a ležící v Severním ledovém oceánu na pomezí Čukotského a Východosibiřského moře s Wrangell Land/ Wrangell Island, ostrov patřící Spojeným státům americkým (stát Aljaška), nacházející se v souostroví Alexander Archipelago v Aljašském zálivu. Český překladatel v cílovém textu používá správný pojem, Wrangelova země, a tedy nepřekládá chybnou informaci.

Přenos toponyma: Výraz ultima Thule se ve středověkých geografích používal jako označení pro místo, které leží na samém okraji našeho světa, nebo dokonce za ním.

Pojem se vyskytuje v angličtině i češtině ve stejné podobě. Autor sám toto toponym označující mýtickou zemi vysvětluje. Překladatel tedy ve svém vysvětlení pracuje s výchozím materiálem.

Ruská verze zmínku o Wrangelově zemi platící za ultima Thule vynechává.

Text číslo 3:

Kyzyl, the capital of the Republic of Tuva, in the Russian Federation

КЫЗЫЛ, столица Республики Тыва

**Kyzyl, hlavní město republiky Tuva,
která je součástí Ruské federace**

Přenos toponyma: Název města zní ve všech třech jazycích stejně, byl tedy z originální tuvínštiny transliterován. Autor originálu vysvětluje, kde se Tuva nachází a český

překladatel použije toto vysvětlení ve svém textu také. Ruský překladatel Tuvu nelokalizuje, předpokládá znalost svého čtenáře.

When American linguists Edward Moser and Mary Beck Moser came to live with the Seris in 1951 in **El Desemboque** (...)

В 1951 году, когда американские лингвисты, супруги Эдвард и Мэри Бек Мозер, приехали в Эль-Десембоке (...)

*Když američtí lingvisté Edward Moser a Mary Beck Moserová přijeli v roce 1951 do **El Desemboque**, aby žili s lidmi Seri (...)*

Přenos toponyma: Transkripce. Ruský ekvivalent rozděluje slova pomlčkou.

In **Tuva**, for example, the past is always spoken of as ahead of one, and the future is behind one's back. "We could never say, I'm looking forward to doing something," a Tuvan told me. Indeed, he might say, "I'm looking forward to the day before yesterday."

Для тувинца, например, прошлое всегда находится впереди, а будущее – сзади.

*Například v **Tuvě** se o minulosti vždy mluví tak, jako by byla před námi, zatímco budoucnost je za námi. „Nikdy bychom nemohli říci ‚Těším se, že něco udělám‘,“ řekl mi jeden Tuvinec. Ve skutečnosti by mohl říci: „Těším se na den před včerejškem.“*

Přenos toponyma: Tuva jako republika je do cílového textu v češtině přeložena také názvem republiky, v cílovém textu v ruštině dochází k překladové transformaci – kompenzaci. Místo republiky Tuvy je uveden obyvatel Tuvínec.

Text číslo 4:

They call their homeland **Bam-e Dunya**, which means "roof of the world"

Свою родину они называют **Бом-и-дунье**, что в переводе означает «крыша мира».

Své domovině říkají **Bam-i dunja**, což znamená „střecha světa“

Přenos toponyma: Z originálního „*Боми Дунё*“ vznikne transkripcí do ruštiny „*Бом-и-дунье*“ a transliterací do angličtiny „*Bam-e Dunya*“, odtud pak podle české výslovnosti

„*Bam-i dunja*“. Ve výchozím textu je tento pojem vysvětlen a v obou cílových jazycích stejným způsobem také.

the area was part of the **Silk Road** connecting China and points west

область была частью Великого шелкового пути, связывавшего Китай и Европу *Oblast byla součástí Hedvábné cesty spojující Čínu se Západem*

Přenos toponyma: The Silk Road je pojem známý ve většině jazyků, do cílových textů je tedy převeden vlastními prostředky. Ruština dodává ještě přívlastek „velký“. V češtině je možné používat dvě varianty, a to Hedvábná cesta a Hedvábná stezka.

the Hindu Kush, the Karakoram, the Kunlun

Гиндукуш, Каракорум, Кунь-Лунь *Hindúkuš, Karákoram, Kchun-lun*

Přenos toponyma: Geografické názvy hor jsou transkribovány a převedeny ekvivalenty daných cílových jazyků.

We reach the banks of **the Aksu River**. *Мы вышли на берег реки Оксу.*

Přenos toponyma: Jak výchozí tak cílový jazyk používají obecné jméno jako doplnění jména vlastního (river – река). V ruštině existují dvě pojmenování řeky, Оксу a Аксу.

The wind—the brutal, unrelenting **bad-e Wakhan**—picks up.

Поднялся ветер – жестокий, безжалостный Бад-и-Вахан. *Vítr - krutý, neustálý bad-i Váchán – nabírá na síle.*

Převod toponyma: Místní pojmenování pro krutý vítr je transkribováno.

4. Překlad chrématonym

S. Adámková rozděljuje chrématonyma na VJ společenských jevů, VJ společenských institucí a VJ výsledků společenské činnosti. Co se týče překladových metod, nabízí pro překlad chrématonym následující principy: a) principy zaměřené na formu (transkripce, přímý grafický přenos, transliterace); b) principy zaměřené na systém (eufonický přenos, hybridní metoda, transpozice, použití tradiční podoby); c) principy zaměřené na obsah (kalkování, sémantická explikace).

(Adámková 2014, 5–36)

His ship, the U.S.S. Jeannette

Его судно «Жанетта»

Jeho loď U.S.S. Jeanette

Překlad chrématonyma: Název lodi je v češtině přejat z angličtiny a ponechán v originálním znění i s označením U. S. S. (United States Ship, Loď Spojených států).

V ruském překladu je jméno transkribováno a zároveň porušeno, získává typicky ženskou koncovku jména -a. Překladatel nepřejímá americké označení lodi.

steamer *Thomas L. Corwin*

корабля „Томас Корвин“

Parník Thomas L. Corwin

Překlad chrématonyma: Jméno parníku je do ruštiny transkribováno a uvedeno v uvozovkách, chybí iniciála prostředního jména. V češtině je uvedeno v originálním znění a kurzívou.

5. Překlad názvů institucí

Názvy společenských institucí se řadí mezi chrématonyma, Adámková je dále člení na a) VJ vojenských a politických institucí (Občanská demokratická strana); b) VJ správních, zákonodárných, administrativních institucí (Parlament ČR); c) logonyma – VJ hospodářských, průmyslových, obchodních institucí; VJ firem a podniků, obchodních značek (Svit, Baťa, Česká národní banka); d) VJ školských, kulturních, vědeckých, zdravotnických institucí, kroužků (Národní divadlo, Masarykova univerzita); e) VJ uměleckých skupin (Kelly Family) (Adámková 2014, 5–36).

Pozn.: Níže uvedené informace o North-East Scientific Station čerpáme z autentické webové stránky instituce.¹⁴

¹⁴ Pleistocen. [online]. [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.pleistocenepark.ru/ru/>.

Text číslo 1:

(...) Fernández-Arias, now the **head of the government of Aragon's Hunting, Fishing and Wetlands department** (...)

(...) *Фернандес-Ариас* (...)

(...) *Fernández-Arias nyní vede obor pro lov, rybolov a mokřady v španělské autonomní oblasti Aragonii* (...)

Přenos názvu instituce: Český překladatel uvádí funkci a umístění výzkumníka, rozšiřuje informační základ, když osvětluje postavení Aragonie vůči Španělsku. Ruský překladatel funkci a název institutu vůbec neuvádí, pouze na jiném místě v textu uvádí, že Fernández-Arias působí jako veterinář.

Překladová transformace: Lexikálně-gramatickou transformaci tedy nacházíme u české verze, kdy překladatel přibližuje čtenářům situaci v Aragonii.

at the **National Geographic Society's headquarters in Washington, D.C**

в вашингтонской штаб-квартире Национального географического общества

v sídle National Geographic Society ve Washingtonu.

Přenos názvu instituce: Ruský převod je vlastně překladem původního názvu, dochází k překladové transformaci, slovnědruhové záměně (Washington – вашингтонской). Český překladatel si vypůjčuje originální název a přenáší ho i ve stejné grafické podobě, se všemi velkými písmeny. Český ekvivalent sice existuje, ale není běžně používán.

Překladová transformace: Ruský překlad názvu instituce obsahuje slovnědruhovou záměnu.

Sergey Zimov, a Russian ecologist and director of the **Northeast Science Station in Cherskiy in the Republic of Sakha**, has long argued that this was no coincidence.

Сергей Зимов, геофизик и директор Северо-Восточной научной станции Российской академии наук, расположенной в низовьях реки Колымы, давно пришел к мысли о том, что это совпадение не случайно.

Sergej Zimov, ruský ekolog a ředitel Severovýchodní vědecké stanice ve městě Čerskiy v ruské republice Sacha (Jakutsko), již dlouho tvrdí, že to nebyla náhoda.

Přenos názvu instituce: Originální název zní Северо-восточная научная станция. Na webových stránkách stanice sama uvádí svůj název v angličtině, který tedy zní „North-East Scientific Station“. Z uvedeného tedy vyplývá, že autor výchozího textu z nějakého důvodu uvádí svůj vlastní překlad.

Překladová transformace I: Ve výchozím textu je také uvedena lokace stanice, město a republika, což v ruském překladu chybí, překladatel však konkretizuje umístění stanice k řece Kolymě.

Překladová transformace II: V českém překladu dochází k explitaci (pojem Králové), kdy překladatel upřesňuje v závorce oblast, ve které se nachází daná stanice. (Republika Sacha neboli Jakutsko.)

Glenn Albrecht, director of the **Institute for Social Sustainability at Murdoch University in Australia.**

говорит *Гленн Альбрехт* *из* *Гленн Альбрехт, ředitel Institute for австралийского Университета Social Sustainability při Murdoch имени Мердока в Перте University v australském Perthu.*

Přenos názvu instituce: Český překladatel používá výpůjčku, kdy přebírá celý název institutu i univerzity z angličtiny. Ruský překladatel vynechává zmínku o institutu a překládá pouze informaci o univerzitě.

Překladová transformace: Oba překlady mění slovní druh, kdy se z podstatného jména stává jméno přídavné (Australia – australský, австралийский), dochází k slovnědruhové záměně (transformace gramatická). Oba dva překladatelé univerzitu blíže lokalizují do města Perth.

6. Překlad názvů uměleckých děl

Názvy literárních a uměleckých děl se podle Jermoloviče většinou překládají z angličtiny jako jakékoli jiné fráze, přitom je třeba brát ohled na možné tradiční překlady. Druhou variantou je ponechat název v původní podobě (Jermolovič 2001, 129).

Text číslo 1:

the dinosaurs of **Jurassic Park**

динозавров из «Парка юрского периода» *Dinosaury z **Jurského parku***

Přenos názvu uměleckého díla: Název filmu je ve všech jazycích stejný.

Grafická podoba: Výchozí text uvádí název v souladu s pravopisnými pravidly anglického jazyka velkými písmeny. Ruský překlad uvádí název filmu v uvozovkách.

best known for founding the ***Whole Earth Catalog*** in the late 1960s

*известный, помимо всего прочего, тем, что в конце 1960-х основал **Whole Earth Catalog** (журнал об экологических продуктах и о том, где их приобрести)* *Který se na sklonku 60.let minulého století proslavil svým **Whole Earth Catalog***

Přenos názvu uměleckého díla: Oba dva cílové texty název převádějí výpůjčkou, název tedy zůstává v angličtině, a to i s velkými písmeny.

Překladová transformace: Ruský překladatel v závorce za názvem magazínu uvádí jeho charakteristiku, jedná se tedy o rozšíření informačního základu, kdy překladatel vychází vstříc svým čtenářům a usnadňuje jim čtení textu.

Text číslo 4:

containing verses from **the Koran**

*суры из **Kорана**.* *verši z **Koránu**.*

Přenos názvu uměleckého díla: Korán, věroučná kniha Muslimů, je natolik známou realií, že není potřeba ji překládat ani hledat vhodný ekvivalent. Není potřeba ji ani dovysvětlovat.

7. Překlad jednotek míry

Jednotky míry jsou nositeli faktické informace nezbytné k vytvoření si představy o dané vzdálenosti, váze apod. Vlachov a Florin tedy vyvozují, že význam odpovídajících veličin by měl být v překladu uveden a podán takovým způsobem, aby si čtenář představu udělat uměl.

Text číslo 2:

formidable piece of real estate, **91 miles** long

кусок суши протяженностью *Неувěřitelně krásný ostrov, dlouhý*
146 километров *146 kilometrů*

Překlad jednotky míry: Míle, jako reálie, je do ruštiny i češtiny převedena do metrického systému a shodně zaokrouhlena na celé číslo. (S ohledem na dvě desetinná místa se jedná o 146,45 km.)

The windows of a Russian bathhouse are caged and spiked with **five-inch** nails to keep out the bears.

Зарешеченные оконца русской бани *Okna ruské sauny jsou zabezpečena*
оцетинились *острыми* *оцелovou sítí a dlouhými hřeby, které*
120-миллиметровыми *гвоздями:* *mají odradit medvědy.*

так здесь встречают незваных
гостей – медведей

Překlad jednotky míry: Míra inches – palce je v ruském cílovém textu převedena do metrického systému jako 120 milimetrů. (Překladatel zaokrouhluje netypicky dolů, přesně se jedná o 127 milimetrů, tedy 130 milimetrů.) V českém cílovém textu nacházíme lexikálně-sémantickou záměnu, kdy překladatel generalizuje jednotku s konkrétním významem a nahrazuje ji v cílovém jazyce jednotkou s významem obecným, 5 inches – dlouhé hřeby.

2,900-square-mile island

7510 квадратных километров *7510 čtverečních kilometrů*

Překlad jednotky míry: Výchozí míra square-mile je převedena do obou cílových textů do metrického systému jako kilometry čtvereční. Oba autoři zaokrouhlují přesných 7511 na 7510.

Lying **88 miles** off the coast of northeastern Siberia

Земля, лежащая в 140 километрах от берегов Северо-Восточной Сибири *Ostrov ležící 140 kilometrů od pobřeží severovýchodní Sibiře*

Překlad jednotky míry: Mile převedeny na kilometry v obou cílových textech a shodně zaokrouhleny z 141.6 na 140 km.

800 miles to the northwest

в 1290 километрах *Аси 1290 километру отсюда*

Překlad jednotky míry: Mile převedeny na metrický systém a z přesných 1287.5 zaokrouhleny na 1290 km. Český překladatel naznačí, že se nejedná o přesnou vzdálenost použitím částice „asi“.

Text číslo 4:

Much of it is above **14,000 feet**

Большая часть территории расположена выше 4250 метров над уровнем моря. *Nadmořská výška je většinou více než 4250 metrů.*

Převod jednotky míry: Jednotka míry „feet“ (stopy) je převedena do evropského metrického systému v obou dvou cílových textech. Oba překladatelé zaokrouhlují přesnou míru 4267.2 m na 4250 metrů.

8. Překlad zkratk

Podle Vlachova a Florina existují dva základní způsoby přenosu zkratky do cílového textu: překlad a transkripce/transliterace.

1) Pokud je zkratka přeložena zkratkou, předpokládá se její znalost v cílové kultuře (anglické *UNO* se do ruštiny přeloží jako *OOH*). Překlad rozvinutou formou se použije v těch případech, pokud v cílové kultuře neexistuje taková zkratka, která by se dala použít jako ekvivalent překládaného pojmu (anglické *TV* se do ruštiny přeloží jako *телевидение*) (Vlachov – Florin 1980, 316).

2) Transkripce (fonetický přepis) či transliterace (grafický přepis) se uplatňuje pro maximální přiblížení k originálnímu slovu. Většinou se transkribuje/transliteruje samotná zkratka, ale výjimkou není ani transliterace/transkripce výchozího slovního spojení. Transliterace/transkripce zkratky je charakteristická spojením podstatných jmen: Vlachov a Florin zmiňují *BBC* (*BBC*) jako příklad pro transkripci a *UNESCO* (*ЮНЕСКО*) pro transliteraci (Vlachov – Florin 1980, 316).

Mikhail Stishov, a Moscow-based **WWF** scientist who lived 18 years on the island

*Михаил Стешов, биолог, эксперт
Всемирного фонда дикой природы,
прожил на острове 18 лет, прежде
чем перебраться в Москву.*

*Michail Stišov, přírodovědec Světového
fondu na ochranu přírody pracující
v Moskvě, který žil na ostrově 18 let*

Překlad zkratky: Zkratka „WWF“ je přeložena rozvinutou formou v obou cílových jazycích. V ruštině ani češtině se zkratka této organizace běžně nepoužívá. Plná forma v ruském textu však není uvedena zcela správně, jelikož autor převádí původní znění názvu organizace, které již bylo změněno. Původní World Wide Fund for Nature, tedy Всемирный фонд дикой природы, zůstává oficiálním názvem organizace pouze v USA a Kanadě. Jako korektní název se nyní uvádí Всемирный фонд природы.¹⁵ Samotné webové stránky organizace však opět uvádí název starší.¹⁶

¹⁵ Wikipedie. [online]. [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://ru.wikipedia.org/?oldid=64954614>.

¹⁶ WWF. [online]. [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.wwf.ru>.

9. Překlad etnografických a společenských reálií

Do sekce etnografických a společenských reálií zařadíme slova označující předměty denního života cizích kultur, označení nositelů těchto kultur, slova týkající se jejich folklorního života. Teorii uvádíme ve druhé kapitole naší práce.

Text číslo 2:

Wrangel Island was declared a *zapovednik* — a **federally managed nature sanctuary** — in 1976

Еще в 1976 году остров Врангеля был объявлен государственным заповедником – особо охраняемой природной территорией. *Wrangelův ostrov byl prohlášen státem spravovanou přírodní rezervací, zapovědníkem, v roce 1976 a (...)*

Převod reálie: Ruská reálie „заповедник“ je do angličtiny i češtiny transliterována a ponechána v původním znění, což umožňuje vykreslit kolorit místa. Autor výchozího textu nabízí vysvětlení, co to „заповедник“ je. Oba cílové texty toto vysvětlení překládají.

The windows of a **Russian bathhouse** are caged and spiked with five-inch nails to keep out the bears.

Зарешеченные оконца русской бани оцетинились острыми 120-миллиметровыми гвоздями: так здесь встречаются незваных гостей – медведей. *Okna ruské sauny jsou zabezpečena ocelovou sítí a dlouhými hřebíky, které mají odradit medvědy.*

Převod reálie: „Russian bathhouse“ zde vystupuje jako ekvivalent ruské reálie „русская баня“, do češtiny přeloženo také vlastním ekvivalentem jako „ruská sauna“.

Text číslo 3

aal—an encampment of yurts—

становище из юрт – аал

aal, jurtový tábor

Převod reálie: Reálie „aal“ je ve všech třech jazycích použita stejně, je transliterováno/transkribováno z tuvinského „аал“. Všechny verze pojem vysvětlují.

Andrei is a master of **the most characteristic Tuvan music form: throat singing, or khöömei.**

Андрей – мастер уникальной музыкальной формы – двухголосого горлового пения (хоомей)

Andrej je mistr nejtypičtější tuvinské hudební formy – hrdelního zpěvu, khöömei.

Převod reálie: V originálním znění „Хөөмий” má tuvinský hrdelní zpěv mnoho variant přepisu do jiných jazyků. Ruský překladatel doplňuje oproti originálnímu textu informaci, že se jedná o hrdelní zpěv dvouhlasý.

When I ask university students in Kyzyl what Tuvan words are untranslatable into English or Russian, they suggest khöömei, because the singing is so connected with the Tuvan environment that only a native can understand it, and also *khoj özeeri*, the Tuvan method of killing a sheep. If slaughtering livestock can be seen as part of humans' closeness to animals, *khoj özeeri* represents an unusually intimate version

Когда я прошу студентов университета в Кызыле назвать самые труднопереводимые с тувинского на русский слова, они предлагают два: хоомей, поскольку горловое пение настолько связано с тувинской природой, что только тувинец может его понять, и хой озоор – тувинский способ забоя овец.

Na mou otázku, která tuvinská slova jsou nepřeložitelná do angličtiny nebo ruštiny, navrhnou univerzitní studenti v Kyzylu právě khöömei, protože zpěv je natolik spojen s tuvinským prostředím, že tomuto slovu může porozumět jen rodilý Tuvinec, a také khoj özeeri, typický způsob porážení ovcí.

Převod reálie: Ruský překladatel vynechává na začátku informaci, že se autor studentů ptal na slova s překladem i do angličtiny.

Reálie *khoj özeeri* je stejně přepsána v angličtině a češtině, ruský překladatel transkribuje originální název jako хой озоор.

The most cherished Aka possession is the precious *tradzy necklace* – worth two mithan (...)

Самое большое сокровище, которым может владеть ака, – tradzy, ожерелье стоимостью в два митхана (...)

Nejpečlivěji uchovávaným majetkem těchto lidí je drahocenný náhrdelník tradzy v hodnotě až sedmi kusů dobytka

Převod reálie: Reálie „tradzy“ je ve všech variantách graficky odlišena, je psána kurzívou. Do ruštiny je slovo transkribováno z anglického „tradzy“ a výjimečně tedy není psáno azbukou. V české verzi překladatel uvádí hodnotu náhrdelníku jako „sedm kusů dobytka“, což je podstatně vyšší cena než v originální dva kusy mithuna, které jsou uvedeny ve výchozím textu.

One small example: ***mucrow***. A similar word in D’Souza’s native language would be an insult, meaning “old man.”

Вот лишь маленький пример: mucrow. В его родном языке схожее слово, означающее «старик», звучало бы оскорбительно.

Jeden malý příklad: slovo mucrow. Podobné slovo v jeho rodném jazyce by znamenalo „starý muž“ a mělo by urážlivý podtón.

Převod reálie: Slovo „*mucrow*“ je opět do všech jazyků transliterováno stejným způsobem, v ruštině psáno latinkou a ve všech verzích graficky odlišeno kurzívou.

A Seri car muffler is called ***ihūsaxim an hant yaait***, or into which the breathing descends

глушитель именуется ihisaxim an hant yaait – «то, во что уходит дыхание»

Thumič výfuku se v jazyce seri nazývá ihūsaxim an hant yaait, čili to, do čeho sestupuje dýchání

Převod reálie: Název pro tlumič v autě je do všech jazyků přenesen stejným způsobem a stejným způsobem i vysvětlen.

He told me of ***hant iha cōhacomxoj***, those who have been told about Earth’s possessions, all ancient things.

Потом он поведал мне о hant iha cōhacomxoj – о тех, кому рассказали о богатствах Земли, доверили древнее знание

Vyprávěl mi o hant iha cōhacomxoj, těch, kteří byli zpraveni o bohatství Země, o všech starodávných věcech.

Převod reálie: Ruská transliterace původního pojmu není zcela přesná, i když je uvedena v latince a kurzívou, třetí slovo sousloví je jiné než v originále, vidíme zde tedy hláskovou modifikaci.

Text číslo 4:

fur-lined cap with the earflaps tied overhead

отороченную мехом шапку с Ušanka

завязанными наверху ушами

Převod reálie: V češtině pokládáme slovo ušanka za typickou ruskou reálii. Zde nacházíme její ekvivalent v ruštině a angličtině. Na překladu do angličtiny vidíme příklad metody kalkování.

They say he is not *sangeen*, which means “like a rock,”

Еще говорят, что он недостаточно «сангээн», то есть не такой «твердый, как скала» *Říkají, že není sandžín, což znamená „jako skála“.*

Převod reálie: Pojem je transliterován do angličtiny, z angličtiny je pak transkripce převeden do češtiny. V ruském cílovém textu jsou u reálie použity uvozovky, čeština uvádí pojem bez speciálního grafického znázornění. Ve výchozím textu je pojem odlišen kurzívou. Všechny tři jazyky uvádí vysvětlení.

Some critics complain that an *aksakal* – a “white beard” – should have been picked.

Некоторые недовольные говорят, что следовало выбрать аксакала (в переводе с тюркского – «белая борода»). *Někteří kritikové si stěžují, že měl být vybrán nějaký aksakal, „bílý vous“, respektovaný stařec.*

Převod reálie: Reálie „aksakal“ je v angličtině uvedena kurzívou, staví se před ní člen, autor dává do uvozovek překlad, ale nezmiňuje, z jakého jazyka slovo pochází. V češtině slovo není graficky odlišeno od zbytku věty, ale funguje jako normální větný člen, v uvozovkách pak je uveden překlad a následuje i vysvětlení uvedené metafory. V ruštině také není pojem graficky odlišen, v závorce překladatel uvádí překlad a doplňuje původ slova, slovo je skloňováno podle ruské gramatiky.

the men begin building the yurt, listening to Kyrgyz music on a cell phone – a chanty tune featuring a **three-stringed lute called a komuz**.

мужчины ставили юрту под музыку с мобильного телефона – киргизское хоровое пение в сопровождении комуза, трехструнного инструмента, напоминающего домру

Poslouchají při tom kyrgyzskou hudbu z mobilu – rytmickou melodii hranou na třístrunnou loutnu zvanou komuz.

Převod reálie: Název hudebního nástroje je transliterován, uveden ve stejné grafické podobě a ve všech třech jazycích vysvětlen. Český cílový text vysvětluje přesně podle materiálu výchozího textu, ruský překladatel přirovnává komuz k ruské národní reálii – hudebnímu nástroji domra.

Buzkashi, a fast and violent sport played on horseback with the headless carcass of a goat as the ball.

Бузкашии - быстрого и жесткого вида спорта, когда верховые участники гоняют по полю не мяч, как в конном поло, а безголовую козью тушку.

Buzkaši , rychlého a divokého sportu, při němž jezdci na koních používají jako míč kozu bez hlavy.

Převod reálie: Název speciálního kyrgyzského sportu „buzkaši“ je transkribován a vysvětlen. V ruském cílovém textu nacházíme srovnání s koňským polem, čímž překladatel přibližuje reálii svému čtenáři, aby si ji dokázal lépe představit.

hard cheese called **kurut**

твердый сухой сыр – курт

Tvrдый sýr, kterému říkají kurut.

Převod reálie: Kyrgyzský název pro tvrdý sýr je převzat do všech jazyků stejně, jedná se o transliteraci.

His wife hands him a dark-blue bottle of cologne and a small brass container of **naswar**, the potent Afghan chewing tobacco.

Жена му подává tmavě modrou lahvičku s kolínskou a malou mosaznou

krabičku se silným afghánským žvýkacím tabákem.

Převod reálie: Český překladatel nepřejímá slovo „naswar“ označující afghánský tabák, ale reálii opisuje za pomoci výchozího materiálu. Ruský text zmínku o tabáku vynechává.

But then came the great empires, and their **Great Game**, followed by the spread of communism

*Но потом сюда пришли большие империи со своей **Большой игрой**.*

*Potom však přišly velké říše a jejich **Velká hra** následovaná šířením komunismu.*

Převod reálie: Pojem „Great Game“ je doslovně přeložen jak do češtiny, tak do ruštiny.

10. Stylistika

Knittlová mluví o stylistických modifikacích u žurnalistického i publicistického stylu, což znamená, že překladatelé sice zachovávají např. knižní zabarvení některých slov, ale zároveň se pak redaktoři snaží je stylisticky modifikovat tak, že je nahrazují obraty stylisticky neutrálními.

U publicistického stylu hraje při překladu nejdůležitější roli vystižení pravé míry expresivity a nutnosti stylistické modifikace a adaptace (Knittlová 2003, 188).

Text číslo 2:

Rodionov lives year-round here, more or less **marooned** (...)

*Родионов живет здесь круглый год, Žije tu celoročně, více méně **odřiznutý**
будто Робинзон Крузо на od světa s několika dalšími muži (...)
необитаемом острове.*

Komentovaný jev: V tomto vzorku nacházíme lexikálně-gramatickou překladovou transformaci, celkové přehodnocení, kdy „marooned“ překládá český překladatel jako „odřiznutý od světa“ a ruský používá přirovnání k Robinsonu Crusoe, čili jsou vytvářeny obrazy, běžně se vyskytující v cílových jazycích.

“*Privet and welcome to Ostrov Vrangelya!*”

*Привет! Добро пожаловать на „Privjet a welcome na ostrově
остров Врангеля!» Vrangelja!*

Komentovaný jev: V originální větě návštěvníky strážce zdraví napůl rusky a napůl anglicky, což se podaří dodržet v českém překladu. Ruský překladatel nechává celou větu v ruštině, ani nedodá v závorce (jak doporučuje Knittlová či Levý) jazyk, jakým osoba promluvila, čímž je ruský čtenář mírně ochuzen o veselou představu ruského „bilingvního“ strážce rezervace.

„*I doesn't like the winter here!*”

Не люблю я здешнюю зиму!» „Nemám rád zdejší zimu!“

Komentovaný jev: V originální větě se vyskytuje gramatická chyba, což zřejmě nabízí možnost interpretace, že ruský strážce neovládá angličtinu na sto procent. Tím pádem by však byla potřeba nějakou podobnou chybu napsat také do cílového textu, což ani jeden z překladatelů neudělal.

Wrangel was for centuries *little more than a rumor, a mirage, a fog-gauzed dream. Perhaps it was an island, perhaps a continent, perhaps a magical gateway to the Pole*

Почти до конца XIX века само существование этого острова оставалось под вопросом,

Ostrov byl po staletí spíše jen bájnou severní zemí, přeludem, mlhou zakaleným snem. Možná to byl ostrov, svěťadíl nebo možná kouzelná brána k severnímu pólu.

Komentovaný jev: Český překladatel věrně překládá poetickou představu o ostrově, zatímco ruský překladatel tuto „snovou realitu“ věcně přeloží ustáleným slovním spojením „остаться под вопросом“.

Text číslo 3:

Once an elder begins telling a story, he cannot stop until the story is finished. As with **linguistic literacy, disruption is disaster**. Yet Aka's young people no longer follow their elders in learning the formal version of the language and the stories that have governed daily life.

например, если старейшина начинал рассказывать историю, он не должен был останавливаться, пока не изложит все до конца. Но сегодня молодежь не перенимает у старейшин церемониальную речь и не заучивает притчи, которые определяли повседневное поведение

Mezi nimi bylo, že jakmile starší člověk začne vyprávět nějaký příběh, nemůže přestat, dokud příběh neskončí. Stejně jako když se někdo učí jazyk, přerušeni znamená katastrofu. Mladí lidé hovořící aka však již nenásledují předchozí generaci v poznávání formální verze jazyka a příběhů, jimiž se řídil každodenní život.

Komentovaný jev: Metaforické srovnání „As with linguistic literacy, disruption is disaster“ není do ruštiny přeloženo. Česká verze zní poněkud nepatřičně, slovo katastrofa má silný konotativní obraz. Z těchto důvodů se v publicistickém stylu metafory využívají zřídka: jsou těžce pochopitelné a ještě hůře přeložitelné.

Linguistic co-optation and absorption can work both ways, with the small language sometimes acting as the imperialist.

Jazyková kooptace a absorpce může fungovat oběma směry, přičemž malý jazyk někdy působí jako ten, který má navrch.

Komentovaný jev: Cizojazyčná slova v českém textu mohou působit rušivým dojmem, jelikož odvádějí čtenářovu pozornost od tématu článku.

Text číslo 4:

Afghanistan's Kyrgyz nomads survive in one of the most remote, high-altitude, bewitching landscapes on Earth. **It's a heavenly life – and a living hell**

<i>Киргизы все еще кочуют на северо-востоке Афганистана, в одном из самых удаленных и высокогорных регионов мира, среди заволаживающих взор пейзажей. Но на этих небесных высотах царит ад.</i>	<i>Kyrgyzští kočovníci v Afghánistánu přežívají na jednom z nejodlehlejších, nejvýše položených a nejpůsobivějších míst na naší planetě. Je to život v nebeských výšinách – a peklo na Zemi.</i>
---	--

Komentovaný jev: It's a heavenly life – and a living hell. Hříčka se slovy „life“ a „living“ není v cílových textech zachována. Dochází zde k celkovému přehodnocení, překladatelé uplatňují ustálená slovní spojení obvyklá pro dané cílové jazyky.

Překladová transformace: Lexikální transformace, modulace. Z informace obsažené v původním textu, že Kyrgyzové jsou kočovníci, ruský překladatel záměnou slovního spojení větu rozměnil (Киргизы все еще кочуют). Dále zde dochází k rozšíření informačního základu, když ruský překladatel informuje o přesném místě pohybu Kyrgyzů.

The Kyrgyz are notoriously fractious and independent minded. **They don't often rally around a leader**, says Ted Callahan

<i>По мнению Теда Каллахана (...) каждый киргиз готов поддержать только своего избранника</i>	<i>Kyrgyzové jsou odedávna popudliví a nezávislí. Nebývají světu vůdci oporou, jak uvedl antropolog Ted Callahan</i>
---	--

Překladová transformace: V ruské verzi překladu nacházíme antonymický překlad, kdy se překladatel nevyjadřuje ke kyrgyzské neochotě podporovat vůdce, ale naopak, že tyto lidé podporují pouze svého kandidáta.

11. Rozšiřování informačního základu

Rozšiřování informačního základu (Žvábek) či explicitace (Králová) usnadňují čtenáři přijetí neznámých skutečností, přibližují čtenáře k obsahu výchozího textu pomocí tvůrčích řešení překladatele.

An American Arctic expedition launched in 1879 drifted close to Wrangel – close enough for its commander, George Washington De Long, to determine that it was not a polar continent after all. De Long was never able to land on Wrangel.

Американская арктическая экспедиция 1879 года, попавшая в ледовый плен, приблизилась к заветной земле настолько, что глава команды, Джордж Вашингтон Де Лонг, смог доподлинно установить, что это именно остров, а не полярный континент. Он же дал острову имя Врангеля. Но, увы, Де Лонгу так и не удалось высадиться на берег.

Jedna americká arktická expedice vypravená v roce 1879 byla unášena ledem v blízkosti Wrangelova ostrova – dostatečně blízko na to, aby její velitel Georg Washington De Long rozhodl, že nakonec nejde o kontinent. De Longovi se však nepodařilo na ostrově přistát.

Rozšíření informačního základu: Ruský překladatel dodává svou informaci, že právě Georg Washington De Long pojmenovává ostrov ostrovem Wrangela.

A Canadian-led attempt in 1921 to settle Wrangel Island and claim it for the British motherland resulted in four more deaths.

Но и эта попытка не увенчалась успехом – лишь унесла жизни еще четырех человек. В 1924 году экспедиция Бориса Давыдова подняла над островом флаг СССР, а два года спустя здесь было основано постоянное поселение.

Pokus o osídlení ostrova v roce 1921, vedený Kanadou s cílem získat území pro Británii, vedl k dalším čtyřem úmrtím.

Rozšíření informačního základu: Ruský překladatel dodává informaci o sovětské expedici a jejím vyvěšením vlajky na ostrově a počátku stálého osídlení ostrova.

Text číslo 3:

The Aka measure personal wealth in **mithan**, a breed of Himalayan cattle.

Богатство человека ака измеряют количеством принадлежащих ему гаялов, или митханов (местная порода крупного рогатого скота). *Akové měří osobní bohatství počtem kusů místního skotu.*

Rozšíření informačního základu: Ruský cílový text kromě reálie mithan uvádí i druhý název pro totéž zvíře, *гаял*.

Překladová transformace: Český cílový text neuvádí tuto „jednotku“ bohatství konkrétně. Dochází k překladové transformaci lexikální, jednotka s užším významem je nahrazena jednotkou s obecnějším významem: mithan – *místní skot*.

The Todzhu reindeer herders **of southern** Siberia have an elaborate vocabulary for reindeer; an *iyi düktüg myiys*, for example, is a castrated former stud in its fourth year.

У оленеводов тувинцев-тоджинцев есть множество слов для обозначения оленей: скажем, ийи дуктүг мыйыс – это трехлетний олень-самец (дословно: «трехлетний шерстистый рог»). *Todžinští pastevci sobů na jižní Sibíři mají pro soby podrobně propracovaný slovník. Třeba iyi düktüg myiys je vykastrováný někdejší chovný samec ve čtvrtém roce.*

Rozšíření informačního základu: Ruský překladatel doplňuje doslovný překlad reálie.

Překladová transformace: Ruský překladatel vytváří kompozitum ze slov Tuvinec a Todžinec, aby specifikoval národ, o kterém se mluví. Specifikaci použitou autorem originálu (kterou překládá český překladatel), totiž lokaci těchto pastevců, ruský překladatel nepoužije. Spoléhá na geografickou znalost svého čtenáře. Pojem, který se používá pro tohoto soba, *iyi düktüg myiys*, je v češtině opsán, v ruštině je ponechán v azbuce a navíc je uveden doslovný překlad z tuvínštiny.

Text číslo 4:

Many Kyrgyz have never seen a tree.

*Дуют свирепые ветры. **Выращивать что-либо невозможно.** Многие киргизы никогда в жизни не видели деревьев.*

Mnozí místní v životě neviděli strom.

Komentovaný jev: Ruský překladatel dokresluje atmosféru dané situace svými představami. Český překladatel překládá věrně.

Marco Polo passed through in the late 1200s.

*Марко Поло, **известный путешественник и дипломат,** прошел*

Marco Polo jí prošel koncem 13. století.

Komentovaný jev: Ruský překladatel doplňuje pro své čtenáře informaci, kdo to Marco Polo byl. Autor výchozího textu i český překladatel u svých čtenářů předpokládají znalost a Marca Pola nepředstavují.

the corridor is bordered by Tajikistan to the north, Pakistan to the south, and China to the east.

коридор ограничивают Таджикистан на севере, Пакистан и Индия на юге и Китай на востоке

Koridor obklopuje ze severu Tádžikistán, z jihu Pákistán a z východu Čína.

Komentovaný jev: Ruský překladatel doplňuje geografickou informaci o hranicích s Indií.

The Kyrgyz nomads, with a total population of about 1,100, (...)

Киргизские кочевники, численность которых сейчас составляет около 1,1 тысячи человек (в советских этнографических исследованиях 1970-х годов называлась цифра 15 тысяч)

Kyrgyzští kočovníci, jichž je na 1 100

Komentovaný jev: Ruský překladatel doplňuje informaci, kterou získal ze sovětských materiálů o počtu kyrgyzských kočovníků před 40 lety.

The Wakhan corridor is also the birthplace of rivers flowing both east and west, including **the Amu Darya**, or “mother river,” one of the main waterways of Central Asia.

Ваханский коридор – это и место рождения рек, текущих как на восток, так и на запад, включая Вахджир и Памир, питающие Амударью, или «мать-реку», один из главных водных путей Средней Азии

Ve Váchánském koridoru se také rodí řeky tekoucí jak k východu, tak na západ, například Amudarja, „matka řek“, jedna z nejdůležitějších vodních cest ve Střední Asii.

Komentovaný jev: Ruská verze upřesňuje a opravuje originál zmínkou o řekách „Вахджир“ a „Памир“, které napájí řeku Amudarju, zatímco originální a český text zmiňují rovnou Amudarju jako řeku, kterou budou čtenáři originální a české verze spíše znát než dvě zdrojové řeky zmíněné ruským překladatelem.

xxx

В Средние века между Енисеем и Иртышом существовал Киргизский каганат, разрушенный монголами. Возможно, отчасти нынешние киргизы ведут свое происхождение от племен, вытесненных с Алтайских гор, которые позднее смешались с тюркоязычным населением Средней Азии и даже выходцами с Тибета. Споры ученых продолжаются.

Komentovaný jev: Ruský překladatel doplňuje svůj text o informaci o existenci Kyrgyzského chanátu a jeho historii. Tato informace není obsažena ve výchozím textu.

12. Vynechávky

V této podkapitole rozebíráme vynechávky důležitých a pro text zásadních informací. Na druhy vynechávek nahlížíme jako na vynechávky technického charakteru, kdy překladatel záměrně zkracuje text a vypouští informace, které dle jeho názoru vypustit lze, dále vynechávky informací, které autor nepovažuje za nezbytné pro čtenáře cílového textu a jako poslední vynechávky na základě jakési ideologické cenzury, kdy překladatel do cílového textu nezahrnuje informace nehodící se z důvodu politického, historického apod.

Pozn.: Vysvětlení nám neznáme reálie, postavy Fu Manchu, čerpáme z internetového zdroje.¹⁷

¹⁷ Wikipedie. [online]. [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Fu_Manchu.

Text číslo 2:

The search party, which included the young Muir, hoisted an American flag and declared Wrangel a new U.S. possession in the name of their President. (Unbeknownst to the explorers, President James Garfield lay slowly dying from an assassin's bullet.)

В том же году увидело свет первое описание острова, составленное Джоном Мьюром

Skupina, ve které byl i mladý John Muir, vztyčila na ostrově vlajku a prohlásila ho jménem svého prezidenta za novou državu Spojených států amerických. (Objevitelé ovšem netušili, že jejich prezident James Garfield v té době pomalu umírá na následky střelného zranění při atentátu.)

Vynechávka: Ruský překlad nezmiňuje fakt, že ostrov byl prohlášen americkou državou poté, co na něm přistála americká expedice.

In 1926 the Soviets, attempting to extend their sovereignty over Wrangel, **forcibly relocated Chukchi there from Siberia.**

V roce 1926 Sovětský svaz násilně přesídlil na Wrangelův ostrov národ Čukčů ze Sibíře.

Vynechávka: Ruská verze nezmiňuje násilné přestěhování Čukčů Sovětským svazem. V předchozí větě pouze uvádí, že dva roky po přistání sovětské expedice, bylo na ostrově založeno stálé osídlení. Tuto vynechávku klasifikujeme jako ideologickou, překladatel vynechává nepříjemné téma.

One Tea Party blogger last year ranted that President Barack Obama was giving away Wrangel to the “Putin regime” as part of an “apparent war against U.S. energy independence.”

V loňském roce jeden blogger z Tea Party tvrdil, že prezident Barack Obama nechává Wrangelův ostrov „Putinovu režimu“ v rámci „zřejmého boje proti energetické nezávislosti USA“.

Vynechávka: V ruském překladu se nedočteme o energetické válce, nenajdeme sousloví „Putinův režim“. Tuto vynechávku klasifikujeme jako ideologickou. Překladatel se vyhýbá sporným částem textu, které by se nemuseli líbit čtenáři či redakční radě.

Text číslo 3:

In Tuva, for example, the past is always spoken of as ahead of one, and the future is behind one's back. **“We could never say, I'm looking forward to doing something,” a Tuvan told me. Indeed, he might say, “I'm looking forward to the day before yesterday.”**

Для тувинца, например, прошлое всегда находится впереди, а будущее – сзади.

Například v Tuvě se o minulosti vždy mluví tak, jako by byla před námi, zatímco budoucnost je za námi. „Nikdy bychom nemohli říci ‚Těším se, že něco udělám‘,“ řekl mi jeden Tuvinec. Ve skutečnosti by mohl říci: „Těším se na den před včerejškem.“

Vynechávka: Ruská verze je mnohem stručnější než originální text. Překladatel do ruštiny vynechává příklad, který je však docela důležitý pro pochopení výroku o vyjadřování budoucnosti a minulosti.

They have managed to hang on to their language, thanks in part to their hostility to the majority culture of Mexico. **Steve Marlett diplomatically refers to this in one academic paper as “the general lack of cultural empathy between the Seri population and the Spanish-speaking population.”**

Верность своему языку им удалось сохранить в том числе и благодаря враждебному отношению к культуре мексиканского большинства.

Podářilo se jim jazyk uchovat, zčásti díky nepřátelskému postoji k většinové kultuře Mexika. Steve Marlett se o tom v jedné akademické studii zmíní jako o „všeobecném nedostatku kulturní empatie mezi populací Seri a španělsky mluvící populací.“

Vynechávka: Ruský překladatel vynechává informaci o Stevu Marlettovi a jeho myšlence o nedostatku empatie, která doplňuje tezi o tom, že nepřátelství pomohlo zachovat jazyk národa Seri.

David Harrison and Greg Anderson compiled the first Tuvan-English dictionary and are proud of the excitement the volume elicited from native speakers. Steve and Cathy Marlett worked until 2005 finishing a Cmiique Iitom dictionary begun by her parents in 1951.

Стив и Кэти Марлетт только в 2005 году закончили работу над словарем Cmiique Iitom, начатую Мозерами в 1951-м.

David Harrison a Greg Anderson sestavili první tuvinsko-anglický slovník a jsou hrdí na vzrušení, které kniha vyvolala u domorodých mluvčích. *Steve a Cathy Marlettovi pracovali až do roku 2005 na dokončení slovníku jazyka cmiique iitom, který začali zpracovávat Cathyini rodiče v roce 1951*

Vynechávka: Ruský překladatel nezmiňuje původní informaci o autorech tuvinsko-anglického slovníku a nejmenuje Harrisona a Andersona, ale pouze Marlettovi jako autory slovníku cmiique iitom.

Text číslo 4:

But **communist** revolutions – Russia in 1917, China in 1949 – eventually sealed the borders

Но революции – русская в 1917 году и китайская в 1949-м – и связанные с ними события окончательно запечатали границы.

Komunistické revoluce – v Rusku v roce 1917, v Číně v roce 1949 – však nakonec hranici zcela uzavřely.

Vynechávka: Ruský překladatel vynechává přívlastek „komunistické.“

The khan is only 32 and looks it – even his mustache, with its **expressive little Fu Manchu tips**, can't mask his boyish appearance.

Хану всего 32 года, и он на них и выглядит: даже длинные свисающие усы не придают его мальчишескому лицу солидности.

Je mu teprve 32 let a také na ně vypadá – ani knírek nedokáže zakrýt jeho chlapecký vzhled.

Vynechávka: Ani jeden z překladatelů nepoužije ve svém cílovém textu originální popis vousu, který chán nosil. Autor článku zmiňuje „Fu Manchu knír“, což je podkovovitý knír zastříhnutý podél úst do špičky směrem dolů. Je to zastřížení typické pro mongolské nájezdníky, svůj název „Fu Manchu“ získal díky britskému seriálu o Dr. Fu Manchovi. Nyní je takto vykreslován typický asijský padouch. Jelikož je tato realie v našich zemích neznámá a není důležitá pro pochopení textu, překladatelé ji nezmiňují. Ruský překladatel knír popíše tak, aby bylo možné si jeho tvar představit, kdežto české „knírek“ rozhodně nesplňuje představu o tom, jak tato mužská ozdoba vypadá a český čtenář si tedy nedokáže chána dobře představit.

Er Ali Bai is the owner of the only chicken in Kyrgyz country. The chicken, a hen, has one leg. The other was lost to frostbite.

Эр Алибай – владелец единственной на земле киргизов курицы. У птицы всего одна нога, другую она отморозила.

Vynechávka: Český překladatel vynechává krátkou historku s kuřetem, která dokresluje představu o životě Kyrgyzů.

Still, the young khan worries. He's striving to convince his people that he is the right person for this job. And he is working to resolve the tremendous problems the Kyrgyz face as they fight to survive in one of Earth's most unforgiving environments

Пока же, молодой хан очень обеспокоен. Он жаждет убедить свой народ, что выбор сделан правильно. И он озабочен тем, чтобы помочь киргизам выжить в одном из самых суровых уголков Земли.

Vynechávka: Český překlad vynechává krátký popis chánovy náplně práce.

snow falls, swirling beneath cottage cheese clouds

снежинки кружат под белыми как сыр-курут облаками.

Vynechávka: V českém překladu chybí líčení zimní krajiny.

We reach the banks of the Aksu River. This time of year, with snowmelt accelerating, it's deep and rapid. The khan's loaded yaks plunge in. Two of them lose their footing and begin drifting downstream, carried by the current, noses held above water, eyes wild, the stacks of supplies on their backs getting soaked.

Мы вышли на берег реки Оксу. В это время года, когда тает снег, ее воды глубоки и быстры. Навьюченные яки вошли в русло. Двое из них не смогли удержаться на ногах, и стремнина повлекла их вниз по течению, с носами, торчащими над водой и глазами, расширенными от ужаса; мешки с припасами на их стинах намокли.

Vynechávka: Český překladatel vynechává příběh s popisem situace při kočování. Ruská verze je věrným překladem.

But then came the great empires, and their Great Game, followed by the spread of **communism**

Но потом сюда пришли большие империи со своей Большой игрой. *Potom však přišly velké říše a jejich Velká hra následovaná šířením komunismu.*

Pojem „Great Game“ je metodou kalku přeložen jak do češtiny, tak do ruštiny.

Vynechávka: Ruský cílový text nezmiňuje rozšiřování komunismu.

The khan's brother-in-law, Darya Bai, charges into the water on his horse. Gripping the reins in one hand, leaning sideways in his saddle, he grabs a yak's neck and tries to haul it across. For a moment it seems that the yaks, the supplies, and the brother-in-law might all be swept downriver. But they're carried into an oxbow where the water flattens, and the yaks, followed by Darya Bai, soon emerge on the far bank, dripping and shaking. Then the khan crosses on his horse with his five-year-old daughter, Rabia, her hands clamped around his waist, feet raised to avoid getting wet. His two-year-old, Arizo, rides behind his wife, while his other children, six-year-old Kumush Ai (Silver Moon) and three-year-old Jolshek, share a horse with their uncle.

Шурин хана Дарьябай бросился в воду верхом на лошади. Удерживая поводья в одной руке, он завалился в седле на бок и схватил яка за шею, пытаясь вытащить того на берег. На мгновение показалось, что быки, припасы и шурин – все будут поглощены бурным потоком. Но тут всех вынесло в тихую заводь, и яки, а за ними Дарьябай, вышли из воды на другом берегу, промокшие и дрожащие. Затем хан пересек реку верхом, вместе с пятилетней дочкой Рабией, руками она крепко обнимала отца, а ножки подтянула вверх, чтобы не намочить. Двухлетняя Аризо ехала позади матери, а другие дети – шестилетняя Кумуш-Али (Серебряная Луна) и трехлетняя Жолшек – вместе с дядей.

Ruský překladatel označí dítě se jménem „Arizo“ za dívku, přičemž v originální verzi je to chlapec. I ostatní děti jsou podle ruské verze dívky, v originále není pohlaví poznat.

Vynechávka: Český překladatel tento odstavec s popisem situace kočovníků vypouští. Další odstavec nenavazuje koherentně. Vypadá to, jako by se rozhodl vynechat odstavec na poslední chvíli a neuvědomil si to.

The name Кыргыз (...) is possibly a compound of *kyrk*, meaning “40,” and *kyz*, meaning “girl – an etymology the Кыргыз take to signify “descendants of 40 maidens.”

Название «киргизы» (...) происходит от слов «кырк» – «сорок» и «кыз» – «девушка», что может рассматриваться как «потомки сорока девиц».

Vynechávka: Český text neuvádí etymologii slova Кыргыз.

13. Chyby/změny oproti výchozímu textu

Na tomto místě uvedeme změny nalezené v cílových textech. U některých je těžké posoudit, zda se jedná o záměrnou změnu či chybu v překladu. Pokud se jedná o změnu ve smyslu opravení chyby textu výchozího, zmíníme Fišera, který uvádí Andričíkovu teorii, že odstraňování defektů výchozího textu u vědecké literatury je pochopitelné a legitimní, jelikož v odborném textu na rozdílech mezi faktem a skutečností záleží. Defekty v uměleckém textu by se měli posuzovat opatrněji a korigovány by neměly být v textu, spíše v poznámce pod čarou (Fišer 2009, 17). Fišer to komentuje tak, že pokud to umožňuje rozsah nalezené chyby a její syntaktická struktura, překladatel chybu do cílového textu vůbec nepřekládá a v poznámce či komentáři uvede pro úplnost původní znění originálu“ (Fišer 2009, 16).

Yet Tofa, a neighboring Siberian language, is down to some **30 speakers**.

Но, скажем, на тофаларском, Nicméně tofalarština, jeden ze
соседнем сибирском языке, сейчас sousedních sibiřských jazyků, má teď
говорят менее 800 человек. asi jen třicet mluvčích.

Chyba/změna: Zde se jedná o rozdíl ve faktické informaci. Zatímco originál píše o 30 mluvčích tofalarštiny a český překlad tento fakt bere za svůj, v ruské verzi se objevuje číslo 800. Ruský překladatel tedy pozměňuje obsah výchozího textu.

The most cherished Aka possession is the precious *tradzy* necklace – **worth two mithan** (...)

Самое большое сокровище, которым Nejpečlivěji uchovávaným majetkem
может владеть ака, – tradzy, těchto lidí je drahocenný náhrdelník
ожерелье стоимостью в два tradzy в hodnotě až sedmi kusů
митхана (...) *dobytka*

Chyba/změna: V české verzi překladatel uvádí hodnotu náhrdelníku jako „sedm kusů dobytka“, což je podstatně vyšší cena než v originálním textu, který mluví o dvou kusech mithuna.

Text číslo 4:

even a minor ailment – a sniffle, **a headache** – can swiftly turn virulent.

В суровых условиях даже незначительное недомогание – насморк или **зубная боль** – может легко перерасти в тяжелое заболевание

(...) se může i bezvýznamné onemocnění – rýma, **bolest hlavy** – změnit v život ohrožující stav.

Chyba/změna: Ruský překladatel překládá „headache“ – bolest hlavy jako „bolest zubů“.

They don't often rally around a leader, says Ted Callahan, an anthropological researcher who **lived with the Kyrgyz for more than a year.**

По мнению Теда Каллахана, исследователя-антрополога, который живет среди кочевников уже больше года

Nebývají svému vůdci oporou, jak uvedl antropolog Ted Callahan, který u Kyrgyzů žil déle než rok.

Chyba/změna: Ruský překladatel mění smysl věty, když mění gramatický čas slovesa žít.

4. Výsledky

V této kapitole shrneme nalezené strategie překladu zkoumaných jevů. Vzhledem k nízkému počtu vzorků si uvědomujeme, že nelze obecně říci, jaké metody používají překladatelé NG Россия a NG Česko, vyjadřujeme se pouze k vybranému a analyzovanému materiálu.

Vzhledem k obsahu článků se některá z vlastních jmen opakovala, do naší analýzy proto zahrnujeme vždy pouze první výskyt.

Jelikož se v našich textech vyskytují také ruské a ruskojazyčné reálie, věnovali jsme pozornost i těm, což znamená, že v grafech jsou zahrnuty i převody mezi ruštinou a angličtinou (např. ruská vlastní jména osobní převedená transkripcí do angličtiny).

V příloze uvádíme grafické zobrazení identifikovaných překladových strategií. U jevů zastoupených v textech nízkým počtem zástupců (názvy uměleckých děl, měrné jednotky, chrématonyma, názvy institucí, zkratky) nevkládáme výsledky do grafů, hodnotíme slovně. Stejně tak slovně hodnotíme rozdíly na stylistické rovině, rozšiřování informačního základu, vynechávky a chyby, kterých se překladatelé dopustili.

1. Antroponyma

Jak jsme předpokládali, jeden z nejčastějších výskytů byl zpozorován u antroponym, 23 záznamů v české verzi a 28 záznamů ve verzi ruské. Dovolujeme si upozornit, že jsme do analýzy zahrnuli pouze jeden výskyt daného antroponyma, tedy pokud se jedno proprium v textu vyskytlo vícekrát, započítáváme jej pouze jednou. Pro jazykovou kombinaci AJ – RJ registrujeme nejvýznamnější podíl při přenosu u transkripce (16 výskytů, *Марко Поло, Майкл Крайтон*), započítáváme zde i transkripci jmen ruských do angličtiny (*Sergey Zimov*). Zvláště vyčleňujeme strategii transkripce praktické, tedy transkripci s určitými prvky transliterace. Její užití zaznamenáváme jako druhé nejčastější (5 výskytů, *Эдвард и Мэри Бек Мозер*). Transliteraci antroponyma z angličtiny do ruštiny klasifikujeme třikrát (*Апузо, сери, ака*). Poslední způsob přenosu nalezený u kombinace AJ – RJ označujeme jako „změny“. Jsou to taková antroponyma, která jsou sice přenesena na základě fonetické podobnosti, nelze je však označit za transkribovaná, ani za přenesená za pomoci praktické transkripce. V těchto jménech totiž nalézáme hláskovou modifikaci, kdy oproti VJ osobnímu ve výchozím textu dochází k redukci či změně písmene. Tímto způsobem přenesených jmen nalézáme čtyři (*Абдырашуд-хан*).

Pro jazykovou kombinaci AJ – ČJ klasifikujeme jako nejčastěji užitou metodu přenosu antroponyma výpůjčku, tedy přímý přenos jména z výchozího jazyka do jazyka cílového. Výpůjčku jsme v našem vzorku identifikovali třináctkrát (*Ted Callahan, John Muir, s Harrisonem*). Strategii transkripce nacházíme u přenosu jmen z jiných jazyků než je angličtina, a to šestkrát (*Sergej Zimov, Halcha Chán*). Transliterace je zastoupena pouze zřídka (2 výskyty, *Seri, Aka*). Stejně jako u dvojice AJ – RJ i zde nalézáme jména přenesená transkripcí, ovšem s příslušnou hláskovou modifikací (2 výskyty, *Abdal Mutálib*).

Antroponyma získávají po přenosu do obou cílových jazyků schopnost skloňování (взору моего соотечественника *Джона Мюира* – genitiv; *s Harrisonem, Andersonem a indickým lingvistou Ganešem Murmu* – instrumentál).

Co se týče přechylování, našli jsme pouze jedno cizí ženské příjmení v jednotném čísle, a to bylo v češtině přechýleno (*Mary Beck Moserová*). Cílový text v ruštině ponechává příjmení v nepřechýleném tvaru (*Мэри Бек Мозер*). V české verzi nalézáme také tvar množného čísla příjmení (*Steve a Cathy Marlettovi*), v ruské zůstává číslo jednotné, převzaté z výchozího textu (*Стив и Кэти Марлетт*), ovšem v jiném

případě v genitivní formě vidíme v obou cílových textech plurál (*Дочь Мозеров – Moserovi*).

Jelikož se v našich textech vyskytují také ruské reálie, věnovali jsme pozornost i těm. Ruská vlastní jména osobní jsou převáděna do angličtiny i češtiny transkripcí (*Михаил Стешов – Mikhail Stishov – Michail Stišov*).

Co se týče grafické stránky, složená antroponyma převedena do ruštiny a češtiny získávají v několika případech oproti výchozímu textu pomlčky mezi jednotlivými jmény. (*Hajji Roshan Khan – Хаджи Рухан-хан – Hadži Rošan-chán*)

2. Zoonyma

Dalším pozorovaným jevem jsou zoonyma. Vzhledem k výběru našich textů se dalo očekávat, že tato kategorie bude opět zastoupena značně vysokým počtem příkladů. Počet analyzovaných jmen je v cílových textech v poměru 31:29, jelikož ruský překladatel v jedné situaci dvě zvířata doplňuje.

Do podkapitoly zoonym jsme zařadili i názvy biologické. Srovnáváme zde tedy i ruskou a českou zoologickou nomenklaturu a biologické názvy označující zvířata jako takové. V komentáři k zoonymům v analytické části práce proto dodáváme stručný výklad pojmu nomenklatura, jelikož právě ta se při srovnání mezi kombinacemi jazyků AJ – RJ – ČJ liší. Právě zoonymum jako vlastní jméno pojmenovávající jedinečné zvíře se v našich textech vyskytuje pouze dvakrát. Jedná se o jména vyhynulých druhů, holuba stěhovavého a kozorožce pyrenejského, obě jsou do ruštiny transkribována a do češtiny přejímána přímým přenosem, výpůjčkou, což odpovídá našim výsledkům přenosu antroponym do cílových jazyků. Přenášená zoonyma jsou původně jména vlastní osobní, proto se tato strategie dala očekávat.

Co se týče nomenklatury zoologické, čeština uvádí rodové jméno před druhovým, angličtina a ruština naopak druhové před rodovým. Jako nejběžnější překladovou strategii u biologických jmen jsme předpokládali vlastní ekvivalent, což se v obou cílových textech potvrdilo. V ruské verzi článku se jednalo o 11 výskytů vlastních ekvivalentů (дронт). Téměř stejný počet výskytů jsme zaznamenali u transkripce (5 nálezů, *Марта, букардо*), kalku (4 nálezy, *китайский речной дельфин*) a výpůjčky (4 nálezy, *Mustelus hacat*). Zde považujeme za vhodné upřesnit, jaké názvy ruština přenášela výpůjčkou, tedy ve stejné podobě, v jaké se slovo vyskytovalo v textu výchozím. Jedná se o názvy latinské (*Mustelus hacat*) a názvy

pocházející z jazyka seri (*moosni hant cooit*). V případě latinských názvů je motiv výpůjčky zcela zřejmý. U jazyka seri spatřujeme motiv ve složitosti těchto slov, kdy by transkripce mohla způsobit nepřesnosti (A jak poukazuje Jermolovič, transliterace se jeví jako nejjednodušší přenos vlastního jména do cizího jazyka, jelikož se tím překladatel vyvaruje chyb.) a také ve snaze ukázat čtenářům serijské prvky, tedy přiblížit kolorit. Chtěli bychom však také podotknout, že jedno z těchto serijských pojmenování zvířat bylo přeneseno do ruštiny transkripcí (*iyi düktüg myiys – uüü дуктүг мыйыс*). U typu přenosu kalkováním pokládáme za žádoucí vyzdvihnout nalezený kalk se změnou (1 výskyt, *saber-toothed cat – Саблезубый тигр*). Jedenkrát nacházíme jev, který jsme v grafu klasifikovali jako „ostatní“, jedná se o zobecnění, překladovou transformaci lexikální (chytrid fungus- *грибковое заболевание*). Změnu oproti výchozímu textu nacházíme v jednom případě, jedná se však ale rovnou o 4 pojmenování, kdy překladatel z původních dvou zvířat dělá čtyři zcela jiné (*horses and donkeys – коз и овец до яков и верблюдов*). Závěrem ještě zmíníme doplnění u jedné z nalezených transkripcí, kdy se v ruském textu vyskytuje krom transkribovaného pojmenování i druhý název pro totéž zvíře (*mithan – гаялов, или митханов*).

V české verzi tedy opět jako nejčastější strategii určujeme vlastní ekvivalent (12 výskytů, *sovic sněžních*), dále se jako běžný způsob přenosu jeví výpůjčka (7 výskytů), kam opět spadá právě zoonymum (*Martha – Martha*), jméno zvířete získané původně jméno osobní, a jména z latiny a jazyka seri (*Mustelus hacat, taijitiqiiixaz*). Jako kalk identifikujeme 4 pojmenování (*šavlozubá kočka*) a do kategorie „ostatní“ klasifikujeme také 4 názvy (*mithan – místní skot*). U transkripce zaznamenáváme jeden výskyt (*yaks – jaky*). V české verzi také nacházíme doplnění k přeneseným názvům (2 výskyty), konkrétně se jedná o vlastní ekvivalenty *dront* a *vakovlk*, které jsou doplněny pojmenováními často užívanými v cílovém jazyce, a to *blboun nejapný, tasmánský tygr*.

3. Топонима

Do podkapitoly toponym zahrnujeme jedenáct příkladů z ruské verze textu a čtrnáct příkladů z verze české. V ruském cílovém textu jsme vyhodnotili za nejčastěji užívanou metodu přenosu toponym transkripci (7 výskytů, *Эль-Десембоке*). Transliterace byla nalezena pouze jednou, stojí však za zmínku, jelikož dokazuje princip transliterace jako přímý přenos grafické podoby (*Kyzyl – Кызыл*). Metodu kalkování se

změnou vidíme také v jednom případě (Silk Road – *Большого шелкового пути*). Dvě toponyma pak řadíme ke kategorii „ostatní“, v dané situaci se toponyma z výchozího textu mění v jednom případě na jméno obecné (Chicago, New York, Washington D. C. – *американских городов*) a v jednom na antroponymum (In Tuva – *Для тувинца*).

V cílovém textu českém se nejčastěji vyskytuje opět výpůjčka (7 výskytů, *Chicago*), pouze o dva výskyty méně pak transkripce (5, v *заливу Роджера*). Metodu kalku nalzáme ve stejném případě jako ve verzi ruské (Silk Road – *Шелковые пути*). Kategorii „ostatní“ nám zaplňuje pouze jeden případ, a to případ dosti specifický. Jedná se o označení mýtické země *ultima Thule*, výraz, který existuje ve stejné podobě i v angličtině, tedy je stejně uveden i ve výchozím textu. Jedná se o přejímku z latiny. Ruská verze textu zmínku o záhadné zemi na pokraji světa vynechává, i když i v ruštině tento pojem existuje (*Тулэ*). Motiv pro tuto vynechávku spatřujeme ve snaze nevyčerpávat čtenáře a nezatěžovat text cizími výrazy.

Mezi toponymy jsme našli také chybu ve výchozím textu (Wrangell Land – *Врангелова земля*). Ruský cílový text tuto pasáž zcela vynechává, česká verze autorovu chybu nepřekládá. Otázkou je, nakolik si je překladatel vědom, že se jedná o nedostatek ve výchozím textu, který spočívá ve zdvojení souhlásky „l“. Tato zdánlivě maličkost však může mít dalekosáhlé následky, jelikož konkrétně v tomto případě se jedná o dva ostrovy patřící každý jiné zemi (RF x USA).

4. Etnografické a společenské reálie

Posledním jevem, který znázorňujeme grafem, je přenos etnografických a společenských reálií. Jazykové reálie čerpané z našeho zkoumaného vzorku pocházejí z prostředí východní Evropy, jižní až jihozápadní Asie, ze střední Ameriky atd. V některých případech se tedy jedná o strategie uplatňované i v přenosu z jazyka ruského do jazyka anglického či českého.

Celkově porovnááme sedmnáct jazykových reálií v obosu cílových textech. Vzhledem k charakteru textů (konkrétně *Vanishing Voices*) se dalo očekávat, že významně bude zastoupena strategie výpůjčky, kdy jsou reálie uváděny v latince (4 výskyty, tradzy necklace – *tradzy, ожерелье*). Metoda transkripce je užita třikrát (*Buzkashi* – *Бузкаши*), transliteraci zjišťujeme sedmkrát «*сангээн*» (*sangeen*), dvakrát nalzáme kalk (*Great Game* – *Большой игровой*).

U ruského cílového textu docházíme k závěru, že překladatel nemá jasně stanovenou strategii, jak přenášet tyto etnografické reálie z dalekých kultur, jelikož některé přepisuje v jejich originální grafické podobě a některé – ze stejného prostředí – transliteruje.

V české verzi převládá metoda transliterace (11 výskytů, *khoj özeeri* – *khoj özeeri*), po dvou výskytech mají metody transkripce (*buzkashi* – *buzkaši*) a vlastního překladu (*ušanka*). Jednou zde nalézáme vynechávku, kdy překladatel reálii vynechává a překládá zbytek informace (*brass container of naswar, the potent Afghan chewing tobacco* - *mosaznou krabičku se silným afghánským žvýkacím tabákem*).

Pro naše čtyři vzorové texty můžeme usoudit, že transliterace je nejčastějším způsobem přenosu reálií vzdálených kultur. Je to jev pochopitelný, překladatel se tak vyvaruje chyb, které by mohly vzniknout při použití jiné metody převodu.

5. Chrématonyma

Vlastní jména označující předměty lidské výroby jsme našli v našich čtyřech vzorcích 2 (resp. 6, ovšem názvy institucí vyčleňujeme v naší analýze zvlášť). V obou případech se jedná o názvy lodí Spojených států amerických. V ruském cílovém textu je pro přenos obou názvů použita transkripce, v české verzi překladu naopak výpůjčka.

6. Názvy institucí

U těchto vlastních jmen patřících do kategorie chrématonym, se nám v našem případě jeví jako vhodné pozorovat zvlášť, jelikož pro charakteristiku našich textů jsou názvy některých institucí zvláště důležité. Ze čtyř případů nalezených ve výchozím textu jsou do ruštiny převedeny tři a do češtiny všechny čtyři. V ruské verzi dvakrát pozorujeme vlastní překlad, jednou se jedná o zkrácení původního názvu. Český cílový text uvádí názvy dvakrát v originálním znění a dvakrát doslovně překládá.

7. Názvy uměleckých děl

U názvů uměleckých děl v našich vzorcích nacházíme také tři výskyty. Oba cílové texty shodně převádějí v jednom případě překladem a dvakrát ponechávají v původní podobě.

8. Přenos jednotek míry

Angloamerická měrná soustava je ve všech nalezených výskytech převáděna do ruského cílového textu na metrický systém, do českého cílového textu pětkrát

a v jednom případě překladatel neudává konkrétní rozměr, ale za použití překladatelské transformace zobecňování pouze přídavné jméno „dlouhý“.

9. Zkratky

V naší práci analyzujeme pouze jednu zkratku, a ta byla do obou cílových textů přenesena rozvinutou formou. Za zmínku ovšem stojí fakt, že do ruské verze je přeložena zastaralým, tedy ne zcela správným, způsobem.

10. Stylistika

V podkapitole Stylistika analyzujeme osm jevů, které jsou podle našeho názoru nějakým způsobem zajímavé a typické pro daný cílový jazyk a zároveň pozměňuje stylistický jev ve výchozím textu.

Obecně můžeme vyvodit, že co se týče ustálených slovních spojení, oba překladatelé používají fráze užívané ve svých jazycích, na které jsou jeho čtenáři ze svých kultur zvyklí.

Při použití cizího jazyka ve výchozím textu Knittlová a Levý doporučují dát najevo, že se o cizí jazyk jednalo. V našem případě (Privet and welcome to Ostrov Vrangelya) se tento princip podaří dodržet u české verze (*Privjet a welcome*), ruská větu celou překládá do ruštiny. Čtenář tedy nepochopí, že šlo o situaci, kdy se Rus snažil mluvit anglicky.

V případě schválně vyvedené gramatické chyby ve výchozím textu (I doesn't like) ani jeden z překladatelů chybu nepřejímá, čímž texty ztrácejí na autentičnosti.

Při přenosu jazykové hříčky do cílových jazyků překladatelé hříčku nezachovávají, používají opět ustálená slovní spojení typická pro svůj jazyk.

11. Rozšiřování informačního základu

Rozšiřování informačního základu představuje podle D. Žváčka překladovou transformaci gramaticko – lexikální. Tuto transformaci označuje Králová za explicitaci (doplnění informace, zejména kulturního charakteru). Tento úkaz nacházíme v našich čtyřech vzorcích na mnoha místech, kdy souvisí s dalším komentovaným jevem. Poznámku k nim tedy vkládáme vždy pod danou reálii. Do zvláštní podkapitoly o rozšiřování informačního základu vkládáme dalších deset výskytů, které se k žádným jinak komentovaným jevům nevztahují. Konkrétně se jedná o deset výskytů nalezených v ruském cílovém textu. Jde o doplňování historických informací, pokud text pojednává o událostech týkajících se ruských dějin či společnosti (*В 1924 году экспедиция*

Бориса Давыдова подняла над островом флаг СССР, а два года спустя здесь было основано постоянное поселение.). Tato fakta vkládá do textu bez jakéhokoli upozornění, že se jedná o doplněné informace, které nejsou obsaženy ve výchozím textu. Dalšími rozšiřováními informačního základu jsou geografická (*включая Вахджир и Памир, питающие Амударью, или «мать-реку»*), společenská (*Марко Поло, известный путешественник и дипломат, прошел*) či zoologická (*гаялов, или митханов*) doplnění, která mohou čtenáři usnadňovat čtení.

12. Vynechávky

V podkapitole o vynechávkách nacházíme opět zajímavý fakt, co se druhů vynechávek týče. Devět z námi komentovaných vynechávek pochází z vzorku ruských textů a sedm z českých.

V ruském textu se vynechává fakt, že se daný ostrov stal americkou državou, informace o násilném přesídlení Čukčů Sovětským svazem, zmínka o Putinově režimu, vysvětlení gramatiky jazyka Tuvinců, zmínka o práci lingvisty S. Marletta, zmínka o práci výzkumníků Harrisona a Andersona (ruský překladatel ji připisuje jiným vědcům), zmínka o komunistických revolucích v Rusku a Číně, přirovnání chánova kníru ke knírku Fu Manchu, informace o rozšiřování komunismu.

Vynechání srovnání knírku chána s knírkem Fu Manchu je pochopitelné, pokud vezmeme v úvahu, že se jedná o osobu ruskému člověku zřejmě ne zcela známou. Překladateli přijde zbytečné zatěžovat své čtenáře informací, která by pro něj pozbývala smyslu a pokud není informace klíčová pro pochopení významu textu, rozhodl se překladatel pravděpodobně správně, když Fu Manchu nezmiňuje.

Vynechání zmínek o práci lingvistů Marletta a Harrisona s Andersonem by se dalo opět považovat za snahu nezatěžovat čtenáře informacemi ne nezbytnými pro pochopení textu, to ale není případ našich textů. Překladatel totiž zmiňuje díla, jako autory však mylně označuje vědce, o kterých byla řeč v jiných částech článku.

Vynechání vysvětlení gramatického systému tuvínštiny nepředstavuje závažnou chybu, překladatel tím však ochuzuje čtenáře cílového textu o zajímavé vyjádření způsobu myšlení tohoto národa.

Zbylé čtyři vynechávky se týkají režimu panujícím v Rusku, resp. Sovětském svazu. Překladatel se záměrně vyhýbá slovům jako komunistický, nepřekládá odstavec hanící Putina, vynechává informaci o násilném přesídlení etnika. Za motivaci pro tyto

vynechávky označujeme jakousi cenzuru, a to buď autorskou, resp. překladatelskou či přímo ediční.

V českém textu se vynechává přirovnání chánova kníru ke knírku Fu Manchu, krátké vyprávění o jediném kuřeti Kyrgyzů, krátký popis chánovy práce, líčení krajiny, popis kočování, delší popis kočování, etymologie slova Kyrgyz.

Motiv pro vynechání zmínky o Fu Manchu vidíme stejný jako v ruském cílovém textu. Vypuštění příběhu o kuřeti nepředstavuje pro český překlad žádnou významnou škodu, jde zřejmě o potřeby zkracování textu, stejný důvod předpokládáme u vynechání popisu chánovy práce. Nepřeložené líčení krajiny a popisu kočování ubírá textu na autentičnosti a chybí tak vykreslení atmosféry, která je pro text tohoto charakteru zásadního rázu. Vynechání etymologie slova Kyrgyz neznamená těžký nedostatek, ale opět zde postrádáme atmosféru, kterou vytváří text výchozí.

Vynechávky v českém textu tedy nahlížíme jako na technické vynechávky, kdy překladateli šlo o zkracování textu. Vynechání odstavce o Fu Manchu pak připisujeme překladatelově snaze nezatěžovat čtenáře informacemi dle jeho názoru nedůležitými pro pochopení textu.

13. Chyby, změny

Poslední podkapitolou v analytické části naší práce jsou Chyby a změny oproti výchozímu textu. Zde se věnujeme čtyřem případům, které se od originální verze výrazněji odchyľují. Tři ze čtyř námi sledovaných chyb/změn se vyskytují v ruském textu. Nejvýraznější se nám jeví změna počtu mluvčích tofalarského jazyka, kdy z výchozí informace o 30 lidech mluvících tímto jazykem ruský překladatel udělá lidí 800. Stejný problém vidíme u českého textu, kdy z hodnoty tradzy náhrdelníku, kterou autor výchozího textu stanovuje na 2 mithuny a český překladatel zvyšuje na hodnotu 7 zvířat. Pokud překladatelé záměrně pozmění faktickou informaci, bylo by vhodné, kdyby dali svému čtenáři najevo, že se jedná o informaci přidanou jimi, tedy že nejde o přímý překlad výchozího textu. Další nalezenou chybou/změnou je slovíčko headache, které ruský text nesprávně překládá jako *зубная боль*. Jediné vysvětlení takovéto změny nacházíme právě v tom, že se musí jednat o nezamýšlenou chybu překladatele. Poslední chyba, které se věnujeme, může být považována za nedostatek gramatického rázu.

ZÁVĚR

Název této diplomové práce zní Kritická analýza překladu reálií v textech časopisu National Geographic do ruštiny a češtiny. Její stěžejní části tedy spatřujeme ve dvou pojmech, *překlad* a *reálie*.

Při zpracovávání naší práce jsme se tedy nejdříve zaměřili na teoretický úvod do problematiky překladu. Zmínili jsme jeho metody a cíle, dále několik druhů překladu, u kterých jsme předpokládali uplatnitelnost v našem vzorku textů. Přejímáme Žváčkovu teorii překladových transformací, ze které pak v praktické části velice často čerpáme.

Jádrum teoretické části naší práce se jeví kapitola Reálie, kde se ze široka věnujeme definicím jazykových reálií, uvádíme oblasti, ve kterých tyto jedinečné jevy vznikají, jmenujeme termíny, které někteří teoretici považují za synonymní k pojmu reálie, a reálie klasifikujeme. Zásadní literaturou, ze které v této části čerpáme (a mnozí jiní autoři, kteří se tzv. nepřeložitelnými jevy zabývají) je *Непереводимое в переводе* autorů Vlachova a Florina. V části o přenosu reálií již vycházíme i z jiných teoretiků jako je např. Jiří Levý, který se překladu bezekvivalentního lexika věnoval ve svém základním díle *Umění překladu*. Důležitým prvkem při rozhodování jakou strategii překladu zvolit je tzv. kolorit. Reálie má sice čtenářům cílového jazyka přiblížit atmosféru výchozí kultury, ale neměla by nepříjemným způsobem narušovat čtenářské prostředí. Jedním z dalších kritických bodů, které je potřeba mít při přenosu reálií do jiných jazyků na paměti, je uvědomění si, zda bude takovéto „nové“ slovo čtenářem pochopeno, nebo zda by bylo vhodné jej nějakým způsobem vysvětlit. Jedná-li se o reálii cizí i pro autora výchozího textu, může být vysvětlena již v originálním článku. V tom případě se očekává, že ji za pomoci výchozího materiálu přeloží i překladatel do textu cílového. Pokud však reálii (ať už cizí či vlastní) výchozí text ponechává nevysvětlenou, musí se překladatel rozhodnout, jakým způsobem s ní naloží on. Na závěr kapitoly o reáliích již jmenujeme jednotlivé druhy a jejich doporučený přenos. Jmenovány jsou ty reálie, jejichž výskyt jsme očekávali v textech naší praktické části. Jednou z rozsáhlejších kategorií reálií je oblast vlastních jmen, které jsme věnovali třetí kapitole teoretické části. V této kapitole, kde čerpáme zejména z díla D. I. Jermoloviče, M. Knappové a J. Pleskalové, jsme tedy definovali pojem vlastní jméno a jmenovali jsme jeho základní, tedy individualizační, funkci. Při kategorizaci vlastních jmen jsme vycházeli z Pleskalové, jejíž dělení považujeme za vyhovující účelům naší diplomové práce. Principy přenosu vlastních jmen do jiných jazyků zase přejímáme od

D. I. Jermoloviče. Pro srovnání s klasickými postupy překladu jsme do kapitoly o vlastních jménech uvedli postupy přenosu podle J. Králové. Ta uvádí pojem explicitace, doplnění informace, který my v analýze našich vzorků označujeme podle D. Žváčka jako rozšíření informačního základu. Dále se v této kapitole věnujeme přenosu již konkrétních jmen, a to společných evropských jmen, jmen vládařů, ženských jmen a příjmení, kde pojednáváme o problematice přechylování, přenosu přezdivek, toponym, zoonym, názvů společností a organizací a literárních a uměleckých děl.

Praktickou část jsme začali krátkým seznámením se s fenoménem National Geographic, historií National Geographic Society a s hlavními představiteli národních edic National Geographic Россия a National Geographic Česko. Po představení magazínu jsme ve stručnosti představili čtyři textů z magazínu NG, které analyzujeme. Zjistili jsme, že grafické provedení článků je víceméně totožné, rozsah bývá u cílových textů kratší. Obrazový materiál k textům je použit tentýž.

Samotnou analytickou část jsme se po několika pokusech rozhodli uvést v podobě, jež se nám zdála nejpřehlednější. Postupujeme tedy podle zkoumaných jevů, které sbíráme ze všech čtyř textů. Zkoumané jevy pak tvoří podkapitoly analytické části této diplomové práce. Na začátku každé podkapitoly uvádíme ještě některé základní informace k danému jevu a fakta, které jsme nepoužili v předchozích částech práce. Pak již vybíráme z každého textu reálie spadající do dané kategorie, pro přehlednost stavíme jako první danou reálii, resp. reálii v kontextu či určitý jev tak, jak je uvedena ve výchozím textu a pod ní stojí ve dvou sloupcích naproti sobě její konkrétní přenosy do cílového textu v ruštině a cílového textu v češtině. Jevy, které zkoumáme (a tedy podkapitoly, do kterých je analytická část rozdělena), jsou jmenovitě: Antroponyma, Zoonyma, Toponyma, Chrématonyma, Názvy institucí (vyčleňujeme zvlášť z podkapitoly Chrématonyma), Názvy uměleckých děl, Jednotky míry, Zkratky, Etnografické a společenské reálie a dále pak řadíme podkapitoly Stylistika, Vynechávky a Chyby/změny oproti výchozímu textu.

V samostatné kapitole Výsledky pak shrnujeme zjištěná fakta, v Příloze pak uvádíme grafy. U jevů, jejichž výskyt v textech nepřesáhl číslo tři, grafy nevytváříme a vyjadřujeme se pouze slovně. Příklady, kterými dokumentujeme jednotlivé podkapitoly, uvádíme ve tvaru a pádu, ve kterém se nacházejí v textech.

Jak jsme předpokládali, jeden z nejčastějších výskytů byl upozorován u antroponym. Pro jazykovou kombinaci AJ – RJ registrujeme nejvýznamnější podíl při přenosu u transkripce (*Марко Поло*). Zvláště vyčleňujeme strategii transkripce praktické (*Эдвард* u *Мэри Бек Мозер*). Dalším nalezeným způsobem přenosu antroponym je transkripce s hláskovou modifikací (Abdul Rashid Khan - *Абдуррашид-хан*). Pro jazykovou kombinaci AJ – ČJ klasifikujeme jako nejčastěji užitou metodu přenosu antroponyma výpůjčku, tedy přímý přenos jména z výchozího jazyka do jazyka cílového (*Ted Callahan*). Strategii transkripce nacházíme u přenosu jmen z jiných jazyků než je angličtina (*Sergej Zimov, Halcha Chán*). Dalším nalezeným způsobem přenosu antroponym se jeví transliterace.

Antroponyma získávají po přenosu do obou cílových jazyků schopnost skloňování.

Co se týče přechylování, našli jsme pouze jedno cizí ženské příjmení v jednotném čísle, a to bylo v češtině přechýleno (*Mary Beck Moserová*).

Ruská vlastní jména osobní jsou převáděna do angličtiny i češtiny transkripcí (*Михаил Стешов - Mikhail Stishov – Michail Stišov*).

Dalším pozorovaným jevem jsou zoonyma. Vzhledem k výběru našich textů se dalo očekávat, že tato kategorie bude opět zastoupena značně vysokým počtem příkladů. Do podkapitoly zoonym jsme zařadili i názvy biologické. Srovnáváme zde tedy i ruskou a českou zoologickou nomenklaturu a biologické názvy označující zvířata jako takové. V komentáři k zoonymům v analytické části práce proto dodáváme stručný výklad pojmu nomenklatura, jelikož právě ta se při srovnání mezi kombinacemi jazyků AJ – RJ – ČJ liší. Právě zoonymum jako vlastní jméno pojmenovávající jedinečné zvíře se v našich textech vyskytuje pouze dvakrát. Do ruštiny jsou transkribována, do češtiny přejímána výpůjčkou. Přenášená zoonyma jsou původně jména vlastní osobní, proto se tato strategie dala očekávat.

Co se týče nomenklatury zoologické, čeština uvádí rodové jméno před druhovým, angličtina a ruština naopak druhové před rodovým. Jako nejběžnější překladovou strategii u biologických jmen jsme předpokládali vlastní ekvivalent, což se v obou cílových textech potvrdilo. V ruské verzi článku nalézáme také přenosy v původní grafické podobě. Jedná se o názvy latinské (*Mustelus hacat*) a názvy pocházející z jazyka seri (*moosni hant cooit*). Chtěli bychom však také podotknout, že

jedno z těchto serijských pojmenování zvířat bylo přeneseno do ruštiny transkripcí (*iyi düktüg myiys - ийи дуктуз мыйыс*). V češtině se dále se jako běžný způsob přenosu jeví výpůjčka. Nacházíme také doplnění k přeneseným názvům, konkrétně se jedná o vlastní ekvivalenty *dront* a *vakovlk*, které jsou doplněny pojmenováními často užívanými v cílovém jazyce, a to *blboun nejapný*, *tasmánský tygr*.

V kategorii toponym jsme v ruském cílovém textu vyhodnotili za nejčastěji užívanou metodu přenosu toponym transkripci (*El Desemboque - Эль-Десембоке*), také nacházíme transliteraci, kalk se změnou a zobecnění (*Chicago, New York, Washington D. C. - американских городов*). V cílovém textu českém se nejčastěji vyskytuje opět výpůjčka (*Chicago*), dále pak transkripce (*v zálivu Rodžers*). Metodu kalku nalézáme ve stejném případě jako ve verzi ruské (*Silk Road - Hedvábné cesty*). Mezi toponymy jsme našli také chybu ve výchozím textu (*Wrangell Land - Wrangelova země*). Ruský cílový text tuto pasáž zcela vynechává, česká verze autorovu chybu nepřekládá.

Posledním jevem, který znázorňujeme grafem, je přenos etnografických a společenských reálií. Jazykové reálie čerpané z našeho zkoumaného vzorku pocházejí z prostředí východní Evropy, jižní až jihozápadní Asie, ze střední Ameriky atd. V některých případech se tedy jedná o strategie uplatňované i v přenosu z jazyka ruského do jazyka anglického či českého.

U ruského cílového textu docházíme k závěru, že překladatel nemá jasně stanovenou strategii jak přenášet etnografické reálie ze vzdálených kultur, jelikož některé přepisuje v jejich originální grafické podobě a některé – ze stejného prostředí – transliteruje.

V české verzi převládá metoda transliterace (*khoj özeeri - khoj özeeri*).

Pro naše čtyři vzorové texty tedy můžeme usoudit, že transliterace je nejčastějším způsobem přenosu reálií vzdálených kultur. Je to jev pochopitelný, překladatel se tak vyvaruje chyb, které by mohly vzniknout při použití jiné metody převodu.

Z podkapitoly Stylistika můžeme vyvodit, že co se týče ustálených slovních spojení, oba překladatelé používají fráze užívané ve svých jazycích, na které jsou jeho čtenáři ze svých kultur zvyklí. Při přenosu jazykové hříčky do cílových jazyků překladatelé hříčku nezachovávají, používají opět ustálená slovní spojení typická pro

svůj jazyk. Při použití cizího jazyka ve výchozím textu je doporučeno dát najevo, že se o cizí jazyk jednalo. V našem případě (*Privet and welcome to Ostrov Vrangelya*) se tento princip podaří dodržet u české verze (*Privjet a welcome*).

Rozšiřování informačního základu představuje podle D. Žváčka překladovou transformaci gramaticko – lexikální. Tuto transformaci označuje Králová za explicitaci. Tento úkaz nacházíme v našich čtyřech vzorcích na mnoha místech, kdy souvisí s dalším komentovaným jevem. Do zvláštní podkapitoly o rozšiřování informačního základu vkládáme dalších deset výskytů (nalezených konkrétně v ruském textu), které se k žádným jinak komentovaným jevům nevztahují. Jde o doplňování historických informací, pokud text pojednává o událostech týkajících se ruských dějin či společnosti. Dalšími rozšiřováními informačního základu jsou geografická (*включая Бахджир и Памир, питающие Амударью, или «мать-реку»*), společenská (*Марко Поло, известный путешественник и дипломат, прошел*) či zoologická (*заялов, или митханов*) doplnění, která mohou čtenáři usnadňovat čtení.

V podkapitole o vynechávkách nacházíme opět zajímavý fakt, co se druhů vynechávek týče. Čtyři z devíti vynechávek v ruské verzi se týkají režimu panujícím v Rusku, resp. Sovětském svazu. Překladatel se záměrně vyhýbá slovům jako komunistický, nepřekládá odstavec o Putinově režimu, vynechává informaci o násilném přesídlení etnika. Tyto vynechávky hodnotíme jako ideologické. Vynechávky v českém textu jsou technického charakteru, kdy překladateli šlo o zkracování textu.

Poslední podkapitolou v analytické části naší práce jsou Chyby a změny oproti výchozímu textu. Zde se věnujeme případům, které se od originální verze odchyľují ve smyslu faktických informací. Pokud překladatelé záměrně pozmění skutečnost výchozího textu, je podle našeho názoru vhodné dát čtenáři najevo, že nejde o přímý překlad výchozího textu.

Jsme si vědomi, že výsledky naší práce nemohou být směrodatné z důvodu nízkého počtu zkoumaných textů a nelze vyvozovat paušální stanoviska o strategiích používaných překladateli magazínu NG. Aby bylo dosaženo průkaznějších dat, by byla potřeba analyzovat větší množství materiálu i rozšířit tématický okruh rozebíraných textů. Cílem této práce však bylo zjistit, jak s těmito jazykovými jevy pracují překladatelé NG, a to pouze na čtyřech konkrétních textech. I přes tato omezení, která nám jsou známa, doufáme, že tato práce dokázala poukázat na určité jevy, které by stály za hlubší analýzu a rozbor.

РЕЗЮМЕ

Настоящая дипломная работа под названием «Критический анализ перевода реалий в текстах журнала “National Geographic“ на русский и чешский языки» посвящена проблематике перевода реалий с английского языка на русский и чешский. Данные реалии, анализируемые в работе, собраны из текстов самого известного географического журнала в мире. National Geographic – это научно-популярный географический журнал, издаваемый Национальным географическим обществом на 36-ти языках мира. Основа журнала во всех языковых версиях одна и та же, остальные репортажи могут отличаться в зависимости от индивидуальных эдичий. Однако перед выпуском индивидуальных версий необходимо их согласование с американской стороны.

Поводом к написанию дипломной работы стала идея проверить, насколько отличаются тексты русской и чешской версии от американского подлинника и возможно ли найти разницу между целевыми текстами. Дипломная работа направлена на сравнение перевода реалий. Но проанализируемы были не только реалии: в процессе рассмотрения были выявлены отличия в фактографической информации, найдена стилистическая разница, отождествлены пропуски в текстах и обнаружены добавленные факты. Данные элементы также включены в работу, т.к. они, на наш взгляд, важны для перевода научно-популярных текстов, которые в теории должны показывать текст подлинника без изменений.

Дипломная работа состоит из двух частей: теоретической и практической. Информация, приведенная в теоретической части, также употреблена в практической. Самые главные моменты данной работы рассмотрены в понятиях "перевод" и "реалии", по этой причине первый раздел теоретической части сосредоточен на теории перевода, стратегии и цели переводческого творчества. В этом разделе используются работы теоретиков Й. Левы, Д. Книттлова, Д. Жвачек и т.д.

Далее в теоретической части особое внимание уделено проблематике реалий. Во втором разделе изложено следующее: понятие "реалия"; какие понятия можно воспринимать как синонимы; классификация реалии теоретиками. Основной используемая литература при работе – книга «Непереводимое в переводе» авторов Влахова и Флорина. В подразделе о переводе реалий работа также используются концепции Левого, Крловой и т.д. Самым значительным

пунктом при решении выбора стратегии перевода является, по мнению многих ученых, колорит настоящей реалии. Важно, чтобы реалия показала атмосферу исходной культуры, и в то же время чтобы не загрузила текст и не утомила читателя. Для дипломной работы проблематика реалий является наиважнейшей, поэтому в ней приводится комплексная теория.

В последнем разделе теоретической части рассмотрены имена собственные как одна из самых обширных сфер реалий. Этот раздел называет функцию имен собственных и предлагает их категоризацию. Здесь основой являются исследования Я. Плескаловой. В большей части чешской научной литературы, посвященной именам собственным, не приводится их перевод на иностранный язык. По этой причине принципиальной литературой здесь является книга Д.И.Ермоловича «Имена собственные на стыке языков и культур». В разделе раскрыты основные принципы перевода имен собственных, которые, по мнению Ермоловича, необходимо соблюдать. Однако важно отметить, что не всегда возможно соблюдать все правила перевода так, как он изложен. Итак, в подразделе перевода реалий назначены принципы транскрипции, транслитерации, практической транскрипции, транспозиции, благозвучия, учета исторической традиции и т.д. Для сравнения указаны также принципы перевода имен собственных в соответствии с чешской теоретической работой Я. Кральной. Здесь важно обратить внимание на понятие *explicitace*, или добавление информации. Жвачек рассматривает данное понятие как «расширение информационной основы». Далее в этом разделе проанализирован перевод уже конкретных имен: общеевропейских личных имен, имен монархов, женских имен (в том числе имена с типичным чешским окончанием *-ová*), топонимов, зоонимов, названий компаний и т.п.

Практическая часть включает в себя четыре раздела. Первый раздел содержит краткую информацию об National Geographic Magazine, феноменальном журнале, читаемом 40 миллионами людей по всем мире. Названы издательство журнала, Национальное географическое общество и главные представители русской (National Geographic Россия) и чешской (National Geographic Česko) версий.

Во втором разделе практической части представлены репортажи и изложен выбор текстов для анализа. С графической точки зрения тексты не отличаются.

Объем целевых текстов меньше объема текстов подлинника. Фотографии использованы те же.

Третий раздел практической части посвящен непосредственно анализу текстов. Отдельные исследованные явления представляют подразделы аналитической части работы. В начале каждого подраздела также приведена краткая информация о настоящем явлении. Далее указаны уже разбираемые реалии, собранные из всех текстов. Чтобы сравнение стало обзорным, первым предложением всегда является реалия в контексте подлинника. В двух столбцах далее приведены реалии из текстов целевых версий.

Подразделами аналитической части являются Антропонимы, Зоонимы, Топонимы, Хремотонимы, названия компаний и организаций, названия литературных и художественных произведений, реалии (меры, сокращения, этнографические и общественные). Следующие включены разделы «Стилистика», «Пропуски и ошибки/изменения».

В четвертом разделе «Итоги» с помощью графов приведены определенные факты. Графы построены только для явлений, которые наблюдались более чем три раза. Явления, которые повторялись менее трех раз, прокомментированы только словами. Примеры, использованные для наглядности, указаны в том же падеже и в той же форме, в которой они выступают в текстах.

Исходя из концепции дипломной работы, понятно, что на основе четырех сравниваемых текстов невозможно определить общую теорию перевода реалий с английского языка на русский и чешский. Также нельзя назвать общие стратегии, которыми пользуются переводчики журнала *National Geographic*. Однако это не есть цель настоящей работы. Цель работы – сравнить приведенные четыре текста и найти разницу между ними. Авторы дипломной работы надеются, что установленные факты привлекут внимание.

Как предполагалось, антропонимы показывали одну из самых многократных распространенностей. Для комбинации языков английский-русский зарегистрирован самый частый способ переноса антропонимов – транскрипция (Michael Crichton – Майкл Крайтон). В то же время продемонстрирована обратная транскрипция с русского языка на английский (Сергей Зимов – Sergey Zimov). Встречаются также специальные переносы на основе транскрипции, у которых происходит слоговая модификация (Abdul Rashid Khan – Абдурашид-хан). Для комбинации языков английский-чешский в избранных текстах самым частым

способом переноса являются заимствование, прямой перенос имени в той же графической форме (John Muir – John Muir). Метод транскрипции встречается при переносе имен из остальных языков (Halcha Khan – Halcha Chán). Помимо перечисленных методов используются в русской и чешской версиях также транслитерация и практическая транскрипция. Антропонимы после переноса на русский и чешский приобретают грамматические категории, их можно склонять. При переносе женской фамилии получается антропоним окончание *-ová* (Mary Beck Moserová). Русские имена, как правило, переведены на английский и чешский методом транскрипции.

Относительно характера текстов предпалагалось частое появление зоонимов. В анализ включены не только настоящие зоонимы, но и биологические названия, т.к. существует отличие в способах записи номенклатуры. Английская и русская номенклатуры ставят видовое название перед названием родовым. В чешской номенклатуре наоборот. Настоящий зооним, имя птицы, переведен на русскую транскрипцией и с чешским заимствованием. Так переносятся классические личные имена.

При переносе зоонимов в двух переводах чаще всего встречаются собственные эквиваленты, а также калки (Chinese river dolphin – китайский речной дельфин; saber-toothed cat – šavlozubá kočka).

В подразделе топонимов в русской версии встречается метод транскрипции. Транслитерация идентифицирована на примере города Кызыл. Чешская версия содержит чаще всего топонимы заимствованные. В этом подразделе также прокомментирована ошибка со стороны автора подлинника, неправильно указавший название острова, и описываются решения переводчиков в приведенной ситуации.

При переносе этнографических и общественных реалий встречаются в русском тексте методы транскрипции, транслитерации, переписи в исходной графической форме на латинице, метод калкирования. В результате можно сделать вывод, что у переводчика нет определенной стратегии перевода таких реалий. В чешской версии преобладает метод транслитерации. Данный метод доминирует как в русских, так в чешских текстах. По мнению ученых, это самый безопасный метод переноса реалий во избежание переводчиком ошибок.

В подразделе «Стилистика» прокомментированы интересные явления с точки зрения устойчивых словосочетаний и переноса атмосферы мест,

о которых пишут в репортажах. Некоторые явления переводчикам не удалось перенести.

Очень часто расширения информационной основы встречаются в обоих целевых текстах. Комментарии к ним находятся в настоящей дипломной работе в аналитической части явлений, с которыми оно связаны. В подразделе «Расширения информационной основы» представляются особо сильные расширения. Все они происходят из русского целевого текста и, как правило, касаются исторических событий и географии. Добавленная к текстам информации может помочь читателю лучше ориентироваться в переводе, но некоторые из расширений не являются необходимыми для понятия текстов.

Пропуски встречаются в обоих целевых текстах. По мнению авторов дипломной работы, пропуски можно разделить на пропуски технического, смыслового характера (переводчик считает данную информацию бесполезной для читателя целевого текста) и пропуски идеологические. В чешских переводах встречаются пропуски технического и смыслового характера. Пропуски, обнаруженные в русских текстах, часто касаются политических событий и истории РФ, поэтому они в данной работе относятся к типу пропусков идеологических.

Интересным подразделом является «Ошибки/изменения», который содержит примеры фактических изменений, обнаруженных в целевых текстах. Причины таких изменений нельзя определить, но авторы работы полагают, что если следствием изменений является стремление переводчика указать более правильную информацию, необходимо ввести в текст ссылку, что данная информация не находится в тексте подлинника.

Дипломная работа также включает в себя введение, заключение, резюме, список литературы и приложение с полными текстами подлинников и рассматриваемых переводов.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární literatura:

National Geographic Česko. Praha: Sanoma Media, 2012, Červenec.

National Geographic Česko. Praha: Sanoma Media, 2013, Únor.

National Geographic Česko. Praha: Sanoma Media, 2013, Duben.

National Geographic Česko. Praha: Sanoma Media, 2013, Květen.

Encyklopedie a slovníky:

KOL. AUTORŮ. *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 1993.

KARLÍK, Nekula, Pleskalová. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

REJMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1966.

KOL. AUTORŮ. *Slovník cizích slov*. Praha: Encyklopedický dům, 1996.

Odborná literatura:

ADÁMKOVÁ, S.: Problematika přenosu chrématonym do nového jazykového prostředí (na česko-ruském materiálu). In Przybylski, Michal – Šaur, Josef a kol. *Mladá slavistika. Současné trendy ve výzkumu slovanských literatur, jazyků a kultur*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. V tisku.

ČECHOVÁ, M. *Čestina řeč a jazyk*. Praha: SPN, 2011.

FÍŠER, Z. *Překlad jako kreativní proces*. Brno: Host, 2009.

KNAPPOVÁ, M. *Naše řeč: Začleňování cizojazyčných názvů ulic a náměstí do českých textů*. 9. vyd. 1967. *Vlastní jména osobní v češtině*, Jana Pleskalová, Masarykova univerzita 2014.

KNAPPOVÁ, M. *Příjmení v současné češtině*. Liberec: AZ KORT, 1992.

KNITTLOVÁ, D. a kol. (2003): *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

KRÁLOVÁ, J. (2008): Proper names in inter-cultural communication: from prescription to description. IN: Králová, J., Jettmarová, Z.: IN: *Tradition versus modernity. From the classic period of the Prague School to translation studies at the beginning of the 21st century*. Praha: Univerzita Karlova v Praze a vydavatelství TOGGA.

LEVÝ, J. *Umění překlada*. Praha: Panorama, 1998.

MANSOUR, H. M. *Domestication and Foreignization in Translating Culture-Specific References of an English Text into Arabic*. International Journal of English Language & Translation Studies. Retrieved from <http://www.eltsjournal.org>.

YANG, Wenfen. Brief Study on Domestication and Foreignization in Translation. Journal of Language Teaching and Research. Vol 1, 2010. Retrieved from <http://ojs.academypublisher.com>.

ŽVÁČEK, Dušan. *Kapitoly z teorie překladau*. II. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998.

ВЛАХОВ, С.И. – ФЛОРИН, С.П.: Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 1980.

ЕРМОЛОВИЧ, Дмитрий Иванович. *Имена собственные на стыке языков и культур*. Москва: Р.Валент, 2001.

Internetové zdroje:

Fu Manchu. (2014, November 23). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved, November 18, 2014, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Fu_Manchu&oldid=635115849.

Jednota tlumočnicků a překladatelů. *Terminologie* [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: www.jtpunion.org/spip/IMG/rtf/terminologie.rtf.

Naše řeč. *Osobní jména v českém jazykovém systému* [online]. 1980 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6216>.

Naše řeč. *Přechylování příjmení v češtině* [online]. 1979 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6153>.

National Geographic Deutschland. Die Geschichte [online]. [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: <http://www.nationalgeographic.de/die-welt-von-ng/die-geschichte-von-ng>.

National Geographic Society. (8. 09. 2014). Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Získáno 05. 12. 2013

z http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=National_Geographic_Society&oldid=11825949.

Pleistocen. [online]. [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.pleistocenepark.ru/ru/>

Praviteli mira. [online]. [cit. 2014-11-17]. Dostupné z http://pravitelimira.ru/biograf/bio_a/abdurashid.php.

Thule. (12. 09. 2013). Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Získáno 17. 11. 2014 z <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Thule&oldid=10710699>.

Turizmok. [online]. [cit. 2014-11-17]. Dostupné z: <http://turizmok.com/uroven-smertnosti-sredi-kirgizov.html>

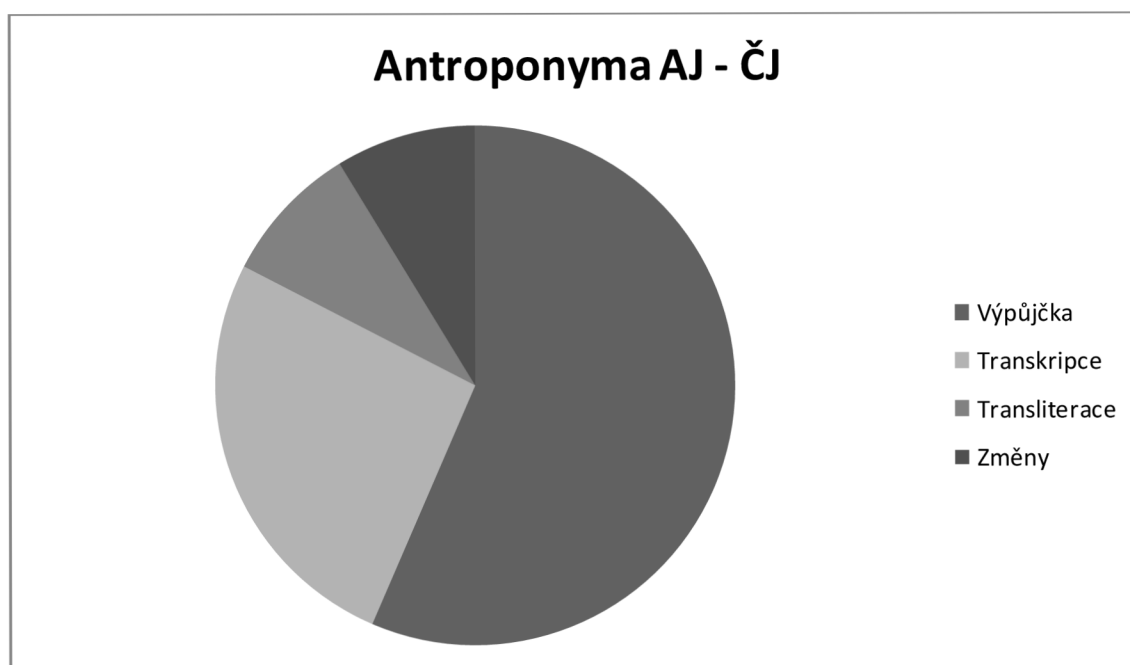
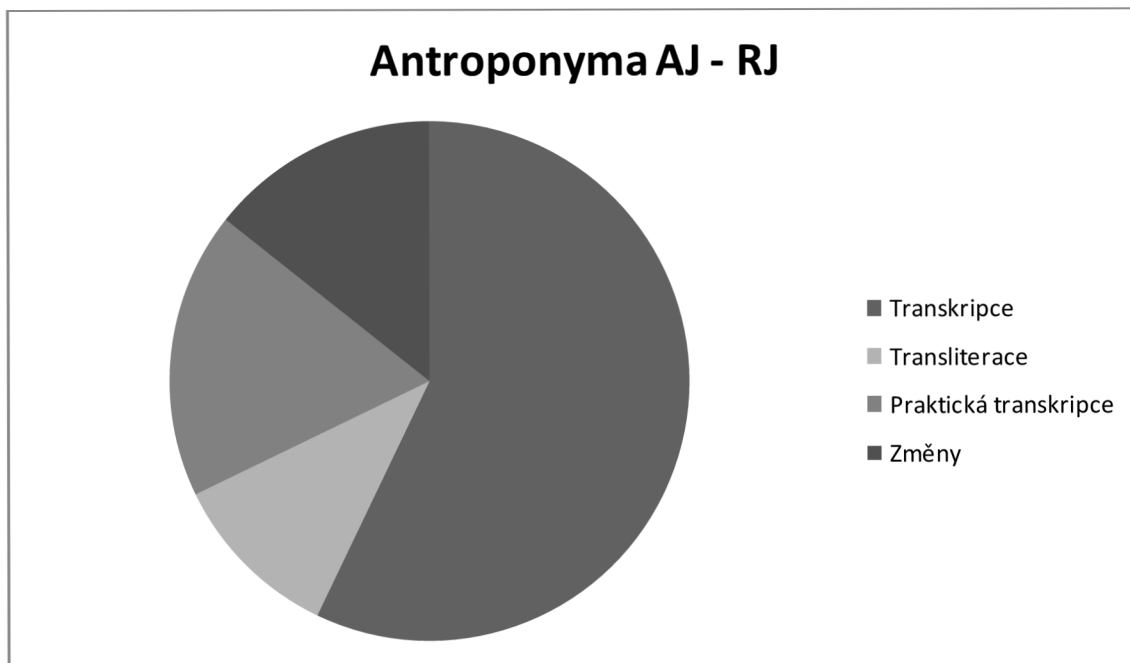
Wrangell Island. (2014, October 3). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved November 17, 2014, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wrangell_Island&oldid=628078351.

WWF. [online]. [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.wwf.ru>.

Всемирный фонд дикой природы. (2014, август 21). Википедия, свободная энциклопедия. Retrieved ноября 18, 2014 from <http://ru.wikipedia.org/?oldid=64954614>.

PŘÍLOHA

Grafické zpracování čtyř analyzovaných jevů

Zoonyma AJ - RJ

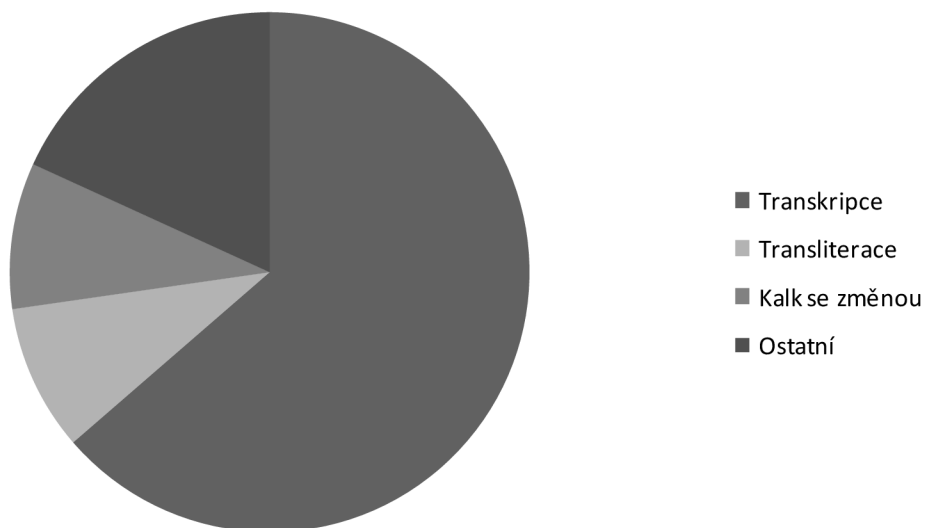
- Vlastní ekvivalent
- Výpůjčka
- Transkripce
- Kalk
- Kalk se změnou
- Ostatní
- Změny
- Doplněk (u transkripce)

Zoonyma AJ - ČJ

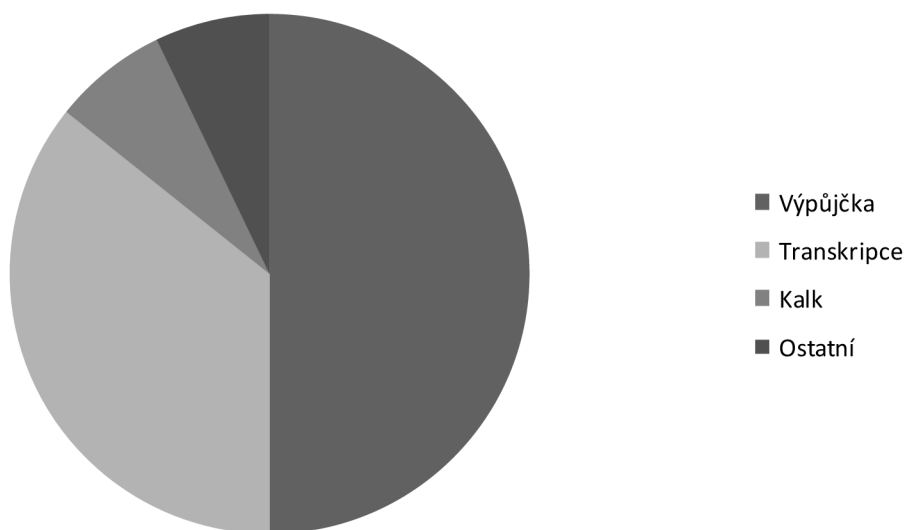

- Vlastní ekvivalent
- Výpůjčka
- Transkripce
- Kalk
- Ostatní
- Doplněk (u vlastních ekvivalentů)

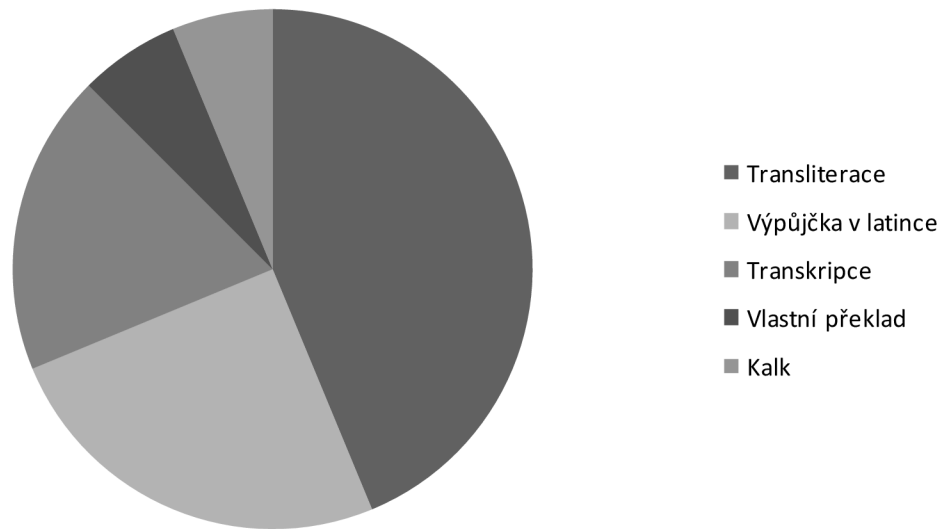
Toponyma AJ - RJ

Toponyma AJ - ČJ

Etnografické a společenské reálie AJ - RJ

Etnografické a společenské reálie AJ - ČJ

